

ธรรม ๓ เรื่อง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ที่ระลึก

เปิดอาคารกองร้อยอาสารักษาดินแดน

อำเภอด่านช้าง ที่ ๔

จังหวัดสุพรรณบุรี

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ธรรม ๓ เรื่อง:

๑. ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ
๒. เมื่อวินัยไม่มี เสรีภาพก็หายไป
๓. ในสถานการณ์โควิด-19 นี้
โพชฌงค์: สวดก็ได้ แต่ถ้าใช้ จะยิ่งดี

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

เมื่อวินัยไม่มี เสรีภาพก็หายไป: พิมพ์ครั้งที่ ๑ - ก.พ. ๒๕๕๐

ในสถานการณ์โควิด-19 นี้: พิมพ์ครั้งที่ ๑ - มิ.ย. ๒๕๖๓

พิมพ์ (รวมเล่ม) ครั้งที่ ๑ — วันบุญประจำปี ครบรอบวารามังกร ๕ ส.ค. ๒๕๕๐

๑. เมื่อวินัยไม่มี เสรีภาพก็หายไป: พิมพ์ครั้งที่ ๒

๒. ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ: พิมพ์ครั้งที่ ๑

พิมพ์ (รวมเล่ม) ครั้งที่ ๒ — กรกฎาคม ๒๕๖๔

๑. เมื่อวินัยไม่มี เสรีภาพก็หายไป: พิมพ์ครั้งที่ ๓ (จัดพิมพ์ใหม่)

๒. ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ: พิมพ์ครั้งที่ ๒ (จัดพิมพ์ใหม่)

๓. ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ โพชฌงค์: สวดก็ได้: พิมพ์ครั้งที่ ๒

- ที่ระลึก เปิดอาคารกองร้อยอาสาสมัครชาตินแดนอำเภอด่านช้าง ที่ ๔
จังหวัดสุพรรณบุรี ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔

พิมพ์ที่:

ที่ สพ ๐๙๑๘/๒๐๐๘

ที่ว่าการอำเภอด่านช้าง
ถนนด่านช้าง - สามชุก สพ ๗๑๑๘๐

๘ กรกฎาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง "ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ โพิษงค์ สวดก็ได้ แต่ถ้าใช้ จะยิ่งดี" และ "ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ และ เมื่อวินัยไม่มี เสรีภาพก็หายไป"

นมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตโต)

ด้วยอำเภอด่านช้างกำหนดเปิดอาคารที่ทำการกองร้อยอาสารักษาดินแดนอำเภอด่านช้าง ที่ ๔ จังหวัดสุพรรณบุรี ในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔ เพื่อเป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในการบรรเทาสาธารณภัย และการรักษาความสงบเรียบร้อย เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยและให้เกิดความสงบสุขในสังคม และสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อเอาชนะยาเสพติดในระดับพื้นที่

อำเภอด่านช้าง เล็งเห็นถึงปัญหาวิกฤตในสังคมไทยในหลาย ๆ ด้านทั้งวิกฤตทางเศรษฐกิจ วิกฤตทางธรรมชาติ และสถานการณ์โรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ทำให้สังคมไทยมีความกังวลต่อการใช้ชีวิตประจำวันมากขึ้น เพื่อเป็นขวัญกำลังใจและชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตให้มีสติเท่าทันปัจจุบัน จึงกราบนมัสการขออนุญาตท่านเจ้าคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตโต) จัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวเพื่อเป็นที่ระลึกและแจกเป็นธรรมทาน เนื่องในโอกาสเปิดอาคารกองร้อยอาสารักษาดินแดนอำเภอด่านช้าง ที่ ๔ จังหวัดสุพรรณบุรี

จึงน้อมสักราบมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

(นายสิทธิศักดิ์ แยมพรายภิรมย์)
นายอำเภอด่านช้าง

ขอทูลนิพนธ์

กราบทูลเพื่อธรรมทานในโอกาสที่ดิฉัน และคณะภริยาได้
เดินทางมากราบใช้คนต้นหนทางธรรมะที่จังหวัดสุพรรณบุรี
คณะปัทมา และภริยาได้ร่วมใจร่วมใจกันทำดี ให้ชื่ออัน
พวยพุ่งไป.

ภริยาคนสุดท้ายคือดิฉัน
ธ.ก.ศ. ๕๕๖๔.

ที่ทำการปกครองอำเภอ
งานสำนักงานอำเภอ
โทร. ๐ ๓๕๕๙ ๕๐๘๐

กล่าวนำ

อำเภอด่านช้างเดิมเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอเดิมบางนางบวช ต่อมาได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องแบ่งท้องที่อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งเป็นกิ่งอำเภอด่านช้าง ประกาศ ณ วันที่ 13 สิงหาคม 2517 มีเขตการปกครอง รวม 3 ตำบล คือ ตำบลด่านช้าง ตำบลองค์พระ และตำบลห้วยขมิ้น ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้เปลี่ยนแปลงเขตกิ่งอำเภอด่านช้างเพิ่มเติม โดยโอนตำบลหนองมะค่าโมง อำเภอเดิมบางนางบวช ให้ขึ้นอยู่กับเขตการปกครองของกิ่งอำเภอด่านช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายน 2518 และวันที่ 1 กรกฎาคม 2524 มีพระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอด่านช้างขึ้นเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อประโยชน์แก่การปกครองและความสะดวกของประชาชน มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 14 กรกฎาคม 2524

กองร้อยอาสาสมัครรักษาดินแดนอำเภอด่านช้าง ที่ 4 ได้รับการจัดตั้งขึ้น ปี พ.ศ. 2548 ซึ่งเดิมใช้หอประชุมอำเภอด่านช้างด้านหน้า และชั้นที่ 2 เป็นที่ทำการชั่วคราว มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง เพื่อบรรเทาสาธารณภัย การรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นต้น โดยการนำนโยบายที่สำคัญของรัฐบาล ภารกิจเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงภายในประเทศ การปกครองท้องที่ การอาสาสมัครรักษาดินแดน พัฒนายุทธวิธีกองกำลังประจำถิ่นของฝ่ายปกครองให้มีความรู้ ความสามารถในการป้องกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาในระดับพื้นที่มาปฏิบัติ เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยและให้เกิดความสงบสุขในสังคม สร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อเอาชนะยาเสพติดในระดับพื้นที่อย่างยั่งยืน

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 กรมการปกครองได้อนุมัติ
งบประมาณโครงการก่อสร้างกองร้อยอาสาสมัครกษัตริย์ราชดินแดนอำเภอต่าง
ข้าง ที่ 4 กองบังคับการกองอาสาสมัครกษัตริย์ราชดินแดนจังหวัดสุพรรณบุรี
จำนวน 4,245,000.- บาท เป็นกองร้อยฯ ขนาดเล็ก (กำลังพลไม่เกิน
12 นาย) เพื่อให้มีที่ทำการกองร้อยฯ เป็นการเฉพาะในการปฏิบัติ
หน้าที่ โดยดำเนินการก่อสร้าง ระหว่างเดือนเมษายน – กันยายน
2563 จนแล้วเสร็จเป็นที่เรียบร้อยพร้อมใช้งานเพื่อประโยชน์ของ
ทางราชการ

ในการนี้ กองอาสาสมัครกษัตริย์ราชดินแดนอำเภอต่างข้าง ที่ 4 ได้
เล็งเห็นถึงปัญหาวิกฤตในสังคมไทย ในหลาย ๆ ด้านทั้งวิกฤตทาง
เศรษฐกิจ วิกฤตทางธรรมชาติ และสถานการณ์โรคไวรัสโคโรนา
2019 ทำให้สังคมไทยมีความกังวลต่อการใช้ชีวิตประจำวันมากขึ้น
เพื่อเป็นขวัญกำลังใจและชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตให้มีสติเท่า
ทันปัจจุบัน จึงได้กราบบังคมทูลขออนุญาตท่านเจ้าคุณสมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้เพื่อเป็นที่ระลึกและ
แจกเป็นธรรมทาน เนื่องในโอกาสเปิดอาคารกองร้อยอาสาสมัคร
กษัตริย์ราชดินแดนอำเภอต่างข้าง ที่ 4 ในวันที่ 14 กรกฎาคม 2564

ขอให้หนังสือเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่ธรรม และ
บรรลุปาหนายดั่งที่วาดหวังในการเป็นแนวทางเป็นแสงสว่างนำ
จิตใจสู่ทางแก้ไข อันจักช่วยให้สังคมไทยของเรารอดพ้นจาก
วิกฤตการณ์ปัจจุบันจนกระทั่งได้พบสุขภาวะ อันเป็นสภาวะที่ทุก
ท่านพึงเข้าถึงได้

ทำเนียบนายอำเภอท่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

หัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ

นายธีระศักดิ์ เทศสิริ 30 ส.ค. 2507 - 29 ก.ค. 2524

นายอำเภอ

1. ว่าที่ ร.ต.กฤษณ์ สังข์พันธ์ 30 ก.ค. 2524 - 14 ต.ค. 2526
2. นายไพบูลย์ สุนทรวิภาต 15 ต.ค. 2526 - 15 ต.ค. 2530
3. นายสุจริต แสงมณี 16 ต.ค. 2530 - 30 ต.ค. 2532
4. นายเกียรติคุณ สุวรรณกุล 1 พ.ย. 2532 - 2 ธ.ค. 2533
5. นายกำจร วิชพันธ์ 3 ธ.ค. 2533 - 20 ต.ค. 2534
6. นายใหญ่ โรจน์สวณิชกร 11 พ.ย. 2534 - 16 ต.ค. 2537
7. นายพิทยา สุนทรวิภาต 17 ต.ค. 2537 - 30 ต.ค. 2538
8. นายกมล จิตระวัง 1 พ.ย. 2538 - 13 ต.ค. 2539
9. นายสมพงษ์ ผ่องโสมณ 14 ต.ค. 2539 - 30 ก.ย. 2542
10. ว่าที่ ร.ต.เชิดศักดิ์ จำปาเทศ 22 พ.ย. 2542 - 10 ธ.ค. 2544
11. นายสมเกียรติ สุวรรณนิมิตร 11 ธ.ค. 2544 - 5 ต.ค. 2546
12. นายสุภัทร์ ศรีสุนทรพินิต 6 ต.ค. 2546 - 7 ม.ค. 2550
13. นายศิริพัฒน์ พัฒกุล 8 ม.ค. 2550 - 23 ต.ค. 2550
14. นายปรีชา โชติทวีวัฒน์ 24 ต.ค. 2550 - 1 พ.ค. 2554
15. นายทัศนัย สุขเจริญ 18 พ.ค. 2554 - 29 ก.ย. 2554
16. นายสุรพันธ์ กองวารีย์ 30 ก.ย. 2554 - 30 ก.ย. 2554
17. นายทัศนัย สุขเจริญ 1 ต.ค. 2554 - 13 ธ.ค. 2554

ฉ

18. นายไพฑูรย์ รัชทรัพย์ 12 มี.ค. 2555 - 10 มี.ค. 2556
19. นายสถิตย์ น้ำค้าง 11 มี.ค. 2556 - 5 ธ.ค. 2556
20. นายธีรชัย ทศรัฐ 13 ม.ค. 2557 - 25 ม.ค. 2558
21. ว่าที่ ร.ต.ธรรมศิทธิชัย สามกษัตริย์ 26 ม.ค. 2558 - 8 พ.ย. 2558
22. นายชนพหล ส่งเสริม 8 พ.ย. 2558 - 6 พ.ย. 2559
23. นายชูน ณัฐเดช กังสุกุล 20 พ.ย. 2559 - 15 ต.ค. 2560
24. นายกิจชัย กุลสัมฤทธิ์ 16 ต.ค. 2560 - 10 มิ.ย. 2561
25. นายสิทธิศักดิ์ แยมพรายภิรมย์ 11 มิ.ย. 2561 - ปัจจุบัน

ภาพการก่อสร้างร่องรอยอาสารักษาดินแดนอำเภอด่านช้าง ที่ 4

อาคารร่องรอย อส. ตามแบบมาตรฐาน (ขนาดเล็กไม่เกิน 12 นาย)

ก่อสร้างระหว่าง วันที่ 4 เมษายน – 28 กันยายน 2563

แหล่งที่มาของงบประมาณ : กรมการปกครอง 4,245,000 บาท

၈

၉

ស្ន

๓๒๘/๖

เล่ม ๘๑ ตอนที่ ๑๔๔ ราชกิจจานุเบกษา ๒๗ สิงหาคม ๒๕๑๗

ประกาศกระทรวงมหาดไทย

เรื่อง แบ่งท้องที่อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
ตั้งเป็นกิ่งอำเภอด่านช้าง

เนื่องด้วยท้องที่อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี มีอาณาเขตกว้างขวาง และมีพลเมืองมาก ท้องที่บางตำบลอยู่ห่างไกลจากอำเภอ เจ้าหน้าที่ออกตรวจตราดูแลความทุกข์สุขของราษฎรไม่ทั่วถึง สภาพท้องที่โดยทั่วไปไปเชื่อว่า จะเจริญต่อไปในภายหน้า

ฉะนั้น เพื่อประโยชน์ในการปกครองและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนภายในท้องที่ กระทรวงมหาดไทยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๖๔ และมาตรา ๖๕ จึงแบ่งท้องที่อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งเป็นกิ่งอำเภอ ๑ แห่ง เรียกชื่อว่า "กิ่งอำเภอด่านช้าง" มีเขตการปกครอง รวม ๓ ตำบล คือ ตำบลด่านช้าง ตำบลองค์พระ และตำบลห้วยขมิ้น ตั้งที่ว่าการกิ่งอำเภอด่านช้าง ให้อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นไป
จึงประกาศมาเพื่อทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๓๓ สิงหาคม ๒๕๑๗

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิริสุนทร

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ประกาศกระทรวงมหาดไทย

เรื่อง เปลี่ยนแปลงเขตกิ่งอำเภอด่านช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช
จังหวัดสุพรรณบุรี

ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๑๗
แบ่งท้องที่อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งเป็นกิ่งอำเภอ
เรียกชื่อว่า “กิ่งอำเภอด่านช้าง” มีเขตการปกครองรวม ๓ ตำบล คือ
ตำบลด่านช้าง ตำบลองค์พระ และตำบลห้วยขมิ้น โดยให้ขึ้นอยู่กับเขต
การปกครองของอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี นั้น

เนื่องจากตำบลหนองมะคำโอง อำเภอเดิมบางนางบวช มีอาณาเขต
ติดต่อกับกิ่งอำเภอด่านช้าง ราษฎรไปมาติดต่อราชการกับกิ่งอำเภอ
ด่านช้างสะดวก และใกล้กว่าทางอำเภอเดิมบางนางบวช

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง
ท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๖๕ กระทรวงมหาดไทย
จึงเปลี่ยนแปลงเขตกิ่งอำเภอด่านช้างเสียใหม่ โดยให้โอนตำบล
หนองมะคำโอง อำเภอเดิมบางนางบวช ไปขึ้นอยู่กับเขตการปกครอง
ของกิ่งอำเภอด่านช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

๑๔๗๖

เล่ม ๘๒ ตอนที่ ๑๑๒ ราชกิจจานุเบกษา ๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๘

ซึ่งมีตั้งแต่วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นไป จึง
ประกาศมาเพื่อทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๘
บุญเท่ง ทองสวัสดิ์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ฉบับพิเศษ หน้า ๑

เล่ม ๘๘ ตอนที่ ๑๑๕ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๔

พระราชกฤษฎีกา

ตั้งอำเภอหนองใหญ่ อำเภอไร่ อำเภอพรหมคีรี อำเภอนาบอน
อำเภอบางสะพานน้อย อำเภอนาดิ อำเภอกงหรา อำเภอ
วังทรายพูน อำเภอธารโต อำเภอคำตากล้า อำเภอศรีนคร
อำเภอด่านช้าง อำเภอพรเจริญ อำเภอวังสามหมอ และอำเภอลานสัก

พ.ศ. ๒๕๖๔

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

เป็นปีที่ ๓๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรม
ราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า
โดยที่เป็นการสมควรตั้งอำเภอเพิ่มขึ้นในท้องที่บางจังหวัด เพื่อ
ประโยชน์แก่การปกครองและความสะดวกของประชาชน

ฉบับพิเศษ หน้า ๘

เล่ม ๘๘ ตอนที่ ๑๑๕ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๕

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และข้อ ๕๖ วรรคสอง แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ลงวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๕ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้เรียกว่า “พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอหนองใหญ่ อำเภอบ่อไร่ อำเภอพรหมคีรี อำเภอนาบอน อำเภอบางสะพานน้อย อำเภอนาดี อำเภอกงหรา อำเภอวังทรายพูน อำเภอธารโต อำเภอดำรงคีรี อำเภอศรีนคร อำเภอด่านช้าง อำเภอพรเจริญ อำเภอวังสามหมอ และอำเภอลานสั๊ก พ.ศ. ๒๕๒๕”

มาตรา ๒ พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ตั้งกิ่งอำเภอต่อไปนี้เป็นอำเภอ คือ

- (๑) กิ่งอำเภอหนองใหญ่ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เป็นอำเภอหนองใหญ่
- (๒) กิ่งอำเภอบ่อไร่ อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด เป็นอำเภอบ่อไร่
- (๓) กิ่งอำเภอพรหมคีรี อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอำเภอพรหมคีรี
- (๔) กิ่งอำเภอนาบอน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอำเภอนาบอน
- (๕) กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอำเภอบางสะพานน้อย

ฉบับพิเศษ หน้า ๕

เล่ม ๕๘ ตอนที่ ๑๑๕ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๔

(๖) กิ่งอำเภอนาด อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี เป็น
อำเภอนาด

(๗) กิ่งอำเภอกงหรา อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เป็น
อำเภอกงหรา

(๘) กิ่งอำเภอวังทรายพูน อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร เป็น
อำเภอวังทรายพูน

(๙) กิ่งอำเภอธารโต อำเภอนันนังสตา จังหวัดยะลา เป็นอำเภอ
ธารโต

(๑๐) กิ่งอำเภอคำตากกล้า อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร
เป็นอำเภอคำตากกล้า

(๑๑) กิ่งอำเภอศรีนคร อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย เป็น
อำเภอศรีนคร

(๑๒) กิ่งอำเภอด่านช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
เป็นอำเภอด่านช้าง

(๑๓) กิ่งอำเภอพรเจริญ อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย เป็น
อำเภอพรเจริญ

(๑๔) กิ่งอำเภอวังสามหมอ อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี เป็น
อำเภอวังสามหมอ

(๑๕) กิ่งอำเภอลานสัก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เป็น
อำเภอลานสัก

มาตรา ๔ ให้อำเภอที่ตั้งขึ้นตามมาตรา ๓ มีเขตตามเขตกิ่งอำเภอ
เดิม แยกออกจากเขตอำเภอที่กิ่งอำเภอนั้นเคยอยู่ในเขตปกครอง

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๐

เล่ม ๕๘ ตอนที่ ๑๑๕ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๔

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก ป. คิลสูลานนท์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ คือ โดยที่ กิ่งอำเภอหนองใหญ่ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี กิ่งอำเภอบ่อไร่ อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด กิ่งอำเภอพรหมคีรี อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัด นครศรีธรรมราช กิ่งอำเภอนาบอน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช กิ่งอำเภอบางสะพานน้อย อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กิ่งอำเภอนาดี อำเภอทับปด อำเภอทับปุด อำเภอทับปุด อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัด พัทลุง กิ่งอำเภอวังทรายพูน อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร กิ่งอำเภอธารโต อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา กิ่งอำเภอคำตากผ้า อำเภอวานรนิวาส จังหวัด สกลนคร กิ่งอำเภอศรีนคร อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย กิ่งอำเภอด่านช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี กิ่งอำเภอพรเจริญ อำเภอเมืองกาฬ จังหวัดหนองคาย กิ่งอำเภอวังสามหมอ อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี และ กิ่งอำเภอลานสัก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มีท้องที่กว้างขวาง มีชุมชน และชุมนุมการค้าหนาแน่น มีสภาพเจริญขึ้นกว่าเดิมมาก สมควรยกฐานะขึ้น เป็นอำเภอ เพื่อประโยชน์แก่การปกครองและความสะดวกของประชาชน และ ส่งเสริมท้องที่ให้เจริญยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชกฤษฎีกานี้

ธรรม ๓ เรื่อง

~*~

๑.

ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ

๒.

เมื่อวินัยไม่มี เสรีภาพก็หายไป

๓.

ในสถานการณ์โควิด-19 นี้
โทษฉงค์: สวดก็ได้ แต่ถ้าใช้ จะยิ่งดี

สารบัญ

อนุโมทนา ก

ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ ๑

น้ำวีนอง ๑

ทำบุญวันเดียว ได้สองอย่าง ๒

ถึงวันอาสาฬหบูชา ควรทำอะไร ๒

สาระสำคัญของธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ๓

๑. เป็นกลางแท้ อยู่ที่เอาความถูกต้อง ๔

เอาทางสายกลาง มาวางความเป็นกลางให้ถูก..... ๔

ระวัง! เป็นกลางไม่เป็น จะกลายเป็นคนไม่มีหลัก ๕

ทางสายกลาง คือทางที่ตรงไปตามความถูกต้อง ๖

เป็นกลาง คืออยู่กับความถูกต้อง..... ๗

เป็นกลางมีจุดเดียว ไม่กลาง ก็เอียงข้างทั้งหมด ๗

มีปัญหา รู้ความถูกต้อง จึงเดินทางสายกลางได้..... ๘

๒. ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ ๙

ถ้าไม่เข้มแข็ง ก็ยืนอยู่ในทางสายกลางไม่ไหว..... ๙

ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ ๑๐

ถ้าอ่อนแอ ก็จะถูกกระแสพัดพา ๑๑

เด็กไทย เฝอชิญสภาพยุคสมัยที่ทำทลายความเข้มแข็ง ๑๑

ทวนกระแส ไม่ใช่ต้านกระแส ๑๒

ทวนกระแสไหว ถ้าได้พลัง ๕ ๑๓

จิตใจที่เข้มแข็งนั้น ทั้งแน่วแน่มั่นคง และตื่นตัวทันการ ๑๓

วีรชนแท้ คือสู้ไม่ถอยเพื่อเอาชนะงานสร้างสรรค์	๑๕
สังคมที่ถอยล่า กลับเดินหน้าได้ ถ้ามีกำลังนอกมาเสริม	๑๕
กำลังศรัทธาในพลังแผ่นดิน.....	๑๖
มีเสาหลักหลากหลาย จึงค้าสังคมให้ก้าวไปได้มั่นคง	๑๗
เพราะเสาหลักต้นทางหักหาย สังคมไทยจึงเสี่ยงภัยเต็มที่	๑๗
ถ้าเสาหลักรายทางยังหาได้ ความปลอดภัยก็ยังมี.....	๑๘
เพราะหลักสี่โคลงเคลง สังคมไทยจึงวังเวงน่ากลัว	๑๙
ถึงเวลา เร่งพยุงเสาหลักขึ้นมาเร็วไว	๒๐
จะแก้ปัญหาก็ได้จริง ต้องฟื้นเสาหลักต้นทาง ที่ในครอบครัว.....	๒๑
ความผิวนิ-อ่อนแอ-ตื่นกระเส ต้อแก้ไขให้หมด	๒๒
เพราะอ่อนแอ จึงรุนแรง ถ้าเข้มแข็ง ก็ร่มเย็น	๒๓
เอาธรรมะมาสร้างกำลัง ให้เกิดความเข้มแข็ง	๒๕
จะต้องก้าวหน้า พัฒนากำลังต่อไป	๒๖

เมื่อวินัยไม่มี เสรีภาพก็หายไป

หักทลาย.....	๒๘
ทวนกันทุกปี	๓๐
ตบะทำไมมาอยู่ที่ขันติ	๓๓
ขันติให้ครบ	๓๗
คนยุคนี้ขี้แย?	๔๐
เสรีภาพชอบอ้าง แต่วินัยไม่เอา	๔๑
วินัยไม่มา เสรีภาพไม่มี.....	๔๓
เสรีภาพที่สร้างสรรค์ ของสังคมประชาธิปไตย	๔๗
มองกว้าง-คิดไกล เรื่องวินัย-เสรีภาพ	๕๐
คนไทย ที่ทางสองแพร่งแห่งการพัฒนา	๕๕

ในสถานการณ์โควิด-19 นี้

โพชฌงค์: สวดก็ได้ แต่ถ้าใช้ จะยิ่งดี..... ๕๗

๑. ชั้นศรัทธา: ให้สังคมาศาคี คนมีกำลังใจ..... ๕๘

คราววิกฤติ โควิด-19 เราอยู่กันด้วยความรู้เข้าใจและหวังดี
 สวดมนต์...คืออย่างไร ควรได้ทั้งความรู้และจิตใจที่ดี ๕๘

โพชฌงค์ หลักธรรมใหญ่
 ใช้สวดมนต์ก็ได้ เพื่อปูพื้นใจที่ดี ๖๑

สามัคคี มีกำลังใจ
 ตั้งสติได้ ใช้ปัญญา ฝ่าวิกฤติผ่านไป ๖๔

เรานี้ก็มีเรื่องแรงสู้ปัญหา มีปัญญาดับทุกข์ได้ ๖๘

๒. ชั้นปัญญา: รู้เข้าใจ ใช้โพชฌงค์..... ๗๓

โพชฌงค์นี้ คือที่ สติ กับ ปัญญา มาทำหน้าที่เต็มตัว..... ๗๓

ปัญญาทำงานไป ใจมุ่งหน้า มั่นแน่ว
 สดชื่นรื่นสบาย ผ่อนคลาย มองนิ่งได้ ชัดและตรง ๗๗

ใจสมดุลงานสมบูรณ์..... ๘๑

๓. ปฏิบัติการ: โพชฌงค์ ในชีวิตและกิจการ..... ๘๖

ถ้าเลือกที่ไม่ได้ ก็ทำที่นั่นให้มันดี ๘๖

คนสู้ปัญหา พัฒนาได้แน่ ๙๐

คนไทยมีคุณภาพแค่ไหน พิสูจน์ได้ด้วยโควิด-19 ๙๔

คนทำให้งานสำเร็จ งานทำให้คนยิ่งพัฒนา ๙๗

ชาวพุทธไทยจะได้ตรวจสอบการปฏิบัติธรรมของตัวเอง ๑๐๐

ได้บทเรียน เพื่ออนาคต..... ๑๐๒

บันทึกประกอบ ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑..... ๑๐๘

ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ^๑

น้ำเรือ่ง

ในวันอาสาฬหบูชาซึ่งต่อเนื่องกับวันเข้าพรรษา โยมญาติมิตรผู้มาร่วมกันทำบุญ ได้ทำกุศลทั้งทางกาย วาจา ใจ

ใจนั้น นอกจากศรัทธา ก็มีน้ำใจเกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนา และต่อพระสงฆ์ พร้อมทั้งมีความปรารถนาดีต่อญาติมิตรด้วยตนเอง จึงชวนกันมา

อย่างในครอบครัว คุณพ่อคุณแม่ก็มากับลูกๆ ชวนกันมาทำบุญ เป็นความสุขในครอบครัว เมื่อได้ทำบุญทำกุศลอย่างนี้แล้ว จิตใจเราก็เบิกบาน ผ่องใส ได้ความสุขที่ลึกซึ้งติดอยู่ในใจไปนาน

บางที่คุณพ่อคุณแม่ไม่รู้หรือว่า เด็กๆ มาทำบุญ เมื่อเขามารู้มาเห็น และมีความสุข จะเป็นภาพที่ติดฝังใจไปจนโต สิ่งเหล่านี้แม่จะมองไม่เห็นเป็นรูปธรรม แต่มีความหมายลึกซึ้งมาก แล้วก็สัมพันธ์กับวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ใจก็ดีมาแล้ว บรรยาการก็ได้ด้วย หน้าตาก็ยิ้มแย้มแจ่มใส ใจก็ชื่นบาน ในครอบครัวที่ชวนกันมาทำบุญอย่างนี้ จึงมีความสุขที่ลึกซึ้งและยั่งยืน

^๑ ธรรมกถว้อาสาฬหบูชา พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตฺโต) แสดงที่วัดญาณวนวศวัน ๑๐ ก.ค. ๒๕๔๓

ทำบุญวันเดียว ได้สองอย่าง

วันนี้ได้ทำบุญอย่างที่รู้กันอยู่แล้วว่า ๒ อย่างเลย คือ งานบุญสองวันมารวมกัน วันเดียวได้สอง คือ ทั้งบุญวันเข้าพรรษา และบุญวันอาสาฬหบูชา

วันเข้าพรรษาคือพรรษา แต่พิธีเราทำก่อน คือถวายเทียนพรรษาและผ้าอาบน้ำฝน แต่จะไม่ขยายความ เพราะหลายท่านมาถวายกันทุกปีๆ

ต่อไปก็คือส่วนของวันอาสาฬหบูชา ที่เราจะมีพิธีเวียนเทียน เรื่องวันอาสาฬหบูชา ที่เป็นวันสำคัญในด้านบูชา เราก็รู้กันอยู่ จำกันได้ว่า คือ วันบูชาพระรัตนตรัยเนื่องด้วยเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแสดงปฐมเทศนา

ปฐมเทศนานั้น คือพระธรรมเทศนาครั้งแรก เรียกว่าเริ่มประกาศธรรม และประดิษฐานพระพุทธศาสนา ใช้ภาษาง่ายๆ ก็คือ ตั้งพระพุทธศาสนานั่นเอง วันอาสาฬหบูชาจึงถือว่าเป็นวันสำคัญมาก เป็นจุดเริ่มต้นที่จะให้พระพุทธศาสนาเจริญแพร่หลายไป

หลายท่านจำได้ว่า วันอาสาฬหบูชาเป็นวันที่เกิดมีพระสงฆ์ เป็นวันที่ครบพระรัตนตรัย โดยมีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นบุคคลแรกในอริยสงฆ์

ถึงวันอาสาฬหบูชา ควรทำอะไร

ถ้าเราได้แค่นี้ ก็เป็นเรื่องของการจำได้ แต่จำได้อย่างเดียวนั้นไม่ดีพอนอกจากจำได้แล้ว ก็ควรจะเข้าใจความหมายด้วย

นอกจากจำได้ และเข้าใจดีแล้ว ก็ต้องคิดว่าจะเอาไปใช้ประโยชน์อย่างไร หรือนำไปปฏิบัติอย่างไรอีก จึงจะสมบูรณ์

อย่างเรื่องวันอาสาฬหบูชา ก็ควรรู้ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมไว้ว่าอย่างไร เราเข้าใจไหม และจะเอาไปใช้ในชีวิตได้อย่างไร ต้องให้ได้ ๓ ชั้น คือ

๑. จำได้
๒. เข้าใจดี
๓. มองเห็นวิธีที่จะนำไปใช้ หรือมองเห็นแนวทางปฏิบัติ

ถ้าได้ครบ ๓ ชั้นนี้ จึงจะถือว่าสมบูรณ์ ถ้าอยู่แค่ความจำอย่างเดียว
ก็ไม่ไปไหน เมื่อไรๆ ก็รู้ว่าวันอาสาฬหบูชา คือวันที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรม
ครั้งแรก เกิดพระอริยสงฆ์ แล้วก็จบ วนอยู่นั่น

เพราะฉะนั้น ต้องเอาไปใช้ให้ได้ แต่ก่อนจะเอาไปใช้ ก็ต้องเข้าใจให้ดี

สาระสำคัญของธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

เรื่องวันอาสาฬหบูชา^๑ ในแง่เหตุการณ์ต่างๆ ที่จำกันได้ ถ้าจะมา
อธิบายกันทุกครั้ง ก็ซ้ำๆ และยืดยาว เพราะฉะนั้น ในแต่ละปีเราก็จับเอา
เพียงบางจุดมาย้ำ มาเตือน มาขยายความกัน

ในวันอาสาฬหบูชา^๒ ที่ว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครั้งแรกหรือปฐม
เทศนา เรียกว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” ก็คือ พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระ
สูตร^๓ที่เป็นการหมุนวงล้อธรรม หรือตั้งอาณาจักรธรรม

พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร^๔นี้ หลายคนจำได้ด้วยว่า มีสาระสำคัญ คือ

๑. พระพุทธเจ้าแสดงธรรมเรื่อง ทางสายกลาง^๕ ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา”
ให้เว้นจากสุดโต่งสองอย่าง คือ อัตตกิลมณัญชโยค กับ กามสุขัลลิกานุโยค
นักเรียนหลายคนจำได้แม่น แต่เข้าใจแค่ไหนก็อีกเรื่อง

๒. เมื่อแสดงทางสายกลางจบแล้ว พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดง อริยสัจ ๔^๖
ที่จริง สาระสำคัญที่ว่า ทางสายกลาง กับ อริยสัจ ๔^๗ นั้น ทั้งสอง
อย่างก็เรื่องเดียวกัน

ทางสายกลาง^๘นั้น ก็เป็นเพียงว่า พระพุทธเจ้าตรัสขึ้นมาเพื่อจะนำเข้าสู่
อริยสัจ ในอริยสัจเองนั้น ก็มีมัชฌิมาปฏิปทา^๙รวมอยู่แล้ว คือ ทางมีองค์ ๘
ประการ ในข้อ “มรรค” หรืออริยสัจข้อที่ ๔ นั้นเอง เป็นมัชฌิมาปฏิปทา
เพราะฉะนั้น ก็คือเรื่องเดียวกัน เพราะมัชฌิมาปฏิปทา^{๑๐}ก็รวมอยู่ในอริยสัจ

เป็นกลางแท้ อยู่ที่เอาความถูกต้อง

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ เรื่องทางสายกลางนี้แหละ เป็นจุดปรารภ เพราะว่าในสมัยพุทธกาลนั้น คนเอียงสุดโต่งกันนัก ไม่ว่าจะดำเนินชีวิต จะถือศาสนา จะปฏิบัติอะไร ก็ไปสุดโต่ง พระพุทธเจ้าทรงชี้ว่า มันผิด จะต้องเดินทางใหม่ให้ถูก จึงได้ทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา

ทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทานี้ เป็นเรื่องใหญ่ ถ้าเข้าใจ ถูกต้อง แล้วเดินไปตามทางสายกลาง ก็จะบรรลุจุดหมายของ พระพุทธศาสนา

เอาทางสายกลาง มาวางความเป็นกลางให้ถูก

เวลานี้คนพูดเรื่องความเป็นกลางกันเยอะ เอามาพูดกันว่า เป็นกลางๆ พูดกันไปกันมา แต่ไม่รู้ว่าเป็นกลางคืออย่างไร

ทางสายกลาง เป็นเรื่องใหญ่ เป็นวิถีชีวิตทั้งหมด เป็นการปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา

ส่วน **ความเป็นกลาง** นั้น เป็นการปฏิบัติปลีกย่อย บางทีก็เป็น การวางตัวในแต่ละกรณี

ในที่นี้ เราไม่พูดถึงความเป็นกลางทางการเมือง ดังเช่นการ สงครามระหว่างประเทศ เป็นกลางของเขาก็คือ ไม่เข้าข้างไหน และไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับใคร อย่างที่ว่า เป็นเรื่องของเขา เราไม่เกี่ยว

ความเป็นกลางทางการเมืองอย่างที่ว่านั้น ลึกลงไปก็เป็นเรื่องของ การรักษาผลประโยชน์ ความเป็นกลางแบบนี้จึงอาจจะมี ความหมายและการปฏิบัติที่ซ่อนเร้น คืออย่างที่ว่ามองที่ ผลประโยชน์ของพวกตัว หรือของประเทศของตนเป็นหลัก

ถ้าเป็นกลาง คือไม่เข้าข้างโดยไม่ยุ่งเกี่ยวแบบนี้ เราไปพบ คนร้ายรังแกเด็ก หรือเห็นโจรปล้นชาวบ้าน เราก็บอก ว่า ฉันเป็น กลาง ไม่เข้าข้างไหน ไม่ใช่เรื่องของข้า ฉันไม่ยุ่งเกี่ยวด้วย แล้วก็ ปล่อยให้เขารังแกและปล้นกันไป เป็นกลางอย่างนี้คงไม่ดีแน่

ฉะนั้น ความเป็นกลางที่แท้ หรือความเป็นกลางที่ดี จึงต้องมี หลัก ก็คือทำตามคติของทางสายกลางนั้นแหละ

เราจึงมาดูกันซิว่า ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ นั้น ทางสายกลาง เป็นอย่างไร

ระวัง! เป็นกลางไม่เป็น จะกลายเป็นคนไม่มีหลัก

ขอย้ำก่อนว่า เป็นกลาง หรือทางสายกลางนี้ ไม่ใช่อยู่ที่กลาง ระหว่างสองฝ่าย ถ้าอยู่ที่กลางระหว่างสองฝ่าย ก็จะกลายเป็นว่า ทางสายกลาง หรือกึ่งกลางนี้ ชยับไปชยับมา เพราะว่าคนแต่ละฝ่าย เขาเอียงไม่เท่ากัน

เคยยกตัวอย่างบ่อยๆ คนหนึ่งกินเหล้ามาก คนหนึ่งกินเหล้า น้อย เราเป็นกลาง เราก็กินกึ่งกลางระหว่างสองคนนั้น ถ้าคนแรกกิน สิบแก้ว คนที่สองกินสี่แก้ว เราเป็นคนกลาง จะกินเท่าไร คิดเอาเอง และถ้าสองคนนั้น กินเพิ่มขึ้น หรือลดลง เราก็ต้องเพิ่มต้องลดตาม

เป็นกลางอย่างนี้ ไม่ถูก พอพวกสุดโต่งชยับไปชยับมา ก็ต้อง ชยับเรื่อย ถ้าเป็นแบบนี้ คนเป็นกลางนี้แย่มากที่สุด กลายเป็นคนไม่มีหลัก

คนที่สุดโต่งเขายังมีหลักเป็นตัวเขาเอง แต่คนเป็นกลางแบบนี้ ต้องรอดูว่าเขาจะเอาอย่างไร แล้วตัวเองก็ขยับไป ต้องเป็นนักคำนวณ และคอยจับตาดู ถ้าอย่างนี้ไม่ถูกแล้ว

ทางสายกลาง คือทางที่ตรงไปตามความถูกต้อง

ถ้าจะเป็นกลาง ก็ต้องมีหลัก พระพุทธเจ้าตรัสหลักไว้แล้ว ความจริง มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลางนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ อีกชื่อหนึ่งว่า “สัมมาปฏิปทา”

เมื่อก็บอกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ปฏิปทาที่เป็นมัชฌิมา คือเป็นกลาง ที่นี้บอกอีกว่า สัมมาปฏิปทา ปฏิปทาที่เป็นสัมมา หรือข้อปฏิบัติชอบ คือถูกต้อง

เอาละ... คราวนี้มีหลักที่จะกำหนดแล้ว คือต้อง “ถูกต้อง” แต่ว่าถูกต้องอย่างไร

มีคำขยายอีกว่า สัมมาปฏิปทา ได้แก่ “ธัมมานุวัตรมปฏิปทา” แปลว่า ปฏิปทา หรือข้อปฏิบัติ ที่สอดคล้องกับธรรม

พอถึงตรงนี้ก็ชัดแล้ว ทางสายกลาง ก็คือทางที่ตรงตามธรรม ทางที่ดำเนินไปตามธรรม ถ้าเราเป็นกลาง เราก็อยู่กับธรรม *ธรรม* คือ ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เป็นอย่างไร เราเอาอย่างนั้น

ตอนนี้แหละ ถ้าเราเป็นกลาง เราไม่ขยับไปไหนแล้ว พวกสุดโต่งนั่นแหละต้องขยับตามเรา

เป็นกลาง คืออยู่กับความถูกต้อง

เพราะฉะนั้น ถ้าจะเป็นกลาง ก็ต้องเป็นกลางให้ถูก คือ ไม่ไป
ถือตามข้างไหน ไม่ใช่แค่ไม่เข้าข้างไหน แต่ถึงขั้นไม่เข้าใครออกใคร

พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นกลาง คือ ไม่เอียง ไม่ติด ไม่ตกไปข้าง
ใดข้างหนึ่ง ไม่ตกไปข้างซ้าย ไม่ตกไปข้างขวา พระองค์ไม่ได้ตรัสว่า
อยู่ตรงกลางระหว่างสองฝ่าย

ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า ไม่เอียงข้าง ไม่ตกเป็นฝ่าย แต่อยู่กับธรรม อยู่
กับความถูกต้อง อยู่กับสัมมา ตั้งแต่มีปัญญาที่รู้เข้าใจว่าอะไรถูกต้อง

เมื่อเราอยู่กับธรรม ใครปฏิบัติถูกต้องตามธรรม ก็เข้ากับเราได้เอง
เราก็เป็นหลักได้เลย

เป็นกลางมีจุดเดียว ไม่กลาง ก็เอียงข้างทั้งหมด

หากจะเป็นหลักให้แก่สังคม คนที่เป็นกลางจะต้องหาธรรมให้
ได้ว่า ธรรมอยู่ตรงไหน และยึดธรรมนั้น เอาธรรมเป็นหลัก

อย่างนี้ละก็ เป็นกลางที่แท้จริง เป็นกลางที่ไม่เข้าใครออกใคร
และเป็นกลางตลอดกาลด้วย เพราะว่ามั่นคงอยู่อย่างนั้น ใครไม่อยู่
กับธรรม คนนั้นก็เอียงข้างหมด จริงหรือไม่จริงก็ให้คิดดู

ความจริง ความถูกต้อง มีจุดเดียว ดังนั้น คนที่ไม่อยู่กับความ
จริง ไม่อยู่กับความถูกต้อง ก็เอียงหมด เขาไปข้างโน้นบ้าง ไปข้างนี้
บ้าง เพราะฉะนั้นจึงกลายเป็นว่า ความเป็นกลางที่ถูกต้อง คือมี
หลักการที่ดีที่สุด ซึ่งยืนยงคงที่ตลอดกาลเลย

จึงขอให้ทำความเข้าใจให้ถูกต้องว่า ความเป็นกลาง หรือทาง
สายกลางที่แท้จริงนั้น ก็คือ การที่อยู่กับธรรม อยู่กับความจริง ความ
ถูกต้อง ความดีงามนั่นเอง

มีปัญญา รู้ความถูกต้อง จึงเดินทางสายกลางได้

ที่นี่ การที่จะอยู่กับธรรม อยู่กับความจริง ความถูกต้อง ความดีงามได้นี้ เราก็จะต้องมีคุณสมบัติอะไรหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือปัญญา ที่รู้เข้าใจ

ถ้าไม่มีปัญญา ก็ไม่รู้ว่าอะไรคือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ธรรมเป็นอย่างไร อย่างนี้ก็อยู่กับทางสายกลางไม่ได้

เพราะฉะนั้น คนที่จะอยู่กับทางสายกลาง จึงต้องมีปัญญานี้เป็นหลักพื้นฐาน

ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ

เมื่อเรารู้ว่าธรรมคืออะไร ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม ประโยชน์สุขที่แท้ อันพึงมุ่งหมายเป็นอย่างไรแล้ว เราก็ตั้งหลักได้ คือ มีหลักที่จะตั้งตัว หรือรู้ว่า จะตั้งตัวอยู่ที่ไหน และจะตั้งต้นไปอย่างไร

ถ้าไม่เข้มแข็ง ก็ยืนอยู่ในทางสายกลางไม่ไหว

แต่คนที่ จะตั้งหลัก หรืออยู่กับหลักได้ จะไปในทางของตัวได้ ก็ต้องมีกำลัง ต้องเป็นคนเข้มแข็ง ถ้าเป็นคนอ่อนแอ ก็ยึดหลักไม่อยู่ เดินไปในทางที่ถูกไม่ได้ พอกระแสไหลมา ก็ถูกพัดพาไปเสีย ยิ่งในปัจจุบันนี้ กระแสมันไหลแรงเหลือเกิน

เวลานี้ ทั้งๆ ที่รู้ว่าธรรมคืออะไร ความถูกต้องดีงามคืออะไร แต่หลายคนตั้งหลักไม่ได้เลย ไม่สามารถยืนอยู่กับหลักได้ เพราะโดนกระแสโลก กระแสลาภ กระแสอะไรต่ออะไรพัดพาไป

เมื่อยึดธรรมไว้ไม่ได้ อยู่กับหลักไม่ไหว ก็เกิดอาการเบี่ยงเบนต่างๆ จึงเกิดปัญหาการเบียดเบียนแย่งชิงกันและกัน การทุจริต เรื่องอาชญากรรมทางกาม ความไม่ปกติทางเพศ เรื่องของความรุนแรงต่างๆ แม้แต่การรับน้องใหม่ในมหาวิทยาลัย ก็ยังมีเรื่องความรุนแรงแฝงซ่อน ที่ตั้งระเบิดออกมาข้างนอก

ความรุนแรง เกิดจากความอ่อนแอ

ความรุนแรงต่างๆ เหล่านี้ เกิดมาจากอะไร ตอบได้ง่ายๆ ได้เลย
ว่า เกิดจากความอ่อนแอ

ความรุนแรงเกิดจากความอ่อนแอ เชื้อใหม่? ลองไปคิดดู

อ่อนแออย่างไร? ก็เขายึดหลักไว้ไม่ได้ จับหลักเอาไว้ไม่อยู่ ตั้ง
หลักไม่ติด กระแสอะไรมา ก็ไหลไปด้วย

อย่างน้อยก็กระแสความชอบใจ-ไม่ชอบใจของตัวเอง แค่เกิด
ชอบใจ-ไม่ชอบใจขึ้นมา ก็ไปแล้ว ยึดหลักไม่อยู่ เหตุผลก็ไม่เอา คือ
ไม่เอาหลัก ไม่เอาความถูกต้อง เอาแต่ที่ชอบใจ อย่างที่เรียกว่า
เอาแต่ใจตัว

ทั้งที่เล่าเรียนเลยชั้น ม. ๖ ไปแล้ว อยู่มหาวิทยาลัยแล้ว พอจะ
รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว รู้หลักความถูกต้องชอบธรรมพอสมควร แต่ยึด
หลักไม่อยู่ เพราะไม่มีกำลังที่จะตั้งมั่นอยู่ในธรรม หรือที่จะยืนหยัด
อยู่ในความดีงามถูกต้อง

นี่แสดงว่า ปัจจุบันนี้ สังคมเจอปัญหาหนักเพราะคนอ่อนแอ
กันมาก หรือเพราะความอ่อนแอแพร่ระบาดไปทั่ว

อ่อนแอ ก็คือขาดกำลัง คนขาดกำลังอะไร?

กำลังมี ๒ อย่าง คือ กำลังนอก กับกำลังใน ปัจจุบันนี้ คนขาด
ทั้งกำลังนอกและกำลังใน หรือว่ากำลังเหล่านี้ได้ลดถอยลงมาก
จนถึงขั้นน่าเป็นห่วง

ถ้าอ่อนแอ ก็จะถูกกระแสพัดพา

เราจะต้องมาทำความเข้าใจ และสร้างกำลังขึ้นมาให้ได้ ถ้าเด็กและเยาวชนของเราเป็นคนเข้มแข็ง มีกำลังดีแล้ว ตัวเขาเองก็จะยืนตั้งหลักได้มั่น และสามารถเดินหน้าก้าวไปในทิศทางที่ถูกต้อง ที่เรียกว่าทางสายกลางนี้แหละ แล้วจะพาสังคมตั้งแต่ครอบครัวของตน ตลอดจนประเทศชาติให้ร่มเย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรืองได้

แต่ถ้าเด็กและเยาวชนของเราอ่อนแอ ไม่มีกำลัง ก็จะถูกกระแสที่ท่วมท้นเข้ามา พัดพาไหลลอยไป

โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ ในขณะที่คนของเราเองอ่อนแอไม่มีกำลังที่จะตั้งหลักได้นี้ กำลังข้างนอกที่มาซัดพัดพาตีงอกออกไป ก็เพิ่มมากขึ้นๆ คือกระแสต่างๆ เช่น กระแสโลกาภิวัตน์ กระแส IT กระแสความรุนแรง กระแสบริโภคนิยม กระแสรวยลัด กระแสลาภลอย กระแสคอยไซค์ หรือกระแสคอยผลเบื่องบนบันดาล ฯลฯ

กระแสเหล่านี้ไหลแรงมาก เมื่อกำลังฝ่ายธรรมของตัว คือความเข้มแข็งที่จะยืนอยู่ได้ในความดีงามถูกต้อง ทั้งกำลังภายในและกำลังภายนอก อ่อนแอ หรือไม่มีเลย ก็อยู่ไม่ไหว เลยไหลไปหมด

เด็กไทย เผชิญสภาพยุคสมัยที่ทำทลายความเข้มแข็ง

ในขณะที่กำลังฝ่ายนอกที่เป็นกระแสรุนแรงมาคอยพัดพาตีงอกออกไปนี้ เราก็เหมือนกับถูกทำทลาย จึงต้องการกำลังความเข้มแข็งมากเป็นพิเศษ เราจะต้องเข้มแข็ง สู้ให้ได้

จะต้องย้ำกันว่า เราอยู่ในยุคสมัยที่กระแสจากข้างนอกมีกำลังรุนแรงมาก เด็กไทยสมัยนี้ ถ้าจะเป็นผู้สร้างสรรค์ชีวิตและสังคมของตน จะต้องเก่ง ต้องมีความเข้มแข็งเป็นพิเศษ สามารถสู้กับกระแสเหล่านั้น ต้องพร้อมที่จะทวนกระแสได้

ถ้าเปรียบเป็นปลา ก็กำลังฝ่ากระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว ต้องเป็นปลาที่แข็งแรงจริงๆ จึงจะว่ายทวนกระแสได้ ถ้าอ่อนแอ ก็ว่ายไม่ไหว หรือเหมือนปลาตาย ที่ถูกกระแสน้ำพัดพาไป

ทวนกระแส ไม่ใช่ต้านกระแส

ต้องย้ำด้วยว่า เราทวนกระแส ไม่ใช่ต้านกระแสนะ ตรงนี้ต้องระวังว่า ทวนกระแส ไม่ใช่ต้านกระแส

ถ้าต้านกระแส เราก็แยء มีแต่พัง จึงต้องสอนวิธีปฏิบัติไว้

ขอบอกว่า ทวนกระแสนะ ไม่ต้องไปต้านกระแส เพราะว่า ถ้าทวนกระแส เราก็ไปของเรา โดยเป็นตัวของตัวเอง ฝ่าทะเลกระแสไป

แต่ถ้าต้านกระแส ก็คือเราเอากำลังไปมัวต่อต้าน ไปสู้ ไปทานกำลังของเขา นอกจากเสียเวลาแล้ว ในเมื่อกระแสนั้นมันใหญ่โต และกำลังไหลเชี่ยวรุนแรง เราก็จะทานไม่ไหว แถมจะถูกมันกระแทกกระชั้นชิดพัดผันจนสะบั้นแหลกกลายเป็น เศษไม้ได้ประโยชน์อะไร

ถ้าใช้วิธีทวนกระแส เมื่อเราเข้มแข็งจริงๆ พอเราทวนกระแส ก้าวไปได้ เราจะกลายเป็นผู้นำไปเลย เพราะว่า เมื่อเราทวนกระแสขึ้นไป พอเขาเห็นว่ามันทวนไปได้ คนที่เขาเห็นว่าเราทวนไปได้ และทางที่ไปนั้นถูกต้อง เขาก็อยากจะทำตาม เราก็เป็นผู้นำ

ปัจจุบันนี้เป็นยุคที่ต้องการเด็กและเยาวชนที่มีความเข้มแข็งมาก โดยมีกำลัง ทั้งกำลังนอก และกำลังใน

ทวนกระแสไหล ถ้าได้พลัง ๕

ที่นี่ กำลังอะไรที่จะมาช่วยเราในท่ามกลางกระแสที่ไหลรุนแรง ในปัจจุบันนี้ เมื่อก็บอกไว้บ้างแล้ว ก็มาว่ากันต่อ

กำลังที่ ๑ คือ **กำลังปัญญา** ความรู้ความเข้าใจ ความรู้เหตุรู้ผล คนที่เล่าเรียนมาพอสมควรแล้ว อย่างน้อยก็พอรู้ว่า อะไรจะเป็นทาง ไปสู่ความเจริญงอกงามของชีวิตของเรา

พร้อมนั้น คุณพ่อคุณแม่ก็รักเรา และมีชีวิตอิงอยู่กับเรา ก็ต้องให้ ครอบครัวของเราเจริญงอกงามไปด้วยกัน สังคมประเทศชาติก็ต้องการ เราเพื่อไปช่วยเป็นสมาชิกในการสร้างสรรค์สังคมประเทศชาติต่อไป เราก็ต้องเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติด้วย และประเทศชาติ ของเรายังอยู่ในโลกอย่างมีปัญหา เราจะต้องช่วยกันพัฒนาอารย ธรรมของโลกด้วย

ถ้าเด็กมีปัญญารู้จักคิดอย่างนี้ ก็จะเริ่มตั้งตัวขึ้นมามองดู แล้ว ก็เริ่มมองเห็นทิศเห็นทาง และเริ่มมีกำลังเข้มแข็งขึ้นมา

คราวนี้ กระแสอะไรจะมาพัดพาเราออกไปนอกกลุ่มนอกรทาง หรือผิดทาง ไม่เอาแล้ว เราไม่ยอม เราอยู่กับธรรม เราตั้งหลัก ผู้เลย นี้คือกำลังปัญญา

จิตใจที่เข้มแข็งนั้น ทั้งแน่วแน่นมั่นคง และตื่นตัวทันการ

กำลังที่ ๒ คือ **กำลังสมาธิ** มีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหว อะไรจะ มากกระทบกระแทก ก็ไม่วอกแวก ไม่หวั่นไหว มันอยู่กับสิ่งที่เรารู้ว่า ถูกต้อง จิตใจของเราอยู่กับสิ่งที่ป็นงานเป็นหน้าที่ เช่น อยู่กับ การศึกษาเล่าเรียนของเรา นี้เรียกว่า มีสมาธิ

เมื่อใจเราแน่วอยู่ได้ ไม่เฉไปไหน ไม่ว่าจะกระแสอะไรก็พัดพาไป ไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีสมาธิ

กำลังที่ ๓ คือ *กำลังสติ* มีความตื่นตัว ทันท่วงทีต่อสถานการณ์ มีอะไรเกิดขึ้นมา ไม่เฉลอ ไม่พลาด ไม่ลนลานไป มองดูบีบและจับส่งให้ปัญญาออกมาได้แล้ว พร้อมที่จะรับมือทันที อย่างที่เรียกว่าสำรวจตรวจตรา

สตินี้เปรียบเหมือนนายประตู คือ นายประตูนั้นต้องดูว่า คนไหนร้าย คนไหนดี ควรจะให้ผ่านไปหรือไม่ ถ้าดูน่าสงสัย หรือยังไม่รู้ชัดแจ้ง ก็จับตรวจอย่างละเอียด

สติจะตามจะจับจะกำหนดจะตรวจดูเหตุการณ์ ความเป็นไป หรือไม่ว่าอะไรที่เกิดขึ้น รวมทั้งกระแสทั้งหลายที่เข้ามา อย่างพวก IT ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สิ่งเสพบริโภค ลากลอบอะไรนี้ สติก็จับหรือกำหนดเอาไว้(ให้ปัญญา)ตรวจวิเคราะห์ดูว่า คืออะไร เป็นอย่างไร ดีหรือร้าย มีคุณมีโทษอย่างไร ควรหรือไม่ จะเอาอย่างไร

ยกตัวอย่างว่า ใครมาชวนเราให้ไปไหนทำอะไรเอาอะไร เราก็ตรวจตราวิเคราะห์ดูเสียก่อนว่า อันนี้ถูกต้องไหม ชอบธรรมไหม ดีงามหรือไม่ จะเป็นเหตุของความเจริญหรือเป็นเหตุของความเสื่อม แก่ชีวิตก็ตาม แก่สังคมประเทศชาติก็ตาม ถ้าไม่ถูกต้อง ไม่ดี จะทำให้เสื่อม เราไม่เอา แต่ถ้าถูกต้อง ดี ทำให้เจริญ จึงเอา อย่างนี้เป็นต้น

สติเป็นตัวตรวจตราจับความเคลื่อนไหวเป็นไป ทำให้ตื่นตัว ทันท่วงทีต่อสถานการณ์ ทำให้พร้อมที่จะปฏิบัติต่อสถานการณ์นั้นได้ อย่างถูกต้อง ถ้าเป็นเรื่องร้าย หรือจะพลาดละก็ ยั้งทันที ถ้าเป็นเรื่องดี ก็ไม่ปล่อยให้พลาดเสียโอกาสไป อันนี้เป็นเรื่องของพลังสติ

วีรชนแท้ คือสู้ไม่ถอย เพื่อเอาชนะงานสร้างสรรค์

กำลังที่ ๔ คือ *กำลังความเพียร* (วิริยะ) ความเพียรนั้นมาจากรากศัพท์ว่า “วีระ” จึงหมายถึงความแก่กล้าเข้มแข็ง ใจสู้ จะเอาชนะภารกิจ จะทำให้สำเร็จให้ได้

ความเพียรเป็นตัวแสดงออกของความไม่อ่อนแอ และกำลังทั้งหลายก็ออกมาทำงานกันที่ความเพียรนี้แหละ

เจอเรื่องต้องทำที่ดั่งาม เช่น การเล่าเรียนศึกษา เมื่อรู้ว่ามันถูกต้อง เป็นสิ่งที่ดีแน่แล้ว ถึงจะยาก เราก็สู้ เราไม่ถอย

ไม่ใช่ว่า พอเจอการเล่าเรียนว่ามันยาก ก็ถอย เรื่องเสพบริโภค เรื่องเกม เรื่องสนุกสนานบันเทิง อันนั้นมันง่าย เอาอันนี้ดีกว่า อย่างนี้ก็คือแพ้แล้ว นี่คืออ่อนแอแล้ว

เป็นอันว่า ต้องเข้มแข็ง อะไรที่ดี เราสู้ เรียกว่าใจสู้ เดินหน้าเลย จะเอาชนะให้ได้ ไม่ว่าจะยากอย่างไร ก็ต้องทำให้สำเร็จ อย่างนี้เรียกว่ามีกำลังความเพียร

สังคมที่ถอยล่า กลับเดินหน้าได้ ถ้ามีกำลังนอกมาเสริม

กำลังที่ ๕ คือ *กำลังศรัทธา* ซื่อนี้เป็นตัวเชื่อมกำลังภายใน กับกำลังภายนอก

ถ้าไม่มีกำลัง ๔ ตัวข้างต้น คือ *กำลังความเพียร* ความเข้มแข็งที่จะเอาชนะภาระงานการศึกษาเล่าเรียนของตน ก็ไม่มี *กำลังสติ* ที่จะตื่นตัวทันต่อสถานการณ์เพื่อยับยั้งเหนียวรั้งหรือกระตุ้นเตือนตัวเอง ก็ไม่มี *กำลังสมาธิ* ความเข้มแข็งของจิตใจที่จะอยู่กับสิ่งที่ทำให้แน่วแน่เด็ดเดี่ยวลงไป ก็ไม่มี *กำลังปัญญา* ความรู้เข้าใจ ก็ไม่ค่อยมี แล้วจะทำอย่างไร

ตอนนี้แหละจะต้องเชื่อมกับกำลังนอก คือเอาหลักนอกตัวมาช่วยสร้างกำลังภายใน

กำลังนอกเชื่อมต่อเข้ามาปลุกกำลังในข้อที่ ๕ คือ *กำลังศรัทธา* ขึ้นมา ด้วยการที่เรามีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลก็ได้ ได้แก่บุคคลที่เป็นแบบอย่าง ผู้ประพฤติดีงาม มีคุณความดี บำเพ็ญประโยชน์ ได้สร้างสรรคประเทศชาติ และเป็นที่เราควรรักนับถือ

กำลังศรัทธาในพลังแผ่นดิน

อย่างญาติโยมทั้งหลายมาวันนี้ เห็นใส่เสื้อสีเหลือง ไม่ถึงกับหมด แต่ก็มากทีเดียว

ที่ใส่เสื้อเหลือง ก็เพราะระลึกถึงในหลวง ที่ระลึกถึงในหลวง ก็เพราะซาบซึ้งในพระคุณความดีของพระองค์

เราซาบซึ้งในพระคุณความดีของพระองค์ มีความเลื่อมใส มีความภูมิใจ มองพระองค์เป็นหลัก อยากเชื่อฟัง อยากทำตาม ยึดเอาเป็นแบบอย่าง และมีกำลังใจที่จะประพฤติปฏิบัติตาม อันนี้แหละเรียกว่า *ศรัทธา*

ผู้ที่มีหลักยึดเหนี่ยวใจ ด้วยศรัทธาในบุคคลที่เราเลื่อมใส ภูมิใจเชื่อถือ จะทำให้มีกำลังใจที่จะเหนี่ยวรั้งตัวเองไว้ได้ ไม่ยอมไหลไปตามกระแสความรุนแรง หรือกระแสอะไรก็ตามที่ไม่ดีไม่งาม พร้อมกันนั้นก็พยายามทำสิ่งที่ดีงามตามแบบอย่างให้ได้

แม้แต่งานสร้างสรรค์ที่แสนยาก ถ้ามีศรัทธาแรงกล้า ก็จะมีกำลังและเพียรพยายามทำให้สำเร็จให้ได้

มีเสาหลักหลากหลาย จึงคำสั่งคมให้ก้าวไปได้มั่นคง

แต่สังคมต้องมีหลักหลายหลักมาช่วยส่งต่อกัน ไม่ใช่มีแต่เสาหลักใหญ่อย่างเดียว ต้องมีเสารองเสาเล็กเรียงรายถัดกันไป

บางคนมีกำลังมาก ก็เอื้อมไปยึดถึงเสาหลักใหญ่ได้ และมีกำลังสู้กับกระแสต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาไหว

บางคนยึดเกาะหลักไว้ แต่พอกระแสลมกระแสน้ำมาแรง ทนไม่ไหว มือที่ยึดเกาะไว้ก็หลุด แล้วก็ถูกพัดพาไหลไปตามกระแส

บางคนเกาะไม่ถึง หรือแม้แต่ใจก็ไปไม่ถึงหลักใหญ่ นั่นเลย ก็เคว้งคว้างอยู่ ถ้าไม่มีหลักอะไรใกล้ตัว ก็รอแต่จะถูกพัดพาไหลไปอย่างเดียว

เพราะฉะนั้น จึงต้องมีทั้งหลักใหญ่หลักย่อยหลักย่อยต่างขนาดกันไปตามลำดับ เรียงรายรับช่วงต่อทอดกันไปในสังคม

เวลานี้ที่สังคมเป็นปัญหา ก็เพราะเสาหลักไม่ค่อยมี ถึงจะมีเสาหลักใหญ่ แต่ก็ไปกันไม่ค่อยถึง หรือไม่มีกำลังที่จะยึดจะเกาะให้มั่น ข้อสำคัญคือไม่มีเสาหลักย่อยๆ เล็กๆ ไว้เสริม พอถูกกระแสซัดพลัดจากเสาหลักใหญ่ ไม่มีเสาเล็กเสาน้อยมาช่วยที่จะยึดได้ ก็ไปเลย เพราะฉะนั้น สังคมจะต้องมีเสาเล็กเสาน้อยมาช่วยเสริม

เพราะเสาหลักต้นทางหักหาย สังคมไทยจึงเสี่ยงภัยเต็มที่

เสาหลักที่ควรเป็นที่ยึดเหนี่ยวในสังคมมีมากมาย ลองดูในสังคมของเรานี้ว่ามีอะไรบ้าง

๑. **พ่อแม่** เป็นเสาหลักสำคัญ เรามีความซาบซึ้งในพระคุณของพ่อแม่ เมื่อระลึกถึงท่าน ก็มองเห็นคุณค่าที่เกิดจากพระคุณความดีของท่าน ไม่ใช่สักแต่เรียกว่า คุณพ่อ-คุณแม่ เฉยๆ โดยไม่เห็นคุณค่า

“คุณพ่อ-คุณแม่” ต้องหมายถึงคุณค่าของคุณพ่อ-คุณแม่ ที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งพระคุณความดีของคุณพ่อ-คุณแม่ นั่น

ที่นี่ พ่อระลึกถึงคุณพ่อ-คุณแม่ ความซาบซึ้งในพระคุณของท่านก็แผ่ซ่านขึ้นมาในใจด้วยทันที เท่านั้นแหละ กำลังศรัทธาก็มาเลย ได้เครื่องยึดเหนี่ยวใจแล้ว

พอจะไปทำอะไรที่ไม่ดี นึกขึ้นมาว่า ไม่ได้นะ เพื่อเห็นแก่คุณแม่ อันนี้ต้องงด

ในทางตรงข้าม พอมีความดีอะไรที่จะพึงทำ นึกขึ้นมาว่า ข้าไม่ได้นะ เพื่อเห็นแก่คุณแม่ อันนี้ ถึงจะยาก ก็ต้องทำ

เช่นเดียวกัน เพื่อเห็นแก่คุณพ่อ อันนี้ไม่เอา เพื่อเห็นแก่คุณพ่อ อันนี้ต้องทำ

นี่แหละคือเสาหลักแห่งศรัทธา เสาแรก ที่เป็นหลักตั้งทาง

แต่ที่น่าห่วงใจว่า ในสังคมไทยปัจจุบัน หลักนี้ทำท่าอ่อนแอ อ่อนแอ ตัวยึดคือศรัทธา ก็อ่อนกำลัง

เมื่อขาดกำลังศรัทธาที่จุดตั้งทางนี้แล้ว เด็กไทยก็แว้งคว้าง รวดแต่จะเป็นเหยื่อของประดากระแสน้ำตั้งแต่ที่บ้านในครอบครัว

ถ้าเสาหลักรายทางยังหาได้ ความปลอดภัยก็ยังมี

๒. ครู ต่อไป ในสังคมไทยสืบมา เรามีคุณครู พระคุณของครูก็เช่นเดียวกัน นึกถึงคุณครูก็สะกดอยู่เหมือนกัน พอนึกขึ้นมาว่าคุณครูสอนไว้อย่างนี้ ก็ยังก็หยุดได้ ไม่ยอมไปตามกระแสนั้น ไปแต่ในทางดี

๓. **อุปัชฌาย์อาจารย์** นอกจากคุณครูแล้ว ก็มีคุณวัด ไม่เฉพาะพระศาสนาที่เป็นนามธรรมเท่านั้น เรามีพระสงฆ์เริ่มตั้งแต่อุปัชฌาย์อาจารย์

คนสมัยก่อน พอนึกถึงอุปัชฌาย์อาจารย์ ก็เตือนใจให้ระลึกถึง คำสอน ให้เว้นจากความชั่ว และเกิดกำลังใจที่จะทำความดี อย่างน้อยก็เป็นเครื่องยับยั้งชั่งใจตัวเองให้หยุดให้ละความชั่ว

๔. **วัฒนธรรม** นอกจากวัดวาอารามก็มีอีก “วัฒนธรรม” หนึ่ง คือ วัฒนธรรม ซึ่งเป็นเครื่องนำใจนำสังคมาที่สำคัญ คนที่ยินดีภูมิใจใน วัฒนธรรมของตน ก็มีหลักยึดเหนี่ยวให้มีกำลังที่จะป้องกันตัวจาก ทางที่เสียหาย และก้าวไปในทางที่ดีงามสร้างสรรค์ได้

เพราะหลักสี่โคลงเคลง สังคมไทยจึงวังเวงน่ากลัว

ที่น่ากลัวก็คือ ในปัจจุบัน กำลังนอกเหล่านี้ที่จะมาช่วยโยงกับ กำลังภายใน พากันอ่อนแรง ป้อแป้ไปหมด

กำลังพระคุณพ่อแม่ก็อ่อนเปลี้ย กำลังพระคุณครูก็อ่อนเปลี้ย กำลังของวัดก็อ่อนแอ กำลังวัฒนธรรมก็อ่อนถอย

เมื่อเข้าได้ยินวิฑูบอก เขาทำโพลสำรวจเด็ก ออกผลมาว่า เด็กเดี๋ยวนี้ไม่อยากไปวัด เพราะพระสงฆ์ประพฤติไม่ดีมาก อันนี้ก็ แสดงให้เห็นว่ากำลังวัดอ่อนลงไป

แต่เรื่องไม่ควรอยู่แค่นั้น เราต้องทำใจและใช้ปัญญาให้ถูกต้อง มองหลายแง่หลายด้าน และหลายชั้นหลายเชิง เช่น

๑. เวลานี้ เราได้ยินได้อ่านข่าวร้ายมากมาย เดี่ยวข่าวพ่อแม่ โหดร้าย เดี่ยวข่าวครูอาจารย์ประพฤติเสียหาย เดี่ยวข่าวพระไม่ดี เดี่ยวข่าวคนเฉไฉจากวัฒนธรรม แล้วเราก็มักมองอยู่แค่เป้าของข่าว เช่นในกรณีนี้ ก็ว่าพระไม่ดีๆ แทนที่จะมองสาวเหตุปัจจัยโยง องค์ประกอบในระบบความสัมพันธ์ไปให้เข้าใจทั่วทั้งสังคม

๒. ความจริง เราทั้งหมดอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะพระว่าโยม ก็ต้องพึ่งพิงและผจญกระแสเดียวกัน ไม่ว่าจะกระแสอะไรมา ก็ต้อง เจอด้วยกันทั้งนั้น

ที่ว่านี้หมายความว่า เรายอมรับความจริงว่า เขาละ... พระนั้นๆ ไม่ดี เสื่อมเสีย แต่เราอย่าติดอยู่แค่ชั้นเดียว เราต้องมองอีกชั้นหนึ่งว่า ที่จริง ในสังคมนี้เราล้มชะตากรรมเดียวกัน ที่มีกระแสร้ายเข้ามามากมาย กระแสร้ายเหล่านั้นมันกระทบกระทั่งทุกส่วนของสังคมรวมทั้งพระด้วย

พระหลายองค์ตกเป็นเหยื่อของกระแสร้ายนั้น เราต้องมองว่าพระเหล่านั้นก็คือเหยื่อ ก็เป็นคนอ่อนแอ ไม่มีกำลังเหมือนกัน ไม่ใช่ที่ว่าพระทั้งหลายจะมีกำลังไปหมด

ในสังคมที่มีสภาพอย่างนี้ เราย่อมได้พระส่วนมากในความหมายที่เป็นผลผลิตของสังคม และพระที่เป็นผลผลิตของสังคมนั้นย่อมเป็นคนอ่อนแอเหมือนกับคนส่วนอื่นในสังคม

เพราะฉะนั้น เราเองจึงต้องมีกำลังเข้มแข็ง เราจะมัวไปมองว่าคนนั้นไม่ดี คนนี้ไม่ดี แล้วเราก็หมดแรงไปด้วย ใช้ไม่ได้ พระศาสนาเป็นของส่วนรวมของทุกคน ไม่ใช่ของพระองค์นั้นๆ เพราะฉะนั้น จึงเป็นเรื่องของเราทุกคน เราจะต้องรักษาพระศาสนาของเรา การไปวัดเป็นเรื่องของเรา พระองค์นั้นเป็นคนไม่ดี ก็ขับออกจากวัดไป

ถึงเวลา เร่งพยุงเสาหลักขึ้นมาเร็วไว

ตกลงว่า ถ้าสังคมไทยมีเสาหลักที่เป็นกำลังนอกเหล่านี้ที่อยู่พร้อม ก็จะสามารถอยู่ได้

ที่นี้ สังคมไทยมีปัญหาเรื่องขาดกำลัง และมีความอ่อนแอเด็กและเยาวชนของเรา ตลอดจนไปถึงผู้ใหญ่ด้วย อ่อนแอ ขาดกำลังภายในอยู่แล้ว กำลังภายนอกก็ไม่ค่อยมีอีก จึงกลายเป็นสังคมที่โลเลๆ โคลงเคลงๆ พอกระแสอะไรมาแรง ก็ถูกพัดพาไหลไป

เมื่อรู้ตระหนกอย่างนี้แล้ว ต้องรีบตั้งตัวขึ้นมา อย่ามัวยอมแก่ความอ่อนแอ นั้น ต้องพยายามพัฒนากำลังสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาให้ได้

อย่างน้อยที่เห็นชัด ก็คือกำลังภายนอก ต้องสร้างต้องพินขึ้น โดยด่วน

ท่านผู้อยู่ในวงการการศึกษานี้แน่นอน ต้องรับผิดชอบเป็นพิเศษ ตัวคุณครูเองเป็นผู้ที่จะต้องสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาเป็นกำลังหลักของสังคม เป็นกำลังที่สร้างสรรค์อนาคต ทั้งในบัดนี้และเบื้องหน้าตลอดทุกยุคสมัย

ตัวครูต้องพัฒนากำลังให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นหลักที่เด็กจะได้ยึดเหนี่ยวเป็นกำลังนอก ที่จะช่วยให้เขาเกิดมีกำลังในขึ้นมา เริ่มตั้งแต่ศรัทธาที่เป็นกำลังในตัวของเขา

ถ้าสร้างความเข้มแข็งที่โรงเรียนขึ้นมาได้ ก็จะมีกำลังย้อนกลับไปช่วยสร้างความเข้มแข็งในบ้านในครอบครัวขึ้นด้วย

จะแก้ปัญหาได้จริง ต้องพินเสาหลักต้นทาง ที่ในครอบครัว

กำลังที่ใหญ่ที่สุด ก็คือกำลังคุณพ่อคุณแม่ หรือกำลังครอบครัว ถ้าสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวไม่ได้ สังคมไทยยากที่จะพิน

ครอบครัวเวลานี้แย่มากแล้ว เมื่อสองวันที่ผ่านมา มีข่าวว่า เด็กเล็กๆ แหกวงดีต่อคุณพ่อ ไม่อยากให้คุณพ่อกินเหล้า เพราะคุณพ่อกินเหล้าแล้วมีปัญหาอะไรต่ออะไรเยอะแยะ เด็กก็พลอยเป็นทุกข์ ครอบครัวก็ไม่มีความสุข

ด้วยความรักพ่อ รักครอบครัว และความไม่ประสีประสาตามวัย ก็เลยชอนกระเป๋าสตางค์ของคุณพ่อเพื่อจะได้ไม่ไปซื้อเหล้ากิน

พอรู้ว่าลูกเอากระเป๋าใส่ตางค์ไปซ่อน ก็โกรธมาก แทนที่จะใช้โยนโสมนสิการพิจารณาว่า ลูกเขานึกถึงเรา ลูกรักเรา เขามีความปรารถนาดี อย่างน้อยก็ไม่ประสีประสา เราทำอย่างนี้ไม่ดี ทำให้ลูกเดือดร้อน ครอบครัวก็เดือดร้อน ควรละเลิกเสีย

แทนที่จะเข้าใจเห็นใจลูก และเกิดความซาบซึ้งในความดีของลูกแล้วคิดกลับตัว ไม่เป็นอย่างนั้น กลับโกรธลูกเต็มที่เลย ขออภัยในหนังสือพิมพ์เขาใช้คำว่า “กระที่บ” ลูก อย่างนี้ก็หมดกัน เสียหลักยึดเหนี่ยว ศรัทธาก็อยู่ยาก ลูกมีศรัทธาอยู่แล้ว แต่พ่อแม่ทำให้เขาเสียศรัทธานั้น หรือครูบาอาจารย์ก็เหมือนกัน

นี่เป็นเรื่องของเสาหลักในสังคม ซึ่งเป็นกำลังทางสังคมหรือกำลังภายนอก ที่จะช่วยปลูกช่วยหนุน ไปประสานกับกำลังภายในของเด็ก ที่จะทำให้เขาเป็นคนเข้มแข็งขึ้นมา

การที่เด็กก่อปัญหาต่างๆ มีความรุนแรงทางเพศ มีความรุนแรงในการใช้กำลังร่างกายทุบตีกัน อะไรต่ออะไรต่างๆ นั้น ก็มาจากความอ่อนแอ ที่ไม่มีทั้งกำลังภายนอก และกำลังภายใน

ความผิวเผิน-อ่อนแอ-ตื่นกระแส ต้องแก้ไขหมด

เพราะฉะนั้น สังคมจะต้องรีบสร้างรีบฟื้นเสาหลักที่เป็นขุมกำลังเหล่านี้ขึ้นมาให้ได้ จะเป็นการจับได้ถูกจุด แล้วเราก็จะมีความหวังที่แท้ เราจะมัวไปหวังรออำนาจดลบันดาลจากข้างนอกไม่ได้ อันนั้นเป็นความหวังที่เลื่อนลอย

เวลานี้ สังคมไทยควรตรวจสอบตัวเอง ว่าพวกเรานี้มักขาดความเข้มแข็งอดทน ทั้งไม่ทนทาน และไม่ทนรอการแผ่ผลของงาน (แต่ชอบรอลาภลอยคอยผลดลบันดาล) เด็กไทยมักใจเสาะเปราะบาง

นอกจากอ่อนแอแล้ว ก็ผิวเผิน เป็นคนตื่น จืดจาง(เต๋น)ง่าย และจึงได้แค้ไหลไปตามกระแส

อย่างที่ว่า กระแสโลกาภิวัตน์ กระแสบริโภคนิยม หรือกระแสอะไรจะไหลมาอย่างไร คนไทยก็ได้แต่คอยตื่นตาคอยมองจะตาม เพื่อจะไปเข้ากระแสนั้นๆ ให้ทัน ว่าเรานี้ทันสมัย เรานี้เป็นคนที่น่าหน้า หน้า อะไรก็แล้วแต่ เห็นเป็นโก้ไป ไม่มีกำลังอะไรที่เป็นทุนของตัวเอง แสดงออกมาก็เป็นแค่เครื่องหมายของความอ่อนแอเท่านั้นเอง

คนที่ไหลไปตามกระแสนั้น พุดได้เต็มปากว่าเป็นคนอ่อนแอ เราอย่าเป็นคนอ่อนแอเลย จงเป็นคนที่มีความเข้มแข็ง จงยกเสาหลักขึ้นมาตั้ง จงฟื้นกำลังขึ้นมา ตั้งต้นและตั้งตัวให้ได้

ใช้ปัญญากันเถิด ไตร่ตรองให้รู้ชัดว่า อะไรคือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม อะไรเป็นทางแห่งความเจริญ ความมั่นคง และความสุขที่แท้จริง เริ่มแต่ในครอบครัวของเรา แล้วยึดไว้เป็นหลักให้ได้

คุณพ่อ-คุณแม่ กับลูก ถ้ายึดกันไว้ ครอบครัวก็ตั้งหลักได้ จะเข้มแข็ง และมีความร่มเย็นเป็นสุข ส่งผลสะท้อนออกไปถึงสังคม ประเทศชาติ

เพราะอ่อนแอ จึงรุนแรง ถ้าเข้มแข็ง ก็ร่มเย็น

เพราะฉะนั้น วันนี้จึงขอฝากไว้ว่า ทางสายกลางนี้มีความหมาย โยงมาถึงชีวิตของทุกคน และมาถึงครอบครัว ขยายไปถึงโรงเรียน ตลอดจนสังคมประเทศชาติทั้งหมด

เราจะต้องมาช่วยกันสร้างสรรค์กำลัง ทั้งกำลังนอกและกำลังในขึ้นมาให้ได้

การที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดเวไนยนิกรในที่ต่างๆ ทรงจาริกด้วยพระบาทเปล่า ทำงานทั้งวันทั้งคืน แทบไม่ได้พักเลย ไม่ทรงเห็นแก่เหน็ดเหนื่อย พระองค์ทรงทำทั้งหมดนี้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

ทำไมพระองค์ทำได้ ก็เพราะพระองค์เข้มแข็ง ทรงมีกำลังภายในพร้อมบริบูรณ์ จึงทรงสร้างแต่ความสุขสันต์ร่มเย็น

สำหรับคนทั่วไป ซึ่งยังไม่มีกำลังภายในเพียงพอ ก็ยังต้องอาศัยกำลังภายนอกมาช่วย ทั้งในแง่ที่มาช่วยตรึงกันไว้ และเป็นเครื่องช่วยหนุนให้แต่ละคนสร้างกำลังภายในของตนขึ้นมา

ถ้าคนอ่อนแอ ไม่มีกำลังภายในที่จะยึดตัวไว้กับธรรม และไม่มีกำลังภายนอกที่จะยึดตัวไว้ไม่ให้ออกจากธรรม ใจเขาอ่อนแอ เหนียวไปตามความชอบใจ ไม่ชอบใจ ปัญญาที่อ่อนแอ เมื่อเขามีกายที่แข็งแรง ก็เลยใช้กำลังกายนั้นไปทำความรุนแรงภายนอก

เพราะฉะนั้น กำลังภายในที่อยู่กับคนที่ขาดกำลังภายใน จึงเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เด็กที่ใจอ่อนแอ แต่มีร่างกายแข็งแรง ก็เอากำลังภายในที่ตัวมี ไปทำร้ายคนอื่น ไปเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดปัญหาทั้งแก่ชีวิตและสังคม

พอเด็กไปก่อความรุนแรงอย่างนั้น คุณพ่อคุณแม่ก็ยอมเดือดร้อนเป็นรายแรก ต่อไปคนอื่นก็เดือดร้อน แล้วก็เดือดร้อนไปถึงสังคมทั้งหมด

ถ้าคนเข้มแข็งขึ้นมา โดยมีกำลังธรรม กำลังปัญญา เขาก็จะสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นได้ ยิ่งมีกำลังเข้มแข็งมาก ก็ช่วยคนอื่นได้มาก ถ้าเข้มแข็งถึงขั้นเป็นมหาบุรุษ ก็คือมีกำลังโอบอุ้มได้หมดทั้งสังคม

เพราะฉะนั้น เราจึงต้องมาช่วยกัน มาเดินกันไปในทางสายกลางที่ถูกต้อง สังคมนี้อาจได้ตั้งร่มเย็นเป็นสุข

เอาธรรมะมาสร้างกำลัง ให้เกิดความเข้มแข็ง

วันนี้เป็นวันอาสาฬหบูชา เป็นวันแห่งทางสายกลาง ซึ่งเป็นทางที่ถูกต้อง เป็นการปฏิบัติที่อยู่กับธรรม ดำเนินไปตามธรรม การที่เราทั้งหลายมาเป็นพุทธศาสนิกชน ก็ด้วยมุ่งไปที่ธรรมนั่นเอง

พระธรรมนี้ เป็นข้อที่ ๒ ในพระรัตนตรัย เป็นข้อที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะซึ่งเป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง กลายเป็นพระพุทธเจ้าได้ แล้วก็ทำให้เกิดสังฆะ แล้วสังฆะก็ช่วยกันนำเอาพระธรรมนี้สืบต่อกันมาถึงเรา และเป็นกัลยาณมิตรที่จะช่วยพาเราเดินไปกับท่านให้เข้าถึงธรรมด้วย

ขอให้ศึกษาพระประวัติให้ตลอดเถิด จะเห็นชัดว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นบุคคลที่เข้มแข็งที่สุด ทรงสมบุรณ์พร้อมด้วยกำลังทั้งหลาย ดังมีพระนามหนึ่งว่าพระ “ทศพล” (มีกำลัง ๑๐ ประการ) จึงสามารถตรัสรู้ และนำธรรมะมาสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชาวโลกทั้งหมด

เพราะฉะนั้น เราทั้งหลายจะต้องเอาธรรมนี้มาใช้ประโยชน์ให้ได้ คือเอาธรรมนี้มาทำให้ชีวิตของเรา ครอบครัวของเรา สังคม ประเทศชาติบ้านเมืองของเรา ตลอดจนคนโลกของเรา ให้เจริญงอกงาม ร่มเย็น เป็นสุขให้ได้

ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับกำลังของเราที่ว่าไปแล้ว ซึ่งหมายถึงกำลังทั้ง ๒ อย่าง คือ กำลังภายใน และกำลังภายนอก

ในภาวะปัจจุบัน เราต้องเน้นกำลังนอก ซึ่งมีทั้งกำลังคุณพ่อคุณแม่ กำลังครูอาจารย์ กำลังวัดของพระสงฆ์ตั้งแต่อุปัชฌาย์ อาจารย์ กำลังวัฒนธรรมที่เราสืบต่อรักษากันมา ซึ่งจะต้องพัฒนาให้งอกงามเหมาะสมกาลยิ่งขึ้นไป ตลอดขึ้นไปถึงกำลังแผ่นดินประเทศชาติที่มีองค์พระประมุขทรงเป็นหลักให้

จะต้องก้าวหน้า พัฒนากำลังต่อไป

หลักยึดเหนี่ยวทั้งหลายนี้แหละเป็นขุมกำลัง เริ่มด้วยในระดับประเทศชาติก็ต้องมีหลัก ถ้าขาดหลักเสีย ประชาชนก็อ่อนแอ คลอนแคลน ขาดความมั่นใจ ความผาสุกร่มเย็นก็จะหายไป

แต่เมื่อองค์พระประมุขทรงธรรมเป็นธรรมิกราช ประชาชนก็มีความภาคภูมิใจ มีความมั่นใจ มีศรัทธา จิตใจก็มีความมั่นคง และพลอยพาให้มีความมั่นคงภายนอกด้วย

ทั้งนี้ ดังที่กล่าวแล้ว จะต้องมียุทธศาสตร์หลักย่อยหลักเล็กหลัคน้อยกระจายไว้ให้เกาะให้ยึดได้ถนัดตามกำลัง และเหมาะสมจะด้วย

เสาหลักที่เป็นแหล่งกำลังภายนอกเหล่านี้ เป็นตัวต่อเข้าไปหา กำลังภายใน โดยก่อ *ศรัทธา* ขึ้นมา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเชื่อมโยง กำลังนอกเข้ามาหนุนกำลังใน เช่น ส่งต่อไปยัง *ความเพียร* พยายามให้มีใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นไหว ไม่ยอมแพ้แก่อุปสรรคและสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย และให้เพียรก้าวหน้าในการสร้างสรรค์และทำความดี

พร้อมกันนั้นก็เรียกร้องให้ใช้กำลัง *สติ* ที่ทันเหตุการณ์ มาตรวจตราให้รอบคอบ อะไรที่เสียหาย หรือเป็นเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อม ก็จะได้ละเสีย หรือเหนี่ยวรั้งตนเองไว้ อะไรที่ดีงาม หรือเป็นเหตุปัจจัยแห่งความสุขความเจริญ ก็จะได้เข้าหาหรือเอามาจัดสรรดำเนินการ

เมื่อสติทำงานแล้ว พอตั้งใจเอาจริง ก็หนุนให้มีกำลัง *สมาธิ* จิตใจก็จะแน่วแน่นอยู่กับสิ่งดีงามหรืองานของเรา และสตินั้นก็ถึง *ปัญญา* ที่เป็นกำลังอันยิ่งใหญ่มาทำงาน เพื่อดำเนินการจัดการให้สำเร็จถึงจุดหมาย

วันนี้ ขอยกเอาเรื่องกำลังมาพูดกัน เพื่อให้ญาติโยมอยู่กับธรรม และเข้ามาที่ทางสายกลาง แล้วดำเนินไปในวิถีของพระพุทธเจ้าอย่างเข้มแข็ง เพื่อที่จะบรรลุผล คือความร่มเย็นเป็นสุข เรียกว่าประโยชน์สุข ทั้งแก่ชีวิต แก่ครอบครัว แก่สังคมประเทศชาติ สืบต่อไป

ขออนุโมทนาโยมญาติมิตรทั้งหลาย ที่ได้มีกำลังมาในวันนี้ อย่างน้อยก็มีกำลังศรัทธา ซึ่งทำให้เรามีกำลังใจ แน่แน่นอนว่า ถ้าไม่มีศรัทธา ญาติโยมก็ไม่มีแรงที่จะมาในวันนี้

ศรัทธานั้นเห็นง่าย ทำให้ญาติโยมมีแรงมาทำบุญทำกุศลกัน แต่เราจะต้องสร้างกำลังต่างๆ ให้พร้อม ให้ครบ ๕ อย่าง ที่ท่านเรียกว่า พละ ๕ ไม่ใช่มีแค่ศรัทธาอย่างเดียว

เราจะต้องก้าวหน้าต่อไป ไม่ใช่หยุดอยู่ ไม่ใช่ว่าปีไหนๆ ก็บอกว่าได้มาทำบุญ แล้วก็อยู่แค่นั้น แต่ควรก้าวไปในบุญ คือทำบุญให้เจริญเพิ่มพูนขึ้น โดยก้าวต่อจากศรัทธา ไปในวิริยะ-ความเพียร ในสติ ในสมาธิ และในปัญญา ให้ได้ แล้วก็จะได้ประสบผลสำเร็จที่ดีงามและประโยชน์สุขทุกประการ ดังที่กล่าวมา

เมื่อวินัยไม่มี เสรีภาพก็หายไป^๑

ทักษิณ

วันนี้ กาลเวลาได้เวียนมาครบรอบปีอีกครั้งหนึ่ง บรรจบถึงวัน
มาฆบูชา เรา รู้สึกกันอยู่เสมอว่า วันเวลาผ่านไปรวดเร็วเหลือเกิน

ความจริง ปีนี้เป็นปีที่ซ้ำด้วยซ้ำไป เพราะมีเดือนแปดสองหน วันมาฆบูชา
ซึ่งตามปกติจะมาถึงในวันเพ็ญกลางเดือนสาม ปีนี้ก็เลื่อนมาเป็นกลางเดือนสี่
ซ้ำไปตั้งหนึ่งเดือน แต่เราก็มารู้สึกว่าเร็วอยู่นั่นเอง รวมความว่าครบหนึ่งปีแล้ว

หนึ่งปีนี้ก็มีความหมายสำคัญ และวันนี้ก็มีความหมายดีที่เป็นบุญ
เป็นกุศล เพราะเป็นวันที่เราได้มากระทำพิธีบูชาพระรัตนตรัย ทำจิตใจของ
เราให้ตั้งงามสดใส เพียงที่เราตื่นขึ้นมาวันนี้ นึกถึงวันมาฆบูชาคิดว่าจะไป
วัด ก็ใจดีแล้ว ใจมีบุญกุศลด้วยศรัทธา เป็นต้น

หลายท่านเริ่มวันด้วยการตักบาตร นี่ก็คือเริ่มวันด้วยการทำบุญ โดยมี
จิตใจตั้งงาม ซึ่งเป็นนิมิตแห่งความเจริญงอกงามและความสุขต่อไป ดังที่เรา
ถือเป็นประเพณีมาแต่ไหนแต่ไรว่า ให้เริ่มต้นวันด้วยบุญกุศลคือความดี

^๑ ธรรมกถา ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตโต) ในวันมาฆบูชา พ.ศ. ๒๕๔๗

ถึงวันนี้ที่เป็นวันพิเศษ เราก็เริ่มต้นด้วยการทำบุญตักบาตร ถ้าแม่ไม่มีโอกาสที่จะทำ เราก็เริ่มต้นด้วยการทำจิตของเราให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย เท่านั้นก็เป็น การเริ่มต้นที่ดีแล้ว

ต่อจากนั้น หลายท่านก็ไปวัด ไปที่โน่นที่นี่ หรือแม่อยู่ที่บ้าน ก็อาจตั้งใจว่าวันนี้จะสวดมนต์รักษาศีล ก็เป็นเรื่องที่ดีงามทั้งสิ้น

หลายท่านเดินทางไปไกลๆ พอถึงวันสำคัญอย่างนี้ แทนที่จะไปเที่ยวสนุกสนาน เราก็ไปในเรื่องบุญกุศล ไปเยี่ยมวัดโน่นวัดนี้ ก็ดีทั้งนั้น เรียกว่าญาติโยมมีวิธีการต่างๆ ในการที่จะทำให้วันนี้มีความหมาย

แต่ในที่สุดต้องให้ประสานกัน คือให้ทุกส่วนของชีวิตและสังคม เป็นเรื่องของความดีงามเป็นบุญเป็นกุศล ประสานกันทั้งเรื่องพระศาสนา เรื่องธรรมะ แล้วก็วัฒนธรรมประเพณี ให้ได้ทุกอย่าง โดยเฉพาะให้แต่ละคน ถือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นจุดบรรจบประสานของความดีงาม

เริ่มที่ชีวิตของเรา ให้กายกับใจประสานกันเป็นบุญเป็นกุศล เมื่ออาบน้ำชำระล้างร่างกายให้สะอาดหมดจดแล้ว ก็ทำข้างในคือจิตใจให้สะอาดผ่องใสด้วย

จากนั้นมาบรรจบกับด้านสังคม เราก็มีใจปรารถนาดีต่อกัน มาร่วมกันในพิธีที่เป็นบุญเป็นกุศล พอมาพบพระ ก็เป็นสิริมงคล ตามหลักที่ว่า “สมณานนฺจ ทสฺสนิ เขตมมฺงคฺลมุตฺตมํ” การได้มาเยี่ยมเยียนพบเห็นพระ เป็นอุดมมงคล

อีกอย่างหนึ่งที่ไม่ควรจะขาด ก็คือให้ประสานกับธรรมชาติ ได้พบเห็นสิ่งแวดล้อมที่เรียกร้อยรินรมย์ ซึ่งนำใจให้สงบเยือกเย็นและสดชื่นเบิกบาน

ถ้าได้อย่างนี้ก็นับว่าครบบริบูรณ์ แต่คนยุคปัจจุบันไม่ค่อยได้ครบถ้วนอย่างนี้ เพราะชีวิตแตกกระจัดกระจายไปคนละหลายๆ ด้าน กันไปทางหนึ่ง ใจไปทางหนึ่ง ใจก็ไม่ค่อยอยู่กับตัว การงานที่กังวลก็มาลากจูงหรือคอยกวนใจ แล้วก็ต้องยุ่งกับเรื่องทางสังคม บางทีก็วุ่นวายกับการแข่งขันแย่งชิง ทำให้ประสานหรือสมานกันไม่ได้ แล้วก็ห่างจากธรรมชาติอีก

พอถึงวันบุญอย่างนี้ เราก็ทำให้มีความหมาย อย่างน้อยก็ให้เกิดการบรรจบประสานกันขึ้นมาบ้าง ญาติโยมมากันนี้ จิตใจก็ดีมาแล้ว กายก็มาชุมนุมกันเป็นกายสามัคคี มาร่วมทำบุญด้วยกัน แล้วก็มาพบกับธรรมชาติที่ดีที่งามพอสมควร เป็นอันว่า ด้านสังคมก็ดี ด้านธรรมชาติก็ดี ด้านกายใจเราก็ตีนี้แหละดีครบหมด แล้วก็ให้ได้ปัญญาด้วย ปัญญาอันจะเป็นตัวที่ช่วยให้เราเจริญพัฒนายิ่งๆ ขึ้นไป

นี่ก็เป็นความหวังที่ว่าเราจะพยายามทำให้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นวันมาฆบูชา เป็นวันที่มีความหมาย

ทวนกันทุกปี

ที่นี่ มาถึงเรื่องวันมาฆบูชา ตามปกติเราจะต้องพูดกันถึงความหมายและเหตุการณ์เกี่ยวข้อง ที่ปรารถนาในการทำมาฆบูชา คือการบูชาในวันเพ็ญเดือน ๓ นี้

เคยพูดในปีก่อนๆแล้วว่า พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญกันมาเป็นประจำ เราไม่จำเป็นต้องพูดซ้ำกันอยู่ทุกปี อาจจะทบทวนในจุดสำคัญ เพียงเล็กน้อย เช่นว่า วันมาฆบูชา ก็คือวันจาตุรงคสันนิบาต ซึ่งมีการประชุมพร้อมด้วยองค์ ๔ ประการ ปีนี้ก็ไม่ต้องแจกแจงรายละเอียดว่าองค์ ๔ มีอะไรบ้าง

หัวข้ออย่างนี้ แต่ละท่านก็ทบทวนเองในใจ เด็ดๆ ถ้ายังนึกไม่ออก กลับไปที่บ้าน ก็ถามคุณพ่อคุณแม่ และคุณพ่อคุณแม่ก็ต้องเตรียมตัวไว้ ต้องตอบลูกให้ได้ด้วย

จาตุรงคสันนิบาตนั้น ไม่ใช่ตัวเป้าหมาย เป็นเพียงว่าพระพุทธเจ้าทรงปรารถนาจาตุรงคสันนิบาตแล้ว จึงทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ เพราะฉะนั้นเป้าหมายของจาตุรงคสันนิบาต จึงอยู่ที่โอวาทปาติโมกข์

เราอย่าไปติดอยู่แค่จุดตรงคสันนิบาต ถ้าไม่มีโอวาทปาติโมกข์ จาตุรงค-สันนิบาตก็จะหายไปเลย จะไม่ปรากฏขึ้นมาเป็นเหตุการณ์ใหญ่ หรือจะทำให้มีมาขบขาศ เพราะฉะนั้น ความสำคัญจึงอยู่ที่โอวาทปาติโมกข์

โอวาทปาติโมกข์นั้น แปลว่า โอวาทหรือพระดำรัสสอนที่เป็นหลักเป็นประธาน ถ้าจะพูดกันด้วยภาษาง่ายๆ ล้วนๆ ก็บอกว่าเป็น “คำสอนแม่บท”

คำสอนแม่บทนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์ล้วน เพราะฉะนั้นจึงไม่มีรายละเอียดมาก คือรู้กัน เพราะพระอรหันต์ย่อมมีความเข้าใจในเรื่องนี้อยู่แล้ว การที่ตรัสออกมา ก็เป็นเพียงชักซ้อมนัดหมายให้มีจุดที่จะกำหนดร่วมกัน เวลาไปทำงาน

วันนี้ แม้จะไม่พูดถึงรายละเอียด แต่ก็จำเป็นต้องทบทวนตัวหลักของโอวาทปาติโมกข์นั้น ซึ่งมีแค่สามคาถากิ่ง คือ สามคาถา กับครึ่งคาถา

วิธีทวนก็คือ ว่าเป็นภาษาบาลีเลย ถ้าว่าซ้ำกันทุกปีๆ แล้วปีนี้อธิบายข้อนั้น ปีนั้นอธิบายข้อโน้น ต่อก็ชี้ชัดเจนหมดทุกข้อ พอยกหัวข้อขึ้นมาพูด ก็กระจ่างใจไปเลย

วันนี้จะขอกล่าวคำบาลีที่เป็นคาถา ทุกท่านต้องยอมให้เวลากับคาถาภาษาบาลีนี้ เริ่มด้วย

ชนตี ปรมํ ตโป ตีติกุขา
นิพพานํ ปรมํ วทุนตี พุทฺธา
น หิ ปพฺพชิตฺโต ปฺรฺบพฺชาตี
สมโณ โหตี ปรี วิหะษยนฺโต ฯ

นี่คาถาที่หนึ่ง ได้แล้วหนึ่งคาถา

ต่อไปคาถาที่สอง

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสลสฺสุปสมฺปทา
สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เขตฺติ พุทฺธาน สาสนํ

ต่อไปก่อนที่สาม ซึ่งมีคาถากิ่ง หรือคาถาครึ่ง

อนุปวาโท	อนุปชาโต	ปาฏิโมกฺข ๑	สัฏโฐ
มตฺตญฺญา ๑	ภตฺตสฺสึ	ปนฺตญฺจ	สยนาสนั
อธิจิตฺเต ๑	อาโยโค	เขตต์	พุทฺธาน
			ธาสนั

จบเท่านี้ ไม่มาก

คนไทยเรานี้ ที่จริงชอบคาถากันอยู่แล้ว นี่เจอคาถา ก็น่าจะเอาไปท่องกัน แต่นั่นแหละ ญาติโยมมักจะชอบแต่คาถาขลังๆ คาถาที่เป็นสภาวะมีความหมายอย่างนี้ ไม่ค่อยท่อง

แล้วคาถาที่ว่าขลังที่ชอบท่องกันนั้น โดยมากแปลไม่รู้เรื่อง เพราะตอนที่ท่อง ก็ไม่รู้เรื่อง พอท่องต่อกันมา ก็เลยเพี้ยนหมด ไม่รู้ว่าอักขระตัวไหนกลายเป็นอะไร ได้แค่ชอบของที่เชื่อ แต่ของจริงที่ขลังแท้ กลับไม่เอา

คาถาอย่างโอวาทปาติโมกข์นี้แหละที่ขลังจริง ขลังที่สุดเลย เป็นคาถาของพระพุทธเจ้าแท้ๆ แล้วก็มีคามหมายลึกซึ้ง ครอบคลุมหมด เอาไปใช้ได้ผลจริง เห็นชัดเลย อันนี้สิควรจะท่องกัน

เอาละ คนไทยถึงจะท่องคาถาขลังอะไรก็ตาม ก็ขอให้ท่องคาถาอย่างนี้ไว้เป็นหลักบ้าง แล้วนำมาสวดกัน ตามวัดพอถึงวันมาฆบูชา ก็ต้องสวดคาถาโอวาทปาติโมกข์ในเวลาทำวัตรด้วย

ในโอวาทปาติโมกข์สามคาถากิ่งนี้ วันนี้เป็นอันว่าจะไม่อธิบายทั้งหมด ถึงจะอธิบายก็คงไม่ไหว เวลาไม่พอแน่ เพราะแต่ละข้อเป็นเรื่องใหญ่ วันนี้เอาแค่ตั้งข้อสังเกต

ตบะทำไมมาอยู่ที่ขันติ

มีข้อน่าสังเกตในบางคาถา หรือในบางบท บางส่วน บางตอน ของโอวาทปาติโมกข์ ลองดูกันหน่อย

เริ่มด้วยคาถาที่หนึ่ง ขึ้นต้นว่า “ขันติ ปรมิ ตโป ตีติกขา” แปลว่า ขันติ คือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง หรือว่า ตบะอย่างยอดเยี่ยมก็คือขันติ นี่คือธรรมที่มาเป็นข้อแรกสุด

หลายท่านมองไม่เห็นว่ ขันติ ความอดทนนี่จะเป็นตบะได้ อย่างไร ก็ขออธิบายให้ข้อสังเกตไว้

พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องนี้ก็เพราะว่า ในสมัยนั้น พวกนักบวช ชอบบำเพ็ญตบะ การบำเพ็ญตบะก็คือทรมานร่างกาย และการที่จะทรมานร่างกาย ก็ต้องใช้ความเพียรพยายาม

เขามีความเพียรพยายาม แต่แทนที่จะเอาไปใช้กับการทำงาน หรือการสร้างสรรค์อะไร ก็เอามาใช้กับร่างกายตัวเอง แกรมพยายามคิดหาทางบีบคั้นทรมานมันให้เต็มที่ เรียกว่าใช้กำลัง ความเพียรทั้งทางกายทางใจและทางปัญญามาห้าหั้นตัวเอง

พวกนักบวชที่บำเพ็ญตบะ ก็ไปนอนบนหนามบ้าง ไปนั่งนอน ยืนแช่ตัวกลางแม่น้ำในฤดูหนาวบ้าง ไปยืนกลางแดดในฤดูร้อน ตอนร้อนที่สุดตลอดทั้งวันบ้าง เอาขางอเข้าคาบกึ่งไม้ห้อยหัวลงมา ทั้งคืนทั้งวันเหมือนค่างคาวบ้าง ตลอดจนกลั่นลมหายใจ อดอาหาร อย่างนี้เรียกว่าบำเพ็ญตบะ

พวกนักบวชนั้นมุ่งมันทำอย่างนี้โดยนึกว่าจะเป็นทางที่ทำให้ เขาบรรลุโมกษะ คือความหลุดพ้น

เขาถือว่า ร่างกายคนเรานี้มันกระหายอยาก คอยยั่วยุและปลุกเร้ากิเลส ทำให้เราเสื่อมทรามตกต่ำ พาให้จิตใจมัวเมาหมกมุ่นอยู่กับสิ่งที่เลวร้าย ก็เลยจะต้องทรมานมันเพื่อให้จิตเป็นอิสระพ้นไปจากเรื่องของกิเลสที่วุ่นวาย จะได้พัฒนาสูงขึ้นไปได้ ดังนั้น เขาจึงบำเพ็ญตบะกันอย่างใหญ่

พระพุทธเจ้าก็มาทรงสอนเปลี่ยนใหม่ว่า พุทธศาสนาไม่ถือว่าการทรมานร่างกายนั้นเป็นตบะ

แทนที่จะเอาเรี่ยวแรงกำลังความเข้มแข็งอดทนเพียรพยายามนั้นมาใช้ทรมานร่างกายตัวเอง เราก็เอาไปใช้ทำสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์ เริ่มตั้งแต่การพัฒนาชีวิตของตัวเองไปเลย แล้วเรี่ยวแรงกำลังความเข้มแข็งก็จะเกิดผลดีขึ้นมา นี่แหละคือ **ขันติ**

ความเข้มแข็งนี้ปรากฏออกมาในรูปของความทนทานหรือความอดทน ถ้าเป็นวัตถุเราเรียกว่าทนทาน ถ้าเป็นจิตใจก็เรียกว่าอดทน ได้แก่ความเข้มแข็งอดทนที่จะบุกฝ่าไปให้ถึงความสำเร็จ นี่ก็คือมาทบทวนความหมายในเรื่องขันติ

ขันติ นี้มี ๓ ด้าน ๒ อากา

เขา ๓ ด้านก่อน ได้ยินกันบ่อยๆ แล้ว อะไรว่าง

๑. อดทนต่อความลำบากตรากตรำ คนที่ทำงานทำการต่างๆ นี้ต้องมีความลำบาก ต้องเจอความยาก ต้องพบกับภาระต่างๆ อาจจะต้องเดินทางไกลบ้าง เจองานที่ต้องใช้สมองอย่างหนัก หรือต้องใช้เวลายาวนานบ้าง ต้องเหน็ดเหนื่อย ตรากตรำอะไรต่างๆ

ถ้าเป็นคนที่ไม่มีความอดทน ไม่มีความเข้มแข็ง ก็จะห่อถอย อาจจะไม่เลิกล้มเสียในระหว่าง หรือทำไม่สำเร็จ อย่างน้อยก็ฝืนใจทำด้วยความทุกข์ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีขันติ

ขันติ คือความเข้มแข็งอดทน จะทำให้สู้ไหว สามารถเอาชนะ ความยากลำบากตรากตรำ และนำไปให้ถึงความสำเร็จได้ นี่คือ ด้านที่หนึ่ง อดทนต่อความลำบากตรากตรำ

๒. อดทนต่อทุกข์เวทนา คือทนต่อความเจ็บปวดไม่สบาย เช่น เจ็บไข้ หรือแม้แต่เมื่อยล้า อันเป็นธรรมดาของคนที่ต้องค้างอยู่ในบางอิริยาบถนานๆ อย่างญาติโยมที่นั่งกันอยู่ที่นี่ ก็อาจจะเมื่อยได้

ในเมื่อเรามีสิ่งที่ต้องทำให้สำเร็จ และมันไม่เหลือวิสัย แม้แต่ เจ็บไข้และบำบัดรักษากันอยู่ ถ้าเราไม่มีความอดทน มัวแต่ โวยวาย ก็ยิ่งทำให้ยุ่งยาก บางทีเรื่องเล็กก็เลยกลายเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องที่จะสำเร็จได้ ก็เลยล้มไปเสียกลางคัน หรือไม่ก็ยืดเยื้อ

เพราะฉะนั้น แทนที่จะโวยวาย ก็ทำไปตามเหตุตามผล ควร ทนได้ก็ทน มีทุกข์เวทนาบ้างก็ต้องยอมรับ

อย่างไรในครอบครัวนี้ ถ้ามีความเจ็บไข้ แม้แต่เล็กๆ น้อยๆ ก็ ไม่ใช่ไปประมาทปล่อยปละละเลย ต้องเอาใจใส่บำบัดรักษา แต่ พร้อมกันนั้น ก็ต้องมีความอดทน มิฉะนั้นอาจจะกลายเป็นการทำ ให้เรื่องบานปลาย อย่างคนที่เอาแต่โวยวายๆ แล้วแก้ไขปัญหาก็ก ี่ไม่ได้ผลดี

จึงต้องมีความอดทนต่อทุกข์เวทนาบ้าง แล้วก็แก้ไขปัญหากัน ด้วยปัญญา ให้ตรงเหตุตรงปัจจัย ก็จะช่วยให้สำเร็จผลด้วยดี

๓. อดทนต่อสิ่งกระทบใจ ถ้อยคำของคนอื่นที่พูดไม่ตรงใจเรา หรืออาการกิริยาของเขาที่ไม่ถูกใจเรา ก็ทำให้กระทบกระทั่งกัน แม้แต่ในครอบครัว ก็ต้องมีความอดทน อดทนต่อประดาอารมณ์ดี ร้ายที่มาในรูปแบบต่างๆ

พูดง่าย ๆ ว่า เมื่อเจอเรื่องราวหรือสิ่งที่กระทบกระทั่งใจเข้ามา อย่าเพิ่งวุ่นวาย ตั้งสติชะลอไว้ ให้เวลาแก่ความคิด แล้วเอาปัญญา มาค่อย ๆ คิด และใช้วิธีของเหตุผล ค่อย ๆ พูด ค่อย ๆ จากัน ก็จะทำให้แก้ปัญหาไปได้ ถ้าวุ่นวายไป ก็ยิ่งวุ่นวายใหญ่

ตรงนี้เป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องระดับชาติ ระดับโลกเลยทีเดียว ที่คนมักถนอพิงกันไม่ได้ เช่น คนที่ถือต่างลัทธิ ต่างศาสนา พูดจา อะไรรกระทบกันไม่ได้ จะต้องเกิดเรื่องเกิดราวทะเลาะกันจนถึงกับ ทำสงครามเลยทีเดียว

การที่สังคมเล็ก สังคมโลก วุ่นวายกันเวลานี้ เหตุใหญ่อย่างหนึ่งก็เพราะขาดความอดทน แล้วดูซิเวลานี้ เมื่อขาดขันติธรรม ปัญหาใหญ่ขนาดไหน

เพราะฉะนั้น ในระดับโลกต้องมีการย้าเรื่องนี้กันให้มาก เฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องศาสนาและลัทธินิยมอุดมการณ์ต่างๆ ต้องให้มี ขันติธรรม ฝรั่งเศสพูดกันนัก เรียกว่า Tolerance แล้วก็พยายามกันมา หลายร้อยปีไม่รู้กี่ศตวรรษ ก็ยังยุ่งอยู่นั่นเอง คนพัฒนา Tolerance ไม่ขึ้น มีแต่สงครามที่ยังพัฒนา สันติภาพยิ่งห่างออกไป

มองให้ไกลจะเห็นว่า เรื่องขันติธรรมความอดทนในข้อ ๑ ของ โอวาทปาติโมกข์นี้ มีความหมายกว้างขวางมาก กินวงมาถึงการ แก้ปัญหาของโลกปัจจุบัน ในการที่จะให้มีสันติภาพ ต้องรู้ว่าโลกที่ มันวุ่นวาย ก็เพราะขาดขันติธรรมนี้ด้วย

รวมแล้วก็มี ๓ อย่างนี้

๑. อดทนต่อความลำบากตรากตรำ
๒. อดทนต่อทุกขเวทนา
๓. อดทนต่อสิ่งกระทบกระทั่งใจ

ขันตีให้ครบ

ต่อไป อากาของความอดทนมี ๒ แบบ

- ๑) อดทนแบบตั้งรับ
- ๒) อดทนในการบุกฝ่า

อย่ามองแง่เดียว ต้องมองให้ครบ

๑) **อดทนแบบตั้งรับ** การตั้งรับก็เป็นความอดทนที่สำคัญ และโดยมากคนก็จะคิดถึงความอดทนโดยมองในแง่นี้ คือคอยตั้งรับ เขาทำอะไรมา ก็ตั้งรับ อดทนไปๆ อย่างนี้ก็ต้องระวัง ต้องตั้งรับ ด้วยปัญญาอย่างมีเหตุมีผล ไม่อย่างนั้นจะกลายเป็นความกดดัน แล้วจะเกิดปัญหาขึ้นมาอีก

ความอดทนในแง่ตั้งรับนี้ ต้องทำใจได้ คือทำใจด้วยปัญญา รู้เข้าใจที่ทำให้ใจพร้อมรับ อย่างพระสารีบุตร ที่ท่านมีขันติธรรม ทั้งที่หรือสมกับที่เป็นผู้บริหารสังฆะรองจากองค์พระพุทธเจ้า

ไม่ว่าจะมีเรื่องราวอะไรกระทบกระทั่ง คนโน้นว่าอย่างนั้น คนนี้ว่าอย่างนี้ พระสารีบุตรก็รับได้

พระสารีบุตรท่านเป็นเหมือนอย่างผืนแผ่นดิน ก็แล้วผืนแผ่นดินเป็นอย่างไรล่ะ คือ ใครจะเอาของดีหรือของเสียตกลงมา เอาอะไรใส่ ไม่ว่าจะสกรปรกแคไหน หรือจะเอาของดีแคไหนมา ผิงไว้ เช่น ทรัพย์สมบัติ หรือเพชรนิลจินดา อย่างสมัยก่อนที่เขาไป ขุดหลุมฝังขุมทรัพย์ไว้ใต้ดิน ของดีก็ฝังไว้ในดิน ของเสียก็ตกลงไปในดิน ผืนปฐพีนี้รับได้หมด ไม่ร้องไม่บ่นอะไรทั้งนั้น

คนที่จะอดทน เมื่อถึงคราวตั้งรับ ก็ต้องทำใจให้เหมือนผืนแผ่นดินอย่างนี้ ไม่ว่าจะเรื่องดีหรือเรื่องร้ายมา ต้องรับได้หมด ก็จะไม่ผ่านพ้นปัญหาไปได้ อย่างคุณพ่อคุณแม่ บางทีก็ต้องเป็นเหมือนผืนแผ่นดินนี้แหละ คือรับได้หมดทั้งนั้น

๒) *อดทนแบบบุกฝ่า* หมายความว่า การงานที่จะทำ หรือสิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์อันดีงาม เราจะต้องก้าวไปทำ หรือทำให้ก้าวไป จนกว่าจะสำเร็จ ถึงจะมีอุปสรรคยากลำบาก ก็ต้องฝ่าฟันไป อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ให้ เป็นคาถาว่า

อหํ นาโคว สงคาเม จาปาโต ปติตํ สรํ...

บทว่า “เรานี้เหมือนช้างศึกเข้าสงคราม ซึ่งทนต่อลูกศรที่พรั่งพรมมา”

พระพุทธเจ้าทรงเปรียบพระองค์เหมือนช้างศึก คือ พระองค์เสด็จไปประกาศพระศาสนา หรือไปโปรดสัตว์ ทรงเดินทางไป เทศนาสั่งสอน คนก็ชอบบ้าง ไม่ชอบบ้าง บางที่ขัดใจเขาบ้าง ขัดลามขัดยศเขาบ้าง เขาก็ด่าว่าหรือแกล้งใส่ร้ายต่างๆ ตลอดจนค้นหาทางทำร้าย พระพุทธเจ้าก็ทรงมีความอดทน

พระองค์เหมือนช้างศึก ซึ่งมีจุดมุ่งหมายชัดเจน คือจะไปให้ถึง ชัยชนะ แต่ในระหว่างนี้ เมื่อมีสิ่งเข้ามากระทบกระทั่ง คือ อาวุธ แหวน หลาว ลูกธนู ที่เข้ามาทุกอย่างจากทุกทิศ ช้างศึกก็ต้องอดทน รับได้หมด และฝ่าไปให้ถึงจุดหมาย

เราก็เหมือนกัน ถ้ามีวัตถุประสงค์ที่ดีงามแล้ว แน่ใจแล้ว เราก็ทำ และเดินหน้าไป เมื่อเจอสิ่งเข้ามากระทบกระทั่ง ก็ไม่มัวเก็บเอามาเป็นอารมณ์ เมื่อไม่มัวติดข้องอยู่กับเรื่องจุกจิก เราก็จะมุ่งแนวไปข้างหน้า และผ่านไปด้วยดี

แต่ถ้ามัวเก็บเอาเรื่องขลุกขลิกนอกทางมาเป็นอารมณ์กระทบตัว เราก็จะมัววุ่นวายพันพัวอยู่กับเรื่องเหลวไหล แทนที่ใจจะอยู่กับสิ่งดีงามที่จะทำและแล่นโล่งไปให้ถึงจุดหมาย ก็มัวพะว้าพะวังวุ่นอยู่กับเรื่องแทรกแซงจุกจิกเหลวไหล เลยทำให้ล่าช้า หรือเสียงาน

คนที่มีใจเป็นสมาธิ ตั้งมั่นแน่วแน่ จะมุ่งไปที่จุดหมาย เขาไม่ถือสาอารมณ์เหล่านี้ ก็เลยทนได้โดยไม่ทุกข์ เรื่องก็ผ่านไปๆ นี่ก็เป็นลักษณะของขันติความอดทนที่สำคัญด้านหนึ่ง

เพราะฉะนั้นจึงต้องอดทนให้ถูกทาง ถ้าจะทำการที่ดั่งงาม เมื่อมันใจแล้ว พระพุทธเจ้าไม่มีพักผ่อนเลย พระองค์ประทับนั่งที่ใต้ร่มโพธิ์ ตอนนั้นแม้พระทัยแล้ว ก็ตรัสในพระทัยว่า ถ้าไม่บรรลุมรรคปัญญา แม้เลือดเนื้อจะแห้งเหือดไปเหลือแต่กระดูก ก็จะไม่ลุกขึ้นมา

คนสมัยนี้ ถ้าเอาอย่างพระพุทธเจ้า เมื่อจะทำงานที่ดั่งงาม สำคัญ มองเห็นเหตุเห็นผลแล้ว ก็ต้องทำให้สำเร็จ

ให้ถึงขั้นที่ว่า ถึงจะต้องกลาน ก็สู้ ต้องทำให้สำเร็จให้ได้ อย่างนี้จึงจะเรียกว่า มีความอดทนที่เป็นตบะ

นี่คือเรื่องขันติ ซึ่งขอนำมาพูดเป็นข้อสังเกต และเป็นกาบทบทวนไปด้วย

จะเห็นว่า แม้แต่เพียงขันติข้อเดียวนี้ ก็เป็นเรื่องใหญ่มาแล้ว พระพุทธเจ้านำมาตรัสเป็นข้อที่ ๑ เพื่อสอนให้รู้จักใช้ความเข้มแข็ง มุ่งมั่นเพียรพยายามให้ถูกทาง

แทนที่จะไปทรมานร่างกาย หรือทำอะไรต่ออะไรที่ไม่เป็นเรื่อง ก็นำกำลังมาใช้ในการทำงานที่ดั่งงาม ให้สำเร็จผลจนถึงจุดหมาย

การบำเพ็ญตบะ ก็คือการเผาผลาญกิเลส แต่พวกนักบวชสมัยโน้น เขาเผากิเลสด้วยการทรมานร่างกาย

ที่นี่ ขันติ คือความเข้มแข็งอดทนที่ดันดันไปด้วยพลังความเพียรนี้ ก็เผาผลาญกิเลสเช่นความเกียจคร้านเฉื่อยชา เผาผลาญความอยากได้อยากบำรุงบำเรอหมกมุ่นมัวเมาตามใจตัวเอง แล้วก็เผาผลาญอุปสรรคให้เหือดหาย แม้แต่เหล็ก ก็หลอมละลายเอามาปั้นได้ สามารถผ่านพ้นก้าวไป จนถึงความสำเร็จ นี่คือนั่น ขันติ ที่เป็นตบะ

คนยุคนี้ขี้แย?

ตรงนี้ อยากตั้งข้อสังเกตสักหน่อยเกี่ยวกับเรื่องของยุคสมัย คือ มีเสียงบ่นว่าคนสมัยนี้ไม่ค่อยมีความอดทน โดยเฉพาะได้ยินครูอาจารย์ บรรยายเรื่องเด็กๆ สมัยนี้ว่าไม่ค่อยเข้มแข็ง ขาดความอดทน

ที่จริง คนไทยไม่ค่อยอดทนมานานแล้ว สมัยก่อนก็ไม่ค่อยอดทนอยู่แล้ว ตอนนี้ ครูอาจารย์ที่ไม่ค่อยอดทน ก็มาบ่นว่าลูกศิษย์ไม่อดทน คือไม่อดทนหนักเข้าไปอีก แสดงว่าเด็กสมัยนี้ไม่อดทนเป็นทวีคูณ

เด็กต้องรับฟังไว้ ผู้ใหญ่เขาว่าเราแล้ว เด็กก็ต้องมาพิจารณาตัวเองว่า เราจะทำอย่างไรดี

ก็ต้องตั้งใจว่า เราจะต้องอดทนมีขันติมากขึ้นไป ให้ยิ่งกว่าคนรุ่นก่อนเราอีก ผู้ใหญ่รุ่นพ่อแม่ ท่านอดทนได้พอสมควร ท่านสร้างฐานไว้ให้แล้ว เราต้องเดินหน้าต่อจากฐานนั้นไป

คนที่ทำมาก่อนอย่างครูอาจารย์นี้ ทำไว้เท่าไร ก็เป็นผลที่ลูกศิษย์จะได้เก็บเกี่ยว เรียกว่าทำไว้ให้แก่ลูกศิษย์ เท่ากับว่าลูกศิษย์ได้ลัดข้ามมาที่เดียวเลย

ครูอาจารย์ค้นมาๆ ปฏิบัติการมาๆ กว่าจะได้วิชาแค่นี้ บางทีค้นและทำเป็นปีหรือเป็นสิบปี แล้วเอามาย่อยมากลั่นกรองให้ลูกศิษย์ แค่วันเดียวหรือครึ่งเดือน ลูกศิษย์ก็ได้แทบหมดแล้ว

แม้ว่าเรื่องประสบการณ์และความซับซ้อนลึกซึ้งยังมีมากกว่านั้น แต่พูดรวมๆ ได้ว่าอย่างนั้น

บางทีผลงานที่ตัวทุ่มเทมาทั้งชีวิตกว่าจะได้ อาจารย์เอามาให้ลูกศิษย์ก็ได้ไปในชั่วประเดี๋ยวเดียว เท่ากับว่าลูกศิษย์ลัดข้ามไปแล้ว ลูกศิษย์ก็ก้าวต่อจากครูอาจารย์ไปเลย

จึงเป็นธรรมดาที่ลูกศิษย์จะต้องก้าวหน้ากว่าครูอาจารย์ไปอีกมาก เพราะลูกศิษย์เดินต่อจากฐานที่ครูอาจารย์สร้างมาให้ ถ้าพูดหยาบๆ ก็เหมือนกับขึ้นไปยืนบนหัวของอาจารย์ แล้วทำไมลูกศิษย์จะมาอยู่แค่ครูอาจารย์

ถ้าคนรุ่นใหม่ทำไม่ได้อย่างคนรุ่นพ่อแม่ครูบาอาจารย์ ก็แย่ แสดงว่าเสียมมาก เด็กสมัยนี้ต้องคิดให้ถูกว่า คนรุ่นเราต้องเจริญพัฒนา มากกว่า เช่น ปัญญาจะต้องงอกงามขึ้นกว่าคนรุ่นพ่อแม่อีกมาก

พ่อแม่ครูอาจารย์ไม่ว่าอะไรหรอก ลูกหลานลูกศิษย์จะเจริญงอกงามมากกว่า ก็ไม่เป็นไร เพราะมันก็เป็นไปตามหลักธรรมชาติ ที่มันควรจะต้องเป็นอย่างนั้น

ที่นี่ ถ้าครูอาจารย์ค้นมาให้ตั้งขนาดนี้แล้ว เราลัดได้มาแล้ว แต่เราก็อยู่เท่าเดิม บางทีไม่ได้เท่าเดิม ไม่ได้เท่าครูอาจารย์เสียด้วย อย่างนี้ก็ไม่ไหวแล้ว แสดงว่าถอยหลัง จะต้องพิจารณาตัวกันแล้ว

นี่เป็นเรื่องหนึ่งที่จะต้องคิดกันให้ดี การขาดความเข้มแข็งอดทนเป็นสาเหตุสำคัญ ไข้หรือไม่

คนที่จะอดทนได้ ก็ต้องมีความเข้มแข็งอยู่ภายใน จึงทนสู้ ทนรับได้ ทนบุกฝ่าได้ ทนได้หมด และเมื่อเดินหน้าไป ความเข้มแข็งอดทนก็จะมาสัมพันธ์กับธรรมแง่อื่นๆ ที่อยู่ในโอวาทปาติโมกข์ด้วย

เสรีภาพชอบอ้าง แต่วินัยไม่เอา

ถ้าดูกันไป จะเห็นว่า ในโอวาทปาติโมกข์นี้ พอถึงคาถาท่อนที่ ๓ จะมีพระดำรัสในเรื่องคุณสมบัติของตัวพระองค์ที่จะไปทำงานพระศาสนา เมื่อหลักนี้อยู่ในปาติโมกข์ ก็ยากจะพูดในเรื่องวินัย

วินัย เป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมาก และในยุคนี้เราก็เจอปัญหาในเรื่องวินัยนี้อีก การตั้งข้อสังเกตวันนี้เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับสภาพปัจจุบันหลายอย่าง

เมื่อคืนได้พูดไว้ คนสมัยนี้ถูกต่อว่าว่าไม่ค่อยอดทน ไม่ค่อยเข้มแข็ง ก็ต้องพิจารณาตัว และถ้าเป็นจริง ก็ต้องปรับปรุงตน

ที่นี้มาในแง่วินัย ก็บ่นกันว่า คนสมัยนี้ไม่ค่อยมีวินัย ที่จริงคนไทยก็เป็นอย่างนั้นมาแต่ไหนแต่ไร เคยได้ยินมา ๒๐-๓๐ ปีแล้วว่า คนไทยไม่มีวินัยจนกระทั่งปัจจุบัน คนสมัยนี้ยิ่งแย่ลงไปอีก

บอกว่าคน ๒๐ ปีก่อนไม่มีวินัย แล้วคนที่ไม่มีความวินัยเมื่อ ๒๐-๓๐ ปีก่อน ยังมาบ่นว่าคนสมัยนี้ ก็อาจจะแสดงว่าคนสมัยนี้เสื่อมลงไปอีก วินัยแย่ที่สุดเลย แล้วจะทำอย่างไร เพื่อให้คนมีวินัย

พอพูดถึงวินัย ก็ไปโยงกับอีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่องเสรีภาพ คนสมัยนี้นิยมเสรีภาพมาก ไม่ว่าจะไร้อ่างว่าจะต้องมีเสรีภาพ และเอาเสรีภาพไปโยงกับเรื่องสิทธิมนุษยชน เดี่ยวก็อ้างสิทธิฯ เรื่องสิทธิเสรีภาพก็เลยเป็นเรื่องโดดเด่น

เสรีภาพ บางทีก็มาขัดกับวินัย เพราะวินัยเหมือนกับมาจำกัดควบคุมเรา ทำให้ทำอะไรไม่ได้ตามใจชอบ

แต่ก็ต้องคิดกันให้ชัดว่า เสรีภาพกับวินัยขัดกันจริงหรือ คำถามนี้จะตอบได้ ก็ต้องชัดด้วยว่า วินัยคืออะไร และเสรีภาพคืออะไร

ถ้าว่าเสรีภาพคือฉันทำได้ตามชอบใจ มันก็ต้องขัดกับวินัยแน่ ถ้ามีเสรีภาพแล้วจะเอาตามใจตนเองว่า ฉันจะทำอย่างไร ก็ต้องทำได้ เสรีภาพอย่างนี้ทำให้มีวินัยไม่ได้ เรื่องนี้ต้องศึกษากันให้ดี

ปัญหาจะเริ่มตั้งแต่ว่า คนสมัยนี้มักจะมองเอาง่ายๆ แค่นี้ว่า เสรีภาพ คือ ฉันอยากได้อะไร ฉันต้องได้ ฉันอยากทำอะไร ฉันต้องทำได้ แล้ววินัยก็คือสิ่งที่มาจำกัดกัน ชัดขวางฉัน มาตีกรอบฉัน ไม่ให้ทำ หรือให้ทำอะไรไม่ได้ตามชอบใจ

ถ้ามองอย่างนี้ ก็ไปไม่ไหว เสรีภาพกับวินัยก็ต้องขัดกัน ตลอดไป พอเริ่มต้นก็ใช้เสรีภาพแบบว่าเอาง่ายๆ ตามใจฉัน จะให้ความหมายของเสรีภาพ ก็ไม่ต้องคิดพิจารณา ไม่ต้องศึกษาอะไร

ความจริง เสรีภาพกับวินัยเป็นเรื่องที่ประสานเสริมกัน ทั้งสองอย่างเป็นหลักการที่มีขึ้นมาเพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกัน มันประสานกัน แท้ๆ ทำไม่จึงว่าอย่างนั้น

จะเห็นได้ง่ายๆ เสรีภาพเป็นเรื่องของการมีโอกาสและใช้โอกาส เมื่อว่าโดยตรงก็คือ การที่จะใช้โอกาสได้โดยไม่ถูกจำกัดชัดเจน

ถ้าเราไม่มีเสรีภาพ เราก็ใช้โอกาสไม่ได้ และโอกาสก็หายไปจากเรา เราจะทำอะไร ก็ทำไม่ได้ ถูกห้ามถูกปิดกั้นไปหมด จะพูดก็พูดไม่ได้ จะเขียนก็เขียนไม่ได้ จะทำโน่นทำนี่ ก็ติดขัดไปหมด

เป็นอันว่า เสรีภาพเป็นการใช้โอกาสได้ แต่เราก็ต้องมีโอกาสที่จะให้เสรีภาพใช้ด้วย ถ้าโอกาสไม่มี หรือไม่มีโอกาส ที่จะให้เสรีภาพใช้ เสรีภาพก็พลอยหมดไปด้วย

วินัยไม่มา เสรีภาพไม่มี

ทีนี้ หันมาดูวินัยบ้าง วินัยคืออะไร?

วินัยมีขึ้นเพื่อจัดสรรโอกาส และในความหมายหนึ่ง วินัย ก็คือการจัดสรรโอกาส หรือจัดให้มีโอกาส

ที่ว่านี้จริงหรือไม่ ลองคิดดูให้ดี

อย่ามองแค่ว่าวินัยเป็นเครื่องควบคุมจำกัด เดียวจะบอกว่าวินัยจำกัดเสรีภาพ แต่ดูกันให้ถึงความหมายที่แท้

โดยพื้นฐานนั้น เขาตั้งวินัยขึ้นเพราะต้องการจัดให้มีโอกาสให้เรา มีโอกาส ถ้าไม่มีวินัย เราก็จะไม่มีโอกาส

ดูตัวอย่างตรงหน้านี้แหละ ญาตีโยมนั่งกันอยู่ที่นี่ ขณะนี้ ก็คือฟังอาตมาพูด ที่นี่ ถ้าทำตามเสรีภาพแบบที่ว่าใครอยากจะพูดก็พูด ใครอยากจะเดินก็เดิน ฯลฯ เอาละซี ในที่ประชุมนี้ คนนั้นก็พูด คนนี้ก็พูด เสียงโน้นมา เสียงนั่นมา ว่ากันวุ่น เสียงเซ็งแซ่ไปหมด ที่ว่าจะฟังอาตมาพูด ก็ฟังไม่รู้เรื่อง

นี่เรียกว่าขาดวินัยใช่ไหม เสรีภาพก็ใช้โอกาสไม่ได้ กลายเป็นสูญเสียโอกาส หรือทุกคนก็หมดโอกาสไปด้วยกัน และเสรีภาพก็ไร้โอกาสที่จะเอาไปใช้ นี่ก็คือหมดเสรีภาพไปด้วยกันนั่นเอง

เขาจัดวินัยเพื่อให้คนมีโอกาสทำกิจกรรมอะไรๆ ได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ อยากจะพูดอยากจะฟังอะไร ก็พูดก็ฟังได้ นี่ก็คือโอกาส ซึ่งเสรีภาพจะได้มาใช้

เราจัดงานขึ้น เพื่อจะให้โยมได้ฟังธรรม พอมีวินัย โอกาสที่จะฟังก็มีจริง และโยมก็ใช้โอกาสนั้นได้ โยมก็ได้ฟังธรรมใช่ไหม

แต่ถ้าไม่เอาวินัย บอกว่าให้เสรีภาพ ใครอยากจะทำอะไร ก็ทำไปตามชอบใจของตัวเอง ฉันอยากจะพูดอะไร อยากจะเดินไปไหน ก็พูดก็ลุกขึ้นมาเดินกันเอะอะพล่านไป

เลยกลายเป็นว่า คนมีเสรีภาพนี้เป็นตัวก่อกวน ทำให้เสียโอกาส แล้วก็ทำให้ทั้งคนอื่นและตัวเองหมดเสรีภาพไปด้วยกัน

มองกว้างออกไปตามท้องถนน เราให้คนมีวินัยมีกฎหมายมีศีลนี้ ก็ทำให้คนไม่ทำอะไรตามชอบใจ เราอยากจะลักขโมยแย่งชิงของใคร เราก็ไม่ไปแย่งชิง เราโกรธใคร ก็ไม่ไปทำร้าย

ที่นี่ เมื่อตามท้องถนนและในสถานที่ต่างๆ ไม่มีคนไปเที่ยว รุกรานทำตามชอบใจ ไม่มีใครไปแย่งชิงของเขา คนมีวินัยแล้ว สถานที่สาธารณะเหล่านั้นก็ปลอดภัย โอกาสก็เกิดขึ้น และคนก็เอา เสรีภาพมาใช้โอกาสนั้นได้ คนมีกิจมีธุระก็ไปได้คล่องกายคล่องใจ

นี่แหละ ที่เขามีกฎหมายเป็นวินัยขึ้นมา ก็เพื่อจัดสรรให้เกิด โอกาสแก่มนุษย์ พอมีวินัยบ้าง ก็เกิดโอกาสทันทีเลย ถ้ายังคนมีวินัย กันดี ไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่มีการทำร้ายใครเลย ปลอดภัยเต็มที่ ไม่ต้องหวาดระแวงเลย จะไปทำกิจธุระที่ไหนก็ไปได้ แม้แต่กลางคืน ดึกๆ ก็ไปได้ เท่ากับมีหลักประกันเสรีภาพอย่างดีเลยทีเดียว

แต่ถ้าไม่มีวินัย จะเป็นอย่างไร ก็แน่นอนว่าจะยุ่งวุ่นวายไปหมด จะไปไหน ก็หวาดระแวง ไม่กล้าไป ถนนไหนก็ไปไม่ได้ ถนนนี้ ก็ไปไม่ได้ หรือว่าจะไปได้เฉพาะเวลานั้นเวลานี้เท่านั้น ก็เป็นอันว่า ติดขัดไปหมด

ความไม่มีวินัยทำให้เสียโอกาส และเป็นตัวปิดกั้นเสรีภาพ

วินัยมีไว้เพื่อจัดสรรโอกาส วินัยมีขึ้นเพื่อให้เกิดโอกาสทั้งนั้น แล้วเสรีภาพก็จะได้มาใช้โอกาสที่เกิดจากวินัยนั้น แต่เป็นปัญหา ที่ว่าคนไม่เข้าใจ คนมองวินัยผิด ต้องตระหนักว่า ถ้าไม่มีวินัยแล้ว โอกาสจะเสียไปหมดทุกอย่างทุกประการ

แม้แต่คุณหมอมจะผ่าตัด ก็ต้องจัดระเบียบ คือให้มีวินัยว่า พยาบาลยืนเข้าที่ตรงไหน มีกี่คน คนไหนทำหน้าที่อะไร และลำดับ หน้าที่กันให้ถูก เครื่องมือก็จัดวางตามลำดับไว้เป็นระเบียบ เครื่องมือไหนต้องส่งก่อนส่งหลัง ก็ว่าไปตามลำดับที่ชัดเจน ถ้าขึ้น ผิดวินัย แค่มือลำดับสับสนวุ่นวาย บางทีคนไข้ตายเลย

นี่แหละ วินัยจึงจัดสรรให้เกิดโอกาสในการที่จะทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเพราะฉะนั้น สังคมที่ดี จึงต้องมีวินัย

แม้แต่อย่างง่าย ๆ ในการจราจร ลองไม่มีวินัย คือคนไม่รักษากฎจราจรสิ บอกว่าฉันมีเสรีภาพ ฉันจะขับไปตามใจฉัน รถคันนั้นอยากจะไป ก็ไป รถคันนี้อยากจะไป ก็ไป ในที่สุด ติดอยู่นั้นทุกคนไปไม่ได้เลยสักคัน เอ... ทุกคนบอกว่ามีเสรีภาพ และใช้เสรีภาพกันเต็มที่ แต่ขาดวินัย เลยหมดเสรีภาพไปด้วยกันหมดทุกคน

แต่พอมีวินัย ก็จัดกันให้เรียบร้อยเป็นแถวเป็นแนวและมีลำดับโอกาสที่จะไป ก็เกิดขึ้นอย่างดี แล้วทุกคนก็มีเสรีภาพตามกติกา ซึ่งทำให้ขับรถไปได้อย่างดี นี่คือมีวินัย แล้วก็ใช้เสรีภาพกันได้ทุกคน

อย่างในบ้านของญาติโยม จะตั้งโต๊ะ ตั้งเก้าอี้ ก็ต้องมีวินัย ตรงนี้ทางเดินนะ อย่าเอาโต๊ะมาตั้งขวาง อย่าเอาของมาเกะเกะ แต่ถ้าเอากระโถนมาวางขวางทางไปประตู เดินไปเตะกระโถนซะนี่ แล้วถ้าล้มลง ก็จะมีปัญหาต่างๆ ตามมา ทำให้ติดขัดไปหมด

เพราะฉะนั้น จึงต้องมีวินัยในบ้าน รู้จักจัดข้าวของให้เรียบร้อย อะไรควรจะอยู่ที่ไหน ก็จัดเข้าที่ไป ก็โล่งเลย ทำให้เกิดโอกาส แล้วเสรีภาพก็คล่องสบายเลย พอจะเดิน ก็เดินตามช่อง จากประตูหน้าบ้านถึงท้ายครัว ก็พรวดเดียวถึงเลย เพราะไม่มีอะไรติดขัด

นี่คือวินัยมาให้เสรีภาพ

เพราะฉะนั้น จึงขอให้เข้าใจความหมายของวินัยที่ถูกต้องว่า วินัยนั้น เป็นการจัดสรรให้เกิดโอกาส แล้วมันก็มาบรรจบกับเสรีภาพที่ว่าเสรีภาพก็มาใช้โอกาสได้สบาย

เป็นอันว่า *วินัย* กับ *เสรีภาพ* สองตัวนี้มีไว้ เพื่อให้เกิดโอกาส และจะได้ใช้โอกาสได้คล่องสบาย

เสรีภาพที่สร้างสรรค์ ของสังคมประชาธิปไตย

ที่นี่ เสรีภาพนั้น ถ้าจัดถ้าใช้ไม่เป็น ก็ทำให้เสียโอกาส

เสรีภาพที่ผิด คือที่เข้าใจผิดและใช้ผิด กลับมาทำลายโอกาส อย่างน้อยคนก็ถ่วงถ่วงทะเลาะเบาะแว้งกัน แล้วก็ทำให้คนอื่นเสียโอกาส ตัวเองจะเอาโอกาสไปใช้ทำโน่นทำนี่ตามชอบใจ เลยยิ่งเกิดความถ่วงถ่วงทำลายโอกาสหนักเข้าไปอีก

เพราะฉะนั้น การที่จะเข้าใจเรื่องนี้ จะต้องมองให้ชัดให้ตลอด ไม่ใช่เอาแค่ว่า มีเสรีภาพ คือจะได้กินได้เสพได้บริโภคตามชอบใจ หรือจะทำอะไรตามใจชอบ

แต่คนมักคิดแค่นี้ คิดแค่เรื่องเสพเรื่องบริโภค ไม่ได้มองว่า ชีวิตสังคมมนุษย์เรา มีอยู่เพื่อวัตถุประสงค์ที่สูงขึ้นไปกว่านั้น

มนุษย์มิใช่มีชีวิตและสังคมไว้แค่เพื่อกินเสพบริโภค แต่เราต้องอาศัยสิ่งที่กินเสพบริโภคเหล่านี้เป็นฐานที่จะก้าวขึ้นไปสู่การมีชีวิตและสังคมที่ดียิ่งมีความสุข (แล้วชีวิตและสังคมที่ดียิ่งมีความสุข ก็เป็นหลักประกันให้เรามีสิ่งกินเสพบริโภค)

การที่เราต้องมีวินัยมีเสรีภาพ ก็เพื่อวัตถุประสงค์อย่างนั้น

ตัวอย่างเช่น การที่เรามีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เราก็นี้กันว่า คือเรามีโอกาสแล้ว เราคิดอย่างไร เราเห็นอย่างไร เราจะได้พูดไปตามที่เราอยากพูด แต่ที่จริงมันไม่ใช่แค่นั้นหรอก

เสรีภาพนี้ เพื่ออะไร เรามีเสรีภาพเพื่ออะไร เสรีภาพเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งของประชาธิปไตยใช่ไหม?

แล้วประชาธิปไตย มีไว้เพื่ออะไร ก็เพื่อให้สังคมของเราอยู่ดีมีสันติสุข เป็นที่ซึ่งผู้คนมีชีวิตที่ดีเจริญงอกงาม มีการพัฒนาได้อย่างดี

ที่นี่ สังคมจะดีได้อย่างไร สังคมจะดีได้ ก็ต้องมีคนหรือมีสมาชิกที่ดีมาประกอบกันขึ้น หรือมาช่วยกันสร้างขึ้น

ตามปกติ มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพของตน มีสติปัญญาความสามารถของตัวเอง และควรมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตัวเองนั้นยิ่งขึ้นไปด้วย

ดังนั้น ถ้าจะให้สังคมดี เราก็ต้องเอาสติปัญญาความรู้ความสามารถของแต่ละคนมาใช้ประโยชน์ในการสร้างสังคมนั้น คือต้องให้คนมีโอกาสและสามารถใช้โอกาสที่จะแสดงหรือเสนอสติปัญญาความสามารถของเขาออกมา พร้อมทั้งให้มีโอกาสพัฒนาสติปัญญาความสามารถของเขานั้นให้มากขึ้น

นี่ก็คือ เหตุผลที่ต้องให้มีเสรีภาพ

ถ้าคนไม่มีเสรีภาพ ถ้าไปปิดกั้นโอกาสหรือปิดกั้นไม่ให้เขาใช้โอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นเสียแล้ว สติปัญญาความสามารถที่เขา มีอยู่ ก็ไม่ออกมาเป็นประโยชน์ที่จะช่วยจะร่วมสร้างสรรค์สังคม ทั้งที่เขา มีสติปัญญาดี แต่พูดไม่ออก พูดไม่ได้ ก็เอามาใช้ประโยชน์ไม่ได้

พอมีเสรีภาพ เขาใช้โอกาสแสดงความรู้ความคิดเห็นได้ ความดีงามสติปัญญาความรู้ความสามารถของเขา ก็ออกมาเป็นประโยชน์แก่สังคม ออกมาเป็นส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตย

ก็เลยกลายเป็นว่า เสรีภาพนั้นเป็นช่องทางที่จะเอาสิ่งที่ดีในแต่ละคนออกมาใช้ประโยชน์ ไม่ใช่เอาแค่คิดว่า ฉันมีโอกาสแล้วนะ ฉันจะใช้โอกาสนี้แสดงความคิดเห็นของตัวเองตามใจฉัน ฉันนี่อะไรได้รู้สึกอย่างไรอยากพูดอะไร ก็แสดงไป โดยไม่ได้คำนึงว่าจะจริงจะดีจะเป็นประโยชน์หรือไม่ หรือจะร้ายจะเป็นการทำลาย ก็ช่างมัน

เพราะฉะนั้น คนที่เข้าใจเหตุผลและมีใจเอื้อ รู้จักมองสองชั้น จะคิดต่อไปว่า เออ... โอกาสของเรา ก็หมายถึงโอกาสของสังคมด้วย

การที่เรามีโอกาสแสดงความคิดเห็นนั้น ที่แท้แล้วก็หมายความว่า สังคมประชาธิปไตยนี้ จะได้มีโอกาสเอาความดีงามความรู้ความสามารถสติปัญญาของเราไปเป็นส่วนร่วมใช้ประโยชน์ได้

เป็นอันว่า ต้องมองให้ถูกทาง มองไกลสักหน่อย ให้ถึงจุดหมายของประชาธิปไตยว่า มันอยู่ที่จะสร้างสรรค์สังคมให้ดี แล้วเราก็พยายามเอาสติปัญญาของแต่ละคนไปใช้ประโยชน์ให้ได้

พอเป็นอย่างนี้แล้ว ก็จะแสดงความคิดเห็นด้วยความรับผิดชอบ ว่าเราจะไม่ทำให้คนเข้าใจผิด จะพูดให้ตรงตามข้อมูลข้อเท็จจริง ให้คนเข้าใจถูกต้องชัดเจน ไม่ใช่ว่าตัวเองชอบใจจะคิดอย่างไร จะรู้สึกอย่างไร จะนึกสนุกอะไร จะแกล้งใคร ก็แสดงเรื่อยเปื่อยไป

ต้องคิดว่า อ้อ... ที่แท้นั้น หลักประชาธิปไตยต้องการให้สังคมส่วนรวมได้ประโยชน์จากเรา ให้ทุกคนรวมทั้งตัวเราได้ประโยชน์ จนถึงกับตรากฎหมายขึ้นเป็นวินัย เพื่อจัดให้มีโอกาสที่จะแสดงความรู้ความคิดเห็นไว้ และเปิดให้เรามีเสรีภาพ ที่จะใช้โอกาสนั้นได้

เรามีความรู้ความคิดเห็นอย่างนี้ เมื่อเราพูดออกไปอย่างนี้ๆ จะช่วยให้คนทั่วไปได้ความรู้ มีสติปัญญา เขาไปช่วยกันสร้างสรรค์สังคมได้ดีไหม เออ... ถ้าอย่างนั้น เราจะต้องพยายามศึกษาให้ดีเสียก่อน หาข้อมูลความรู้ให้มันชัดเจน แล้วจึงจะมาแสดงมาพูด

อย่างนี้จึงจะเป็นการใช้เสรีภาพอย่างมีวัตถุประสงค์ที่ถูกต้อง เป็นการสร้างสรรค์ แล้วมันก็ประสานกับวินัยด้วย นี่แหละ เมื่อทำอย่างนี้ วินัยกับเสรีภาพก็ประสานกัน ในการทำให้เกิดโอกาสและใช้โอกาส แล้วก็จะทำให้เกิดความเจริญออกงาม

แต่ถ้ามองเสรีภาพในความหมายชั้นเดียวว่า ข้าจะพูดจะทำ
ได้ตามชอบใจแล้ว จบแค่นั้น เราก็จบ ประชาธิปไตยก็จบ และ
สังคมก็จะจบ คือจบจอตมอดม้วยด้วยกันหมด

เสรีภาพแบบที่ว่า ข้าจะกิน จะเอา จะเสพ จะบริโภคอย่างไร
ก็ให้ได้อย่างที่ข้าต้องการ นี่ก็ไม่ไปไหน คนที่แสดงอย่างนี้ ก็คือไม่มี
ความรู้ความคิดอะไร มีแต่ความรู้สึก

สังคมที่คนมีแต่ความรู้สึกอย่างเดียว ก็คือไร้ปัญญา ย่อมไป
ไม่รอด แต่คุณภาพชีวิตของตัวคนที่ใช้เสรีภาพนั่นเอง ก็เสื่อมแล้ว
จึงต้องเอาปัญญามาพิจารณาความรู้สึกของตัวเอง

มองกว้าง-คิดไกล เรื่องวินัย-เสรีภาพ

เป็นอันว่า เมื่อมองให้ดีแล้ว วินัยนั้น ถ้าจัดให้ถูก รู้จักตั้งให้ดี
แล้ว จะเป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมอย่างยิ่ง
ประชาธิปไตยจะพัฒนาขึ้นมาเป็นของแท้ของจริง

เมื่อสังคมประชาธิปไตยต้องการให้มีโอกาสในการสร้างสรรค์
อะไรด้านใด วินัยก็จัดการให้เกิดโอกาสอย่างนั้นขึ้นมา แล้วมอบให้
เสรีภาพเอาไปใช้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างนั้น จึงทำให้ชีวิต
และสังคมมีทางเจริญงอกงามสมความปรารถนา

อย่างคนที่มีวินัยในตัวเอง เขาก็เหมือนกับตั้งกติกาขึ้นมาจัดสรร
ชีวิตของเขา ตั้งแต่จัดเวลาในการดำเนินชีวิตประจำวัน จัดระเบียบ
ทุกอย่างของเขา เสรีแล้วก็เป็นโอกาสดี เพราะเขาทำอะไรได้เยอะ
คนที่จัดสรรเวลาเป็นนี้ วันหนึ่งๆ ใช้เวลาได้ประโยชน์มากมาย

ส่วนอีกคนหนึ่งไม่มีวินัย วันหนึ่งๆ ไม่ได้เรื่องได้ราว อยากรว่าแต่
วันหนึ่งเลย ปีหนึ่งก็ยังไม่ได้อะไร

เพราะฉะนั้น วินัยจึงมีประโยชน์มาก จำไว้เลยว่า **วินัยเป็นตัว
จัดสรรให้เกิดโอกาส** อย่าไปคิดว่าวินัยเป็นตัวจำกัดปิดกั้น

แต่ถ้าวินัยเป็นตัวปิดกั้นขึ้นมาจริง ก็เป็นเพราะคนไม่พัฒนา
หรือเป็นเพราะว่ามีวินัยที่ผิด พอรู้เข้าใจจัดตั้งและใช้วินัยถูก ก็เกิด
โอกาส แล้วมาประสานกับเสรีภาพ สังคมก็เจริญงอกงามไปพลั้วเลย

เวลานี้ คนมักจะคิดอะไรขึ้นเดี๋ยวมองแค่ตัวจะได้ จะเอา จะเสพ
จะบริโภค ถ้าอย่างนี้ ชีวิต-สังคม-ประชาธิปไตย ก็มีแต่จม ไม่ไปไหน

เพราะฉะนั้น จะต้องใช้สติปัญญามาคิดทบทวนกันใหม่ วินัย
จึงมาพูดเรื่องนี้

ขออย่าว่า สังคมนี้อาจจะไปกันใหญ่ มองตื้นๆ ขึ้นเดี๋ยวด้าน
เดียว จะเอาแต่สิทธิเสรีภาพ หลวงลุงอ่านหนังสือพิมพ์ให้ฟัง ทุก
วันก็ได้ยินแต่เรื่องอ้างสิทธิเสรีภาพกันแบบนี้ ไม่พูดกันในทางที่
สร้างสรรค์ วินัยที่ยอมรับกันว่าคนไทยแยกอยู่แล้ว ก็ยิ่งท้อ

แล้วมาถึงเด็กสมัยนี้ ก็ใช้เสรีภาพกันแบบจะเอาตามชอบใจตัว
กลายเป็นว่า ด้านหนึ่งก็มั่วสุมหมกมุ่น อีกด้านหนึ่งก็ขัดแย้งแก่งแย่ง
ตีกันยิงกันฟันแทง บ้านเมืองยุ่งอยู่กับอบายมุขและอาชญากรรม

คุณภาพคนมีแต่เสื่อมด้อย สภาพการศึกษาพร่อง ก็ฟ้อง
ภาวะสังคมขาดวินัย ก็ซ้ำ

เมื่อใดคนรู้ตัวตระหนักรู้ขึ้นมาว่า จะต้องพัฒนาชีวิตพัฒนา
สังคมให้ดีขึ้น ก็ให้เห็นคุณค่าของวินัยว่า มันสร้างโอกาสที่จะทำ
การพัฒนานั้น แล้วก็มีทางพัฒนาวินัย

ที่จริง เด็กเดี๋ยวนี้ ที่ดีอยู่เจียบๆ ก็เยอะ แต่บางที่ผู้ใหญ่ก็มอง
ผิด คือ เด็กหลายคนต้องการสร้างสรรค์ และเขาก็อยากมีวินัย

แต่แล้วผู้ใหญ่ที่ไม่เข้าใจ ก็ไปพุดปิดกันเสียว่าจะไปจำกัดสิทธิเสรีภาพของเด็ก

ก็รู้กันอยู่แล้วว่า เด็กจำพวกที่ไปมั่วสุมตีรันฟันแทงทำร้ายกันมีเยอะ ที่นี้ ในหมู่เด็กเจียบที่อยากมีวินัยอยากพัฒนาชีวิตและสังคมนั้น เด็กหลายคนก็เป็นคนอ่อนหรือใจอ่อน พอเพื่อนมาบอกมาชวน ก็มักจะกลัวหรือเกรงใจเพื่อน บางทีก็หวาดกังวล แกก็อยากจะมีข้อวินัยเอาไว้อ้างบ้าง ถ้ามีกฎกติกา เด็กพวกนี้ก็จะได้เกราะไว้ช่วยกันตัว

สมัยก่อนโน้น สังคมมีพ่อแม่เป็นหลัก เวลาไปไหน ถ้าเพื่อนจะชวนไปไม่ดี เด็กก็อ้างว่าไม่ได้นะ เดียวแม่ดู นี่ก็ได้ข้ออ้างแล้ว

คือ เด็กนั้นเกรงใจเด็กด้วยกัน ถ้าไม่มีข้ออ้างหรือที่อ้างอิง แกก็ต้องยอมตามเพื่อน

ลองเทียบกันดู ก็เห็นๆ ว่า เด็กสมัยก่อน เมื่อตัวเองไม่แข็งพอ ก็มีที่อ้างอิงที่จะออกเสียงพูดขึ้นมาได้ว่า คุณพ่อจะดูเอา คุณแม่จะดูเอา ถ้าแรงนักก็ว่าจะดูเอาจะตีเอา ก็เป็นตัวยับยั้งได้ แล้วก็ยังเป็นหลักที่ตัวจะยึดไว้ ไม่ต้องตามเขาไป

แต่เด็กสมัยนี้ คุณพ่อคุณแม่เป็นที่อ้างอิงได้ไหม อ้างคุณพ่อคุณแม่ไม่ศักดิ์สิทธิ์แล้วใช่ไหม แล้วเด็กจะอ้างอิงอะไร ก็เคืองคว้าง ต้องยอมไปตามพวกตามหมู่ หรือตามเด็กที่แข็งแกร่งกว่า กลายเป็น *สังคมไร้หลัก เหลือแต่ต่อ*

แล้วยุคนี้จะทำอย่างไร นี่แหละจึงว่า ถึงจะไม่มีคนที่เป็นหลัก แต่ถ้ามีกฎกติกามาช่วยเป็นวินัยให้ เด็กดีที่เจียบ ก็จะได้มีหลักที่ยึดไว้อ้างอิง

อย่าไปนึกว่า เด็กทุกคนต้องการทำตามใจตัว เด็กหลายคนต้องการจะมีกติกา พอมีให้แล้ว เขาจะได้เอาไปอ้างกับเพื่อน

เพื่อนจะมาชวนไปทางเสีย เขาก็บอกว่า เตี้ยๆ กฏกติกาคือนี้ มีอยู่อย่างนี้นะ จะเป็นกติกานในบ้าน ในครอบครัว ในโรงเรียน อะไรก็แล้วแต่ เราต้องให้เด็กรู้จักเอาไปอ้าง เด็กก็กลายเป็นพวกเดียวกับวินัยหรือกฏกติกานั้นไป

ขออย่าไว้ อย่าไปนึกว่าเด็กมองกฏกติกามาดีว่ามากดบังคับเขา แล้วไม่ชอบกฏกติกาก็หมด เด็กที่ชอบ มีอยู่ และต้องการเอาไปใช้นี้ก็เป็นเรื่องที่น่าคิดพิจารณา และต้องคิดหลายแง่หลายชั้น

อย่างที่ตั้งข้อสังเกตไว้แล้วว่า คนเดี๋ยวนี้นักมองอะไรแง่เดียว และมองแคบอยู่แค่ความรู้สึก กับเรื่องจะกินเสพบริโภค

พูดถึงเสรีภาพ ก็จะกินเสพบริโภค แสดงความรู้สึกได้อย่างใจชอบ พูดถึงวินัยก็เป็นการปิดกั้นไม่ให้กินเสพบริโภคได้ตามชอบใจ มองไปอย่างนี้ ก็เลยไม่ได้หลักในการที่จะพัฒนาชีวิตและสังคม

เพราะฉะนั้น จะต้องพัฒนาคนให้รู้จักศึกษาว่า ในสังคมนั้น หลักการต่างๆ เช่นเสรีภาพนี้ เรามีไว้เพื่อการพัฒนาชีวิตและสังคม ให้ดีงามสูงขึ้นไปอีก ไม่ใช่ติดจมอยู่แค่เสพบริโภคเท่านั้น เราอย่ามองแค่นี้

พระพุทธศาสนาบอกว่า สิ่งเสพบริโภคและเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องวัตถุทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องของปัจเจก แปลว่าเป็นเครื่องเกื้อหนุน เป็นเงื่อนไข เป็นที่อาศัย ไม่ใช่เป็นจุดหมาย เราอย่าจบแค่นี้

อย่าคิดว่า เราไปเรียน ไปทำงาน ทำอะไรๆ เพื่อจะได้มีเงินทองทรัพย์สินสมบัติ แล้วก็กินเสพบริโภค คือจบ แต่ปัจเจก ๔ เรื่อง วัตถุ เรื่องเศรษฐกิจนี้ เรามีไว้ให้พร้อมให้เพียงพอแล้ว มันจะเป็นฐาน เป็นปัจจัยเกื้อหนุน ให้เราก้าวขึ้นไปสู่ความดีงามที่สูงขึ้นไป

สังคมจะเจริญก้าวหน้าได้ ต้องมีเศรษฐกิจดี แต่ไม่ใช่จบแค่นั้น ไม่ใช่จบที่ว่ามีเศรษฐกิจดีแล้ว จึงพอ แต่ต้องมีเศรษฐกิจดีให้พอที่จะใช้เป็นฐาน ในการที่จะสร้างสรรค์ความเจริญของงามทางจิตใจ ทางปัญญา ทางวัฒนธรรมอะไรต่างๆ ต่อไป

ต้องอย่างนี้ สังคมจึงจะดี มีอารยธรรมได้

ถ้าจบที่กินเสพบริโภค มันก็ไม่ไปไหน ก็อยู่แค่ลุ่มหลงมัวเมา แล้วก็แย่งชิงกัน ทะเลาะวิวาทเช่นฆ่ากัน วนเวียนอยู่แค่นั้น แล้วก็เสื่อม

คนไทย ที่ทางสองแพร่งแห่งการพัฒนา

วันนี้ คือวันมาฆบูชา เป็นวันที่มีความหมายสำคัญ อย่างน้อยก็มาเตือนใจเรา ให้นำเอาหลักการที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้มาพิจารณาด้วยสติปัญญา โดยมองไปโยงกับเรื่องต่างๆ ในชีวิตและสังคม และไม่ใช่มองแง่เดียวชั้นเดียว แต่มองให้ทั่วตลอดรอบด้าน

วันนี้ ก็เป็นอันว่า ได้พูดเรื่องสำคัญ ๒ อย่าง คือ หนึ่ง เรื่องขันติ ความเข้มแข็งอดทน แล้วก็เอาความเข้มแข็งนั้นมาใช้ในข้อที่ สอง เรื่องวินัย ที่จะเป็นเครื่องจัดสรรให้เกิดโอกาส โดยมีเสรีภาพที่จะใช้โอกาสนั้น ให้เป็นช่องทางที่จะนำเอาศักยภาพ แห่งความดีงาม ความรู้ สติปัญญา ความสามารถ ของตนๆ ออกมาใช้ในทางที่ดีงามสร้างสรรค์ ให้เป็นผลดีทั้งแก่ชีวิตและสังคมที่จะพัฒนาต่อไป

สังคมไทยนี้ก็มีขีดความสามารถอยู่ แต่ทำไมไม่เดินหน้าเตาะเตาะอยู่แค่นี้ ก็มัวยินดีในความด้อยพัฒนา ที่เขาเรียกให้เพลินว่ากำลังพัฒนา

ทำไมไม่คิดสักทีว่า เออ... เรายังมีความสามารถที่จะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ไม่ใช่แค่ด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนา

ตอนนี้ทางรัฐบาล ท่านนายกฯ ก็บอกว่า อีกไม่กี่ปีประเทศไทย จะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่จะเป็นอย่างนั้นได้ ประชาชน พลเมืองต้องเป็นคนมีคุณภาพ ซึ่งมีความสามารถในการที่จะพัฒนา

ไม่ใช่แค่ผู้นำพูดไว้แล้วมันจะเป็นจริงได้ ประชาชนนี่แหละ เป็นตัวตัดสินการพัฒนา ถ้าประชาชนไร้คุณภาพ ไม่มีความสามารถในการพัฒนา ก็เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วไม่ได้

แล้วก็อย่าดีใจแค่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว จะต้องมองไกล ไปเป็นประเทศผู้นำในการที่จะแก้ปัญหาของโลกนี้เลย คือเป็นผู้ นำในการพัฒนาที่ถูกต้อง เพราะเวลานี้ก็ยอมรับกันแล้วว่าโลก ปัจจุบันได้พัฒนามาหลงทางผิดพลาด

ประเทศพัฒนาแล้ว จะเป็นประเทศตะวันตก หรือตะวันออก ไม่ว่าจะอเมริกาหรือใคร จนถึงญี่ปุ่น เดียวนี้ก็พูดกันนักหนาว่ามีการพัฒนาที่ผิด แล้วประเทศไทยนี้ ถ้ามันพัฒนาอยู่ ก็คือตามประเทศ ที่พัฒนาผิดไปแล้วใช่ไหม

เมื่อตามประเทศที่พัฒนาผิด พอตัวเองไปเป็นประเทศพัฒนา แล้ว ก็ไปเป็นประเทศที่ได้พัฒนาผิดไปกับเขาด้วย

ถ้าจะทำให้ถูก เมื่อเขาพัฒนากันมาผิด เราก็ต้องปรับแก้การ พัฒนาเสียใหม่

ฉะนั้น จึงต้องมุ่งไปให้สูงกว่านั้น ในเมื่อเวลานี้เขาพัฒนา มาแล้ว แต่พัฒนาผิด เราก็จะต้องเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ที่ พัฒนาถูก แล้วมานำประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย ให้พัฒนาไป ในทางที่ถูกต้องต่อไป เพื่อให้เกิดความดีงามและสันติสุข หรือ สันติภาพอะไรของโลก อย่างที่ต้องการ แล้วก็ทำกันไม่ได้สักที

ทั้งหมดนี้ ถ้าชาวพุทธนำโศกพาติโมกข์มาเป็นหลักนำ ก็ จะ บรรลุผลสำเร็จสมความมุ่งหมาย

วันนี้เป็นวันดี ญาติโยมก็มีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศล ด้วยศรัทธาและเมตตา ไมตรี มาทำความดีร่วมกัน แต่ละคนใจดี แล้วก็มาใจดีต่อกัน เป็นความสามัคคี ในกุศล ก็ขอให้ดีอย่างนี้เรื่อยไป คือมีความรัก มีเมตตา มีความสามัคคี ตั้งแต่ในครอบครัว เริ่มด้วยจุดสำคัญที่สุด คือคุณพ่อคุณแม่ กับลูก เป็นต้นไป

ขอแทรกอีกนิดหนึ่ง เวลาที่ คุณพ่อคุณแม่ มีคู่แข่งมาก คู่แข่งในสังคมที่จะแย่งชิงดีงาเอาลูกไปนั้น มาทางข่าวสาร ตั้งแต่ทางทีวีและสื่อต่างๆ มากมายสารพัด พ่อแม่จะเอาลูกไว้ได้ ต้องสู้กับเจ้าพวกคู่แข่งที่เข้ามา

แต่อย่ามัวไปสู้เลย ไม่ไหวแน่ มีแต่แพ้

แล้วจะทำอย่างไร ก็ต้องยึดใจลูกไว้ให้ได้ ถ้ายึดใจลูก ให้ลูกมีใจอยู่กับเราแล้ว ทีนี้ก็มาต่อต้าน และมาต้อนรับมันด้วยกัน

ตรงนี้ พ่อแม่ต้องทำให้ได้ ต้องยึดใจลูกให้ได้ ให้ใจลูกมาอยู่กับเรา แล้วก็ร่วมมือกับลูก ในการรับมือกับศึกที่มาจากข้างนอก

เข้าศึกศัตรูเวลานี้มากเหลือเกิน คนในครอบครัวต้องร่วมมือร่วมใจกัน ทั้งพ่อแม่ร่วมมือกับลูก และลูกร่วมมือกับพ่อแม่ จึงจะรับมือไหว

แต่ถ้าพ่อแม่ไปมัวสู้กับศัตรูคู่แข่งที่เข้ามาละก็ หหมดแรงแน่ และก็เสียลูกไปให้เขาด้วย

เอาละ ขอฝากไว้ ส่วนวิธีการที่ว่าทำอย่างไรจะยึดใจลูกไว้ได้ ก็ค่อยว่ากันใหม่ วันนี้พอไว้ก่อน

ขออนุโมทนาโยมญาติมิตรทุกท่าน ที่มาทำบุญ ในวันสำคัญมาฆบูชาวันนี้

ขอให้ทุกท่าน เมื่อมีจิตใจดีงามผ่องใส และมีเมตตาไมตรีต่อกันแล้ว ก็จงมีใจเพื่อแผ่กุศลต่อส่วนรวม ต่อสังคมประเทศชาติ ที่จะช่วยกันทำให้ความดีงามที่เราเริ่มต้นในวัด ขยายกระจายออกไป ให้เกิดความเจริญงอกงาม มีชีวิตดี ครอบครัวดี สังคมดี และโลกนี้ดีตลอดทั่วกัน

ในสถานการณ์โควิด-19 นี้

โพชฌงค์: สวดก็ได้ แต่ถ้าใช้ จะยิ่งดี*

ตอนนี้ ประชาชนคนทั่วไป จิตใจมาอยู่กับเรื่องโรคระบาดโควิด-19 ทำให้จิตใจและพฤติกรรมเป็นไปกันต่างๆ เป็นไปด้วยดีบ้าง ไม่สบายใจพาให้ขัดข้องว้าวุ่นชวนใจกันไปต่างๆ บ้าง นี่ก็เป็นด้านหนึ่ง แล้วอีกด้านหนึ่ง ท่านที่ปรารถนาดีมีความหวังดีต่อประชาชน ต่อสังคม ก็หาทางที่จะช่วยกันไป นอกจากในเรื่องของการบำบัดรักษา ตรงไปที่โรคภัยและคนที่เจ็บไข้แล้ว ก็หาทางช่วยในด้านอื่นๆ มากมาย ที่จะช่วยให้ทุกคนมีชีวิตที่ดีเป็นอยู่ปลอดภัยผ่านสถานการณ์ของโรคร้ายนี้ไปได้

ด้านหนึ่งที่หลายท่านห่วงใย ก็คือเรื่องจิตใจ มีข่าวว่านิมนต์พระไปสวดโพชฌงค์ พอได้ยินว่านิมนต์พระสวดโพชฌงค์ สำหรับคนเก่าๆ ไกล้วัด ซึ่งอยู่ในประเพณีที่สืบกันมา ก็พอจะคุ้นใจแล้วก็พอใจ แต่มาถึงรุ่นนี้ แม้แต่คนใกล้วัดที่ไม่คุ้นนัก ก็ยังสงสัยแปร่งใจอยู่บ้าง ส่วนคนข้างนอกบางทีก็ถึงกับขัดใจว่านิมนต์พระให้มาสวดโพชฌงค์ อะไรกัน โพชฌงค์จะมาแก้โรคได้อย่างไร ถ้าไม่ทำความเข้าใจกันไว้ ก็อาจจะทำให้มองไม่ดี หรือมีความสับสน

แต่จะอย่างไรก็ตาม ในขั้นต้นนี้ ก็ควรเข้าใจกันโดยมองไว้ก่อนว่า ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของความปรารถนาดี ที่อยากให้ทุกคน ให้ทั้งสังคมนี้ ผ่านพ้นสถานการณ์ที่ถือว่าเลวร้ายอันนี้ ไปได้ด้วยดี

* ธรรมกถาของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตโต) กล่าว ณ ที่พักพระอาพาธ ในชนบทอำเภอด่านช้าง ๙-๑๐ เม.ย. ๒๕๖๓ [ขออนุโมทนา ที่มงานจิตอาสาของชมรมกัลยาณธรรม มี ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ เป็นประธาน ที่ได้บำเพ็ญไวยาวัจมัญญุกิริยา ในการถอดเสียง เป็นตัวอักษร โดยความเอื้ออำนาจประสานงานของ พระครูประคุณสรกิจ (การุณย์ กุศลนนท์)]

ชั้นศรัทธา:

ให้สังคมสามัคคี คนมีกำลังใจ

**คราววิกฤติ โควิด-19 เราอยู่กันด้วยความรู้เข้าใจและหวังดี
สวดมนต์ สวดปริตร คืออย่างไร ควรได้ทั้งความรู้และจิตใจที่ดี**

เพื่อให้อยู่กันด้วยความรู้เข้าใจ ก็มาทำความเข้าใจในเรื่อง
เก่าๆ กันไว้นิดหน่อย การสวดโพชฌงค์นี้ ก็เป็นเรื่องใน
พระพุทธศาสนา ที่เรามีประเพณีสวดมนต์ซึ่งนิยมกันมาอย่าง
หนึ่ง เรียกว่าสวดพระปริตร ถือว่าเป็นการให้ความคุ้มครอง
ป้องกัน ช่วยเหลือปลอดภัยพ้นอันตราย

คำว่า “ปริตร” นี้ ชาวบ้านมักอ่านออกเสียงว่า “ปะ-ริด” แต่
ถ้าถืออย่างทางการ ตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
ท่านให้อ่านว่า “ปะ-หริด” แปลงง่าย ๆ อย่างที่บอกเมื่อก่อน เป็นเครื่อง
คุ้มครองป้องกัน บทสวดเพื่อความคุ้มครองป้องกันอย่างนี้ บท
หนึ่ง ก็เป็นปริตรหนึ่ง ท่านจัดประมวลมาตั้งแบบแผน เป็นชุดเล็กมี
๗ เรียกว่าเจ็ดตำนาน และชุดใหญ่มี ๑๒ เรียกว่าสิบสองตำนาน

ควรทราบความเป็นมาของปริตรไว้สักหน่อย อย่างที่รู้กันดี
พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในดินแดนที่เรียกว่าชมพูทวีป ที่นั่น เวลา
นั้น เขาถือว่าพราหมณ์ และฤๅษีดาบส เป็นบุคคลชั้นสูง เป็นคน
ศักดิ์สิทธิ์ มักมีฤทธิ์มีอำนาจพิเศษ

ถือกันว่า พราหมณ์ และฤๅษีดาบสที่เก่งๆ มีมนต์ขลัง ภูมิมนตร์ในคัมภีร์อาถรรพเวท เมื่อโกรธหรือจะลงโทษใคร ก็ร้ายมนต์ด้วยฤทธิ์เดชของตน หรืออ้างอำนาจของเทพเจ้า สบประมาทให้เป็นไปต่างๆ เช่นให้ศิระชะแตกตายใน ๗ วัน สามารถร้ายมนต์สะกดคนหรือสัตว์ทั้งหลายให้อยู่ได้อำนาจของตัว สั่งบังคับให้ทำอะไรๆ ได้ตามใจปรารถนา เช่น สะกดให้หลับ สะกดให้อ้าปาก ค้าง พูดไม่ออก ได้ทั้งนั้น หรือทำร้ายให้เป็นไปต่างๆ สุดแต่จะขมเหงวังแกหรือแค้นกันอย่างไรๆ

สำหรับคนทั่วไป ซึ่งไม่มีฤทธิ์เดช เมื่ออยากมีอยากใช้มนต์ ก็ไปเรียนจากพราหมณ์ จากฤๅษี หรือจะลักจำเอา ก็นำไปใช้การได้

เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ได้สอนให้คนมีเมตตาการุณย์ ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้าย ไม่ทำการรุนแรง จึงไม่มีการใช้มนต์/มนตร์ (บาลี เป็น มนฺต - มนต์, สันสกฤต เป็น มนฺตฺร - มนตร์)

แต่คนทั้งสังคมนั้น คุ่นอยู่กับวัฒนธรรมเวทมนตร์ บางคนก็เป็นมนตรกรหรือชำนาญมนตรวิทยามาก่อน แล้วสลดเลิกล้มเข้าสู่พระพุทธศาสนา แม้มาถือหลักพระพุทธศาสนาแล้ว แต่ถ้ายังไม่ได้เรียนรู้ ไม่มีการศึกษาหนักแน่นเพียงพอ เมื่ออยู่ในบรรยากาศอย่างเก่าของสังคมแบบนั้น ก็อาจจะรู้สึกอ้างว้างหรือหวั่นไหว นี่คือสภาพที่ทำให้เกิดมีปริตร (บาลี: ปริตฺต) ขึ้นมาปิดช่องว่าง หรือเป็นทางเบี่ยงเชื่อมต่อเข้าสู่พระพุทธศาสนา

ปริตร แปลว่าเครื่องรักษาคุ้มครองป้องกัน ก็เป็นบทสวดแต่ไม่มีเรื่องของการสบประมาททำร้ายใช้โทษอะไรอย่างมนต์ของพราหมณ์ ของฤๅษี (ตามปกติ ในคัมภีร์ไม่ใช้คำว่าสวดปริตร แต่ใช้คำว่าทำปริตร คือ ปริตฺตกรณ หมายความว่าทำเครื่องปกป้องรักษา)

ปริตรนั้นเน้นเมตตานำหน้าหรือเป็นตัวอื่น ตั้งแต่จะเริ่มสวด ก็ให้ตั้งใจเมตตาขึ้นมาก่อน และปริตรหลายบทก็มีเนื้อความที่เป็นการแสดงเมตตา คือปรารภนาดีต่อสรรพสัตว์ ต่อทุกคน แม้ต่อคนที่คิดร้ายหรือตั้งตัวเป็นศัตรู

ปริตรบางบทบอกสาระว่ามีความมั่นใจในตนเองที่มองเห็นว่าได้ทำกิจหน้าที่ถูกต้องหรือมีคุณความดีอย่างนั้นๆ แล้ว พร้อมกับเมตตาปรารภนาดีต่อคู่กรณีหรือต่อผู้อื่น

ปริตรที่บอกความกว้างๆ ก็คืออ้างอิงพระรัตนตรัย ซึ่งมีพระคุณยิ่งใหญ่กว้างขวางครอบคลุมความจริง ความบริสุทธิ์ ความถูกต้อง ความดีงามทั้งหมด โดยระลึกขึ้นมาทำให้เกิดกำลังความมั่นใจ คຸ້ມครองรักษาพาดนั้ให้ปลอดภัยพ้นอันตราย

อาจจะพูดถึงสาระของปริตรเป็นแนวกว้างๆ ว่า เริ่มต้นก็ให้ตั้งเมตตาคิดขึ้นมา ต่อจากมีเมตตานำหน้าพาใจให้สงบเย็นดีแล้ว ก็มีสติระลึกเอาสัจจะ เอาความจริง เอาธรรม เอาคุณความดีที่ตนมีตนปฏิบัติ เป็นที่อ้างอิงในการป้องกันรักษาตัวให้ปลอดภัยพ้นอันตราย ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเอง เข้มแข็งมั่นคง ไม่หวั่นไหว ไม่สะทกสะท้าน และมีสติมั่น ใจอยู่กับตัว แล้วก็ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาคัดการกับสถานการณ์ได้อย่างดีที่สุด

ที่นี้ สำหรับคนที่สวดโดยไม่รู้เข้าใจความหมาย อย่างในเมืองไทย คนทั่วไปไม่รู้ภาษาบาลี ก็สวดด้วยศรัทธา แม้จะไม่รู้เข้าใจเนื้อความ ก็ได้ผลในแง่ที่ทำให้ใจสงบ ใจมาอยู่กับตัว คือตั้งสติได้ แล้วก็มีกำลังใจ มั่นใจ

ถ้าชุมนุมสวดมนต์ ก็มีเพื่อน มิมิตรร่วมใจ ได้กำลังใจมาเสริมกัน ถึงจะไม่มาชุมนุมกันเป็นกายสามัคคี ก็มีจิตสามัคคีเมื่อได้แบบนี้แล้ว ถ้าไม่มัวเพลินเรื่อยเปื่อยจบไปเปล่าๆ ก็พร้อมที่จะทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่คิดหมายไว้โดยพร้อมเพรียงกัน

ดังที่ว่าแล้ว ปริตรนี้เกิดมีขึ้นในบรรยากาศของสังคมแบบพราหมณ์ที่มีมนต์ดั่งกระหึ่ม และพึมพำๆ อยู่ทั่วไป ในบางครั้งบางครั้ง ท่านจึงเอาคำว่ามนต์นั้น มาเรียกปริตร ในเชิงเทียบเคียงทำนองล้อคำล้อความของพราหมณ์นั้นว่า นี่เป็น “พุทธมนต์” และก็มีท่านผู้รู้ในเมืองไทยนี้ เรียกมนต์/มนตร์ ที่เป็นปกติของพวกเขาพราหมณ์นั้น ให้เห็นต่างแยกออกไปว่า “เวทมนตร์”

(พระเถรจารย์บางท่าน เมื่อได้กับพราหมณ์ เรียกคำตรัสสอนของพระพุทธเจ้าว่า “พุทธมนต์” เพื่อให้พราหมณ์คิดเทียบเอง)

โพชฌงค์ หลักระรุมใหญ่ ใช้สวดมนต์ก็ได้ เพื่อปูพื้นใจที่ดี

เรื่องพระปริตรก็เกิดมีเป็นมาอย่างที่ได้เล่าพอให้รู้เข้าใจคร่าวๆ แล้วนั้น ทีนี้ ในบรรดาปริตรเหล่านั้น ก็มีปริตรหนึ่ง ชื่อว่า “โพชฌังคปริตร” หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า มีการเอาโพชฌงค์มาใช้เป็นปริตรบทหนึ่งด้วย

เรื่องนี้ ขอทำความเข้าใจกันก่อนว่า ความจริง โพชฌงค์หรือโพชฌังคะนี้ เป็นธรรมหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเป็นหลักไว้ มีความสมบูรณ์ในตัวของหลักนี้เอง แปลงง่าย ๆ ว่า (ธรรมที่เป็น) องค์ของการตรัสรู้ มี ๗ ข้อ จึงเรียกชื่อเต็มว่า “โพชฌงค์ ๗” คือ เมื่อปฏิบัติได้เต็มครบ ๗ องค์นี้ ก็จะทำให้เกิดความตื่นรู้ ไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดถึงการตรัสรู้

โพชฌงค์ ๗ เป็นหลักธรรมใหญ่อันสำคัญอยู่อย่างนี้ แล้วต่อมาได้มีการนำเอาหลักโพชฌงค์ ๗ นี้มาใช้สวดเป็นปริตรบทหนึ่ง อันนี้เป็นเรื่องที่เป็นมาอีกขั้นตอนหนึ่ง

ทำไมจึงเอามาจัดเอามาใช้เป็นปริตร ก็อย่างที่ว่าแล้ว เรื่องเป็นมาในสังคัมได้บรรยายากาศของศาสนาพราหมณ์ ที่กระหึ่มไปด้วยเสียงสวดมนต์/มนตร์ พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับมนต์/มนตร์เหล่านั้น แต่ได้มีปริตต์/ปริตรขึ้นมา ซึ่งในคัมภีร์ยุคหลังบางแห่งใช้คำเลียนหรือล้อศัพท์ของพราหมณ์ เรียกปริตรว่าพุทธมนต์

ปริตรของพุทธ ที่เรียกแบบล้อคำของพราหมณ์ว่าพุทธมนต์นั้น ต่างจากมนต์/มนตร์/เวทมนตร์ของพราหมณ์อย่างไร ได้อธิบายไปพอสมควรแล้ว

ที่นี้ คำสอนคำแสดงธรรมในพระสูตรบางแห่งบ้าง ในบางชาดกบ้าง ที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการอ้างอิงธรรม อ้างอิงความดีงาม อ้างอิงสัจจะ หรืออ้างอิงพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณแล้ว พันภัยหายโรคเป็นต้น มีอยู่ที่ไหน ท่านก็นำมาจัดนำมาใช้เป็นบทสวดที่เรียกว่า ปริตร ซึ่งแปลว่าเครื่องคุ้มครองป้องกัน ปริตรนั้นก็มีหลายบท แล้วก็มีเพิ่มขึ้นๆ

คราวหนึ่งท่านได้คิดว่า หลักธรรมโพชฌงค์ ๗ ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้นี้ เอามาสวดเป็นปริตร จะคุ้มครองป้องกันให้พ้นภัยอันตรายได้ โดยเฉพาะในแง่ของโรคภัยไข้เจ็บ

ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ก็คือ มีเรื่องในพระไตรปิฎกเล่าไว้ว่า คราวหนึ่งพระมหากัสสปเถระ ซึ่งเป็นพระมหาสาวกสำคัญมากองค์หนึ่ง ได้อาพาธ ถึงขั้นป่วยหนัก

ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปทรงเยี่ยมพระมหากัสสปะ พระองค์ตรัสถามอาการอาพาธของท่าน และในการสนทนา ก็ทรงยกเรื่องโพชฌงค์ขึ้นมา แล้วตรัสบรรยายอธิบาย เป็นส่วนเสริมการเยี่ยมเยียนสนทนา

ที่จริง โพชฌงค์ก็เป็นธรรมที่พระมหากัสสปะรู้เข้าใจและได้ปฏิบัติมาสำเร็จผลจนบรรลุจุดหมายแล้ว แต่พระพุทธเจ้ามาตรัสอธิบาย เป็นการแสดงธรรมทบทวนและย้ำความสำคัญ ไม่ทราบว่ายาวนานเท่าไร ปรากฏว่า เมื่อตรัสจบลง พระมหากัสสปะชื่นชมยินดี มีความสุขใจมาก พูดอย่างภาษาชาวบ้านว่ามีกำลังใจแรงขึ้นมา เช่นว่า มีปีติ มีความขี้ใจ จนทำให้ท่านหายอาพาธ

อีกคราวหนึ่ง พระมหาโมคคัลลานะ ซึ่งก็เป็นพระสาวกที่สำคัญมาก เป็นอัครสาวกองค์ที่สอง ได้อาพาธลง พระพุทธเจ้าก็ได้เสด็จไปทรงเยี่ยมและทักทายปราศรัย แล้วตอนหนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบรรยายเรื่องโพชฌงค์ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่พระมหาโมคคัลลานะท่านทราบดีอยู่แล้ว ท่านเองว่าให้ท่านฟังสิ่งที่ท่านรู้เข้าใจได้ประสบมาเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านได้เจริญในธรรม จนได้บรรลุมรรคผล นิพพานมาแล้ว เท่ากับได้ทบทวนประสบการณ์ทางจิตใจ และทางปัญญาที่ท่านได้ผ่านการปฏิบัติมาแล้ว ได้ฟื้นภาวะจิตที่ดีงาม มีปีติ มีความสุข เป็นต้นนั้นขึ้นมา

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสจบแล้ว พระมหาโมคคัลลานะก็ชื่นชมยินดี และในขณะที่จิตใจของท่านมีกำลังแข็งแรงงึ้นมา ท่านก็หายจากอาพาธนั้น

คราวหนึ่ง พระพุทธเจ้าเองประจวบ ตอนนั้นพระมหาจุนทะ ซึ่งเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง ได้มาเป็นผู้อุปัฏฐาก คอยเฝ้าดูแล อยู่ในวาระหนึ่ง ท่านเข้ามาดูว่าอาการอาพาธของพระพุทธเจ้า เป็นอย่างไรบ้าง พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระมหาจุนทะว่า นี่เธอ.. เอาโพชฌงค์มาพูดอธิบายซิ

ที่จริง โพชฌงค์นั้น พระพุทธเจ้าทรงทราบดี เพราะพระองค์ ได้ตรัสแสดงไว้เอง แต่คราวนี้พระองค์จะทรงฟัง จึงตรัสให้พระมหาจุนทะกล่าวตามความรู้ความสามารถของท่าน พระมหาจุนทะก็กล่าวอธิบายแสดงโพชฌงค์ไปตามลำดับจนกระทั่งจบ พอจบลง พระพุทธเจ้าทรงพอพระทัย ก็ทรงหายอาพาธ

นี่คือเรื่องราวความเป็นมา ที่พระโหราณาจารย์ยกเป็นข้อปรารภ ในการพิจารณานำเอาโพชฌงค์มาจัดเป็นปริตรบทหนึ่ง และได้เรียบเรียงบทสวดที่เรียกว่าโพชฌงค์ปริตรขึ้นมา ซึ่งนิยมสวดให้คนเจ็บไข้ฟัง เพื่อช่วยให้หายจากโรค

สามัคคี มีกำลังใจ ตั้งสติได้ ใช้ปัญญา ฝ่าวิกฤติพ้นไป

ที่นี่ เมื่อเรื่องมาถึงเรา โดยมีทั้งโพชฌงค์ที่เป็นหลักปฏิบัติธรรม ที่เป็นองค์ของโพธิ์ และโพชฌงค์ที่เป็นปริตร ที่ใช้สวดเป็นพุทธมนต์ เราก็มองโพชฌงค์ได้ใน ๒ ระดับ คือ

๑. **ระดับศรัทธา** การเอาโพชฌงค์มาสวดเป็นปริตรนี้ เห็นได้ว่าเป็นการใช้ประโยชน์ในระดับศรัทธา คือมุ่งไปทางด้านจิตใจ ศรัทธาทำให้คนมีใจสดชื่น ร่าเริง แจ่มใส มีกำลังใจเข้มแข็ง ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะช่วยให้เป็นอยู่ดำเนินชีวิตได้ดี กำลังใจที่เข้มแข็งนั้นทำให้กายแข็งแรงได้ด้วย จึงเป็นส่วนช่วยให้หายโรคหายภัยได้ ตรงข้ามกับคนหมดกำลังใจ ที่ทรุดลงให้เห็นได้ชัดๆ

๒. ระดับปัญญา เป็นเรื่องของการรู้เข้าใจโพชฌงค์ที่เป็นหลักธรรมแล้วนำมาใช้มาปฏิบัติให้ก้าวไปจนได้บรรลุผลที่เป็นจุดหมายของการปฏิบัติโพชฌงค์นั้น คือการตรัสรู้ เริ่มตั้งแต่รู้เข้าใจตัวหลักธรรมโพชฌงค์ ๗ แต่ละข้อแต่ละองค์ว่า คืออะไร เป็นอย่างไร มีความหมายอย่างไร สัมพันธ์กันอย่างไร เอามาใช้มาปฏิบัติอย่างไร เป็นต้น

ที่นี้ก็พูดในระดับที่ ๑ ก่อน คือในระดับศรัทธา ที่ว่าเป็นด้านจิตใจ อย่างที่เอามาใช้สวดมนต์กันนี้

จะเห็นว่า ในสถานการณ์อย่างเวลานี้ เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บ ถึงขั้นมีโรคระบาด เป็นเหตุการณ์ใหญ่ขึ้นมา ก็ทำให้คนตระหนกตกใจ หวาดหวั่นพรันพรึง ทำให้คนหลายพวกหลายหมู่ดำเนินชีวิตไม่สะดวก อะไรๆ ก็ไม่เป็นไปตามที่ตัวเองจะเป็นอยู่ได้ตามปกติ ต้องมาติดขัดเรื่องโน้นเรื่องนี้ บ้างก็ทำงานทำการไม่ได้ ถึงกับตกงาน ไม่มีงานทำ ชีวิตติดขัด จิตใจวุ่นวาย เป็นกันไปต่างๆ

ในสภาพอย่างนี้ จิตใจของคนก็มีอาการเป็นไปต่างๆ บ้างก็ตระหนกตกใจ บ้างก็หวาดกลัว บ้างก็วิตกกังวล บ้างก็หวั่นไหวคนนั้นคนนี้ บ้างก็โกรธ ขัดเคือง ไม่พอใจ บ้างก็ซึ่มเศร้าเหงาหงอย บ้างก็กระวนกระวาย กลุ่มออกกลุ่มใจ บ้างก็เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา เป็นไปต่างๆ รวมแล้วก็เป็นสภาพจิตที่ไม่ดี แล้วก็แปลกแยกกัน ถึงกับแตกแยกกันก็มี อย่างนี้ก็คือจิตใจคนซักจะระส่ำระสาย แล้วถ้าจัดการไม่ได้ นำทางไม่ดี ก็จะไปถึงขั้นที่สังคมระส่ำระสาย

ในสภาพเช่นนี้ ถ้าจะให้ดี ต้องแก้ปัญหามาให้ถึงพื้นฐาน ขั้นที่ ๑ ก็คือ ทำอย่างไรจะให้คนมีใจสงบลงรวมเป็นอย่างเดียวกัน

เมื่อคนทั้งหลายมีใจว่าวุ่นวายนักรู้สึกนึกคิดกันไปต่างๆ นั้น พอทุกคนมีใจสงบลงได้ ก็มีใจรวมกัน คือรวมกันในความสงบ เป็นอย่างเดียวกัน นี่เป็นการรวมกันในขั้นพื้นฐาน

แล้วที่นี่จะให้ดี ก็ร่วมเดินร่วมดำเนินความคิดความเห็นทำการทั้งหลายไปในทางเดียวกัน อย่างนี้ก็เป็นความพร้อมเพรียงสามัคคี เหมือนมีใจลงเรือด้วยกันไปในทางเดียว เมื่อสามัคคีกัน ก็จะทำอะไรต่ออะไรได้โดยพร้อมเพรียง แล้วก็จะสำเร็จผลได้ง่าย

เวลานี้ คนทั้งหลายในประเทศนี้ ในสังคมนี้ ก็เหมือนคนลงเรือลำเดียวกัน แล่นหลักหลบฝ่าพายุร้ายโควิด-19 ไปด้วยกันบนทะเลใหญ่ ถ้าสามัคคีมีใจรวมร่วมไปในทางเดียวกัน ทำอะไรๆ ประสานสอดคล้องไปด้วยกันในการฝ่าคลื่นลมที่แรงร้าย เรือไทยก็จะผ่านพ้นภัยอันตรายไปถึงจุดหมายแห่งความสุขได้โดยสวัสดิ์

การสวดมนต์ และฟังสวดมนต์นี้ ช่วยทำให้ใจสงบตามปกติ คนที่สวดมนต์และฟังสวดมนต์ ก็คือญาติโยมประชาชนคนที่มีศรัทธาอยู่แล้ว พอฟังพระสวดมนต์ หรือตนเองสวดมนต์ก็ตาม ใจก็นิ่งโอบในบุญเรื่องธรรม ในความดีงาม ทำให้เป็นจิตใจที่ดี เกิดมีปิติในบุญในธรรม พอได้ฟังได้สวดนั้น

หนึ่ง เสียงสวดคำสวดก็มาครองใจแทนที่หรือไมก็กัน ความคิดความรู้สึกที่ตื่นตระหนกตกใจฟุ้งซ่านวุ่นวายอะไรต่างๆ ให้เงียบหายไป ใจก็สงบ เมื่อคนที่สวดที่ฟังต่างมีใจสงบ ก็มีใจรวมกันในความสงบหรือมีใจสงบเหมือนกัน

สอง มิใช่แค่นั้น การฟังการสวดนั้นยังพาใจให้นึกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ นึกถึงคนที่ร่วมใจปรารถนาดี และอะไรต่ออะไรที่ดีงาม ก็ทำให้มีกำลังใจ เกิดความเข้มแข็งขึ้นมา

ที่นี้ เมื่อใจคนเป็นอย่างเดียวกันอย่างนี้ ก็เหมือนกับว่าตัวคนมารวมกัน ถ้าเขามาสวดด้วยกัน ก็เรียกว่ามีกายสามัคคี คือ กายมาพร้อมเพรียงอยู่ด้วยกัน เมื่อคนมาร่วรวมกันมีกายสามัคคี ก็รู้สึกอ่อนใจ มาเสริมเพิ่มกำลังกัน ให้แต่ละคนเข้มแข็งมากขึ้น

แต่ถึงแม้ตัวไม่ได้มา ไม่ได้กายสามัคคี แต่ถ้าใจสามัคคี ใจพร้อมเพรียงกัน คือใจเป็นอย่างเดียวกัน รวมกันในความสงบ รวมกันในศรัทธา ก็เป็นใจที่มีความสามัคคี เรียกว่ามีจิตสามัคคี ก็ยังมีกำลังแรง เพราะจิตสามัคคีเป็นฐานของกายสามัคคี

เมื่อคนมีจิตสามัคคีแล้ว กายสามัคคีจึงจะมีความหมาย ถ้าเอากายมารวมกันเป็นกายสามัคคี แต่ใจไม่เอาด้วยกันนี้ กายสามัคคีก็ไม่มี ความหมาย กำลังพลมากมายก็ไปไม่รอด

ฉะนั้น จิตสามัคคีหรือใจสามัคคีนี้สำคัญ คนที่ฟังที่สวดมนต์ มีจิตใจมารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในความสงบ มีใจระลึกนึกถึงด้วยศรัทธาในพระพุทธเจ้า ในธรรม ในความดีงามต่างๆ ในเรื่องที่ดีมีประโยชน์อันควรจะทำ ก็เป็นจิตใจที่ดีงาม มีความสงบ แล้วมีปิติ สดชื่น เบิกบาน แจ่มใส ก็มีกำลังใจขึ้นมา

พอใจสงบดีมีกำลังใจ ใจนั้นก็ตั้งหลักได้ ก็มีสติขึ้นมา พอสติมา ตั้งหลักได้ จะทำอะไร ใจก็พร้อม ที่นี้ก็เอาละ ถ้าเป็นคนที่ได้เรียนรู้ มีทุนความรู้เข้าใจ ปัญญาที่ทำงานเดินหน้าไปได้ นี่คือสติตั้งหลักให้ แล้วปัญญาก็คิดพิจารณาว่า ในสถานการณ์อย่างนี้ เรามีความรู้ในเรื่องนี้อย่างไร เราจะทำอะไร จะปฏิบัติอย่างไร กลายเป็นว่า ปัญญาจะนำความรู้ต่างๆ มาใช้ประโยชน์ได้

นี่เป็นขั้นที่รวมใจรวมพลให้เกิดความสามัคคี และให้เกิดความพร้อมที่จะปฏิบัติการดำเนินการต่างๆ ต่อไป

ในสมัยก่อนนั้น ที่ท่านจัดให้มีการสวดมนต์นี้ มิใช่ว่าจะมีแค่ สวดมนต์ แต่การสวดมนต์เป็นกิจกรรมชนิดที่ว่ารวมพล รวมคน รวมใจ เพื่อให้พร้อมที่จะทำการอันใดอันหนึ่งต่อไป นี่คือ ตอนนั้น คนมีใจสงบแล้วนะ รวมกันเป็นหนึ่งเดียวแล้ว และก็มีส่วนตั้งหลัก ให้พร้อมละ เออ... ทีนี้จะทำอะไรละ ท่านก็ต่อด้วยการฟังธรรม

สมัยก่อนจะเป็นอย่างนี้ คือ มีหลักว่า พอสวดมนต์จบ ก็ฟังธรรม ทีนี้ ในความหมายกว้างๆ ฟังธรรมก็รวมไปถึงการเอาเรื่อง ดีงามที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตเป็นอยู่ มาบอกเล่า แนะนำกัน เช่นเรื่องที่ว่า จะปฏิบัติตัวอย่างไรในเวลาที่เกิดโรคภัยไข้เจ็บ อย่างที่มีโควิด-19 เกิดขึ้นนี้ มีวิธีป้องกันตัวดำเนินชีวิตที่ดี งามให้เป็นไปได้อย่างไร นี่คือ เมื่อใจคนสงบด้วยการสวดมนต์แล้ว ก็ได้โอกาสนำเอาความรู้นี้มาบอกกัน และนอกจากความรู้ทั่วไปที่เป็นประโยชน์แล้ว ก็เอาธรรมะมาสอนอีก ก็ดีกันใหญ่

เรานี้ก็มีเรี่ยวแรงสู้ปัญหา มีปัญญาดับทุกข์ได้

ในสถานการณ์ที่ร้ายแรงอย่างนี้ อย่างมั่วติดจมอยู่กับ ความคิดฟุ้งซ่านวุ่นวายว่าวุ่นซุนมั่ว ที่อะไรๆ ไม่ได้ไม่เป็นอย่างไร อย่างมั่วเจ็บใจอยู่ในความทุกข์

คนเราที่เกิดความตระหนกตกใจ เกิดความคับข้องขัดใจว่าทำอะไรไม่ได้อย่างไร เช่นว่าจะไปเที่ยวเล่นสนุกสนานบันเทิง ก็ทำไม่ได้นั่น ก็ได้แต่ซุนมั่ว ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ไม่ดี เป็นจิตใจที่เสียหาย เสื่อมคุณภาพ จมอยู่ใต้ความทุกข์ความเดือดร้อน นอกจากเป็นจิตใจที่มีทุกข์แล้ว ก็เป็นจิตใจที่เจ็บป่วย ไม่เหมาะ ไม่พร้อมที่จะทำงานหรือเอาไปใช้งาน

ลองคิดกันดู เมื่อมีเรื่องทุกข์มาแล้ว เราจะทำอย่างไร?

ถ้ามองตรงไปตรงมา ก็จะเห็นว่า เออ... เจ้าโควิด-19 นี่มันเป็นโรคร้าย ถ้ามันเข้ามาถึงตัวถึงกายก็จะเป็นอันตรายร้ายแรง จะทำให้คนเจ็บป่วยถึงตาย เราต้องป้องกันไม่ให้มันมาถึงตัว แต่เป็นคนเหล่านี้ ทั้งที่ก็อยู่กันดีๆ โรคก็ยังไม่มาถึงตัว ตัวก็ยังไม่เป็นโรค ก็หงุดหงิดขัดเคืองเดือดร้อนใจว่ากันให้สับสนวุ่นวายไปหมด แล้วตัวเองอยู่กับความทุกข์เท่านั้นไม่พอ ยังทำให้คนกับคนวุ่นวายกันไปด้วย นี่มันเรื่องอะไร กลายเป็นว่าทั้งที่โรคนั้นก็ยังไม่มาถึงตัว แต่มันเก่ง มันทำร้ายถึงใจได้เลย มันมาถึง ทั้งๆ ที่ยังไม่ถึงกันกับมัน

นี่มองในแง่หนึ่ง ก็กลายเป็นว่า คนเหล่านี้ทำร้ายตัวเอง เอาเรื่องที่ไม่ถูกต้อง คิดผิดทาง เอามาทำร้ายใจตัวเอง ทำให้เดือดร้อนเป็นทุกข์

ที่นี้ ถ้าตั้งสติตั้งหลักได้ วางใจให้ถูก อย่างน้อยก็คิดว่า เออ... นี่อะไรกัน โควิดก็เป็นของมัน มันทำให้เกิดสถานการณ์ร้าย มันสามารถทำร้ายเราได้ เราจะต้องคิดป้องกันแก้ไข ให้เราอยู่ของเราได้ ให้พวกเราอยู่กันได้อย่างดี แต่เราไม่เคยคิดวุ่นอยู่กับเรื่องตัวเอง ทำกับใจของตัวเอง มัวแต่คิดวิตกกังวลขัดเคืองวุ่นวายใจ นี่เราเองเอามันมาทำร้ายตัวเรา เรากลายเป็นผู้ถูกระทำ คนที่เก่งจริง ต้องเป็นผู้กระทำ ไม่ใช่เป็นผู้ถูกระทำ ตอนนี้เป็นผู้ถูกระทำ ถูกระทำอย่างไร เราเอาเรื่องมาคิดให้เป็นปัญหา เดือดร้อนใจตัวเอง โดยไม่ได้คิดที่จะแก้ปัญหาตัวจริงเลย

เรื่องนี้บอกว่า คนที่ปฏิบัติถูกต้อง คนที่เก่งจริง ก็คือ จากการเป็นผู้ถูกระทำ ต้องเปลี่ยนให้ตัวเป็นผู้กระทำ จากการถูกปัญหาบีบบังคับ ถูกความทุกข์มากดทับตัว ต้องพลิกตัวกลับขึ้นเป็นผู้แก้ปัญหา เป็นผู้ดับทุกข์

สติจะบอกเลยว่า คุณทำผิดแล้ว โศกก็ยังไม่เป็น แต่มันทำให้ตัวเราเกิดความรู้สึกวุ่นวาย กลายเป็นการซ้ำเติมทำกับตัวเอง อย่างนี้ไม่ได้เรื่อง เอาใหม่ ต้องเปลี่ยน เราต้องพลิกตัวขึ้นเป็นผู้กระทำ แล้วก็เป็นผู้แก้ปัญหา เป็นผู้ดับทุกข์

ตอนนี้คือสติมาแล้ว ปัญญาก็ตามมาได้เลย พอปัญญามาก็เดินหน้าได้ ถึงตอนนี้ก็คิดว่า เราจะจัดจะทำอะไรๆ จะดำเนินชีวิตของเราอย่างไร ให้ดีที่สุด แล้วพวกเรา เพื่อนเรา ครอบครัวพี่น้องเรา จะอยู่จะทำอะไรกันอย่างไร ให้ดีที่สุด ที่จะแก้ไขเอาชนะมันได้

ที่ว่ามานี้ก็คือ เริ่มจากว่า ถ้าเรารู้จักสวดมนต์ให้ถูกต้อง ให้ได้ผลเป็นประโยชน์ ก็จัดตั้งวางฐานให้แก่ชีวิตและสังคมได้ คนเรานั้นมีฐานอยู่ที่จิต ถ้าจัดวางจิตให้ถูกต้องแล้ว เมื่อจิตนั้นดี มีความมั่นใจ มั่นคงแล้ว ก็มีสติ เมื่อจิตมีสติ สติก็ตั้งหลักให้เดินหน้าเดินงานได้ ทีนี้ปัญญาก็มา คนก็กลายเป็นผู้ดำเนินการ แก้ไขปัญหา และทำการสร้างสรรค์ งานการก็เดินหน้าไป ก็แก้ไข ปัญหาและทำสิ่งที่พึงต้องการได้ อย่างน้อยก็พาให้ผ่านสถานการณ์ไปได้ดีที่สุด

แต่จะให้สำเร็จผลอย่างดี คนต้องสามัคคีกัน สวดมนต์พาให้ทั้งกายและใจคนมาสามัคคีกัน สามัคคีที่แท้ที่มีผลแน่ คือสามัคคีของจิตใจ เมื่อมีจิตสามัคคีแล้ว ความสามัคคีในกิจการงาน กิจการและการกระทำทางกายก็ออกมาด้วย คนก็ไปด้วยกัน เดินทางเดียวกันไปได้ด้วยดี เพราะฉะนั้น เรื่องสวดมนต์นี้ ถ้าใช้ให้ถูกให้เป็น ก็เป็นประโยชน์ได้มาก

ก็เอาเป็นว่า เราใช้สวดมนต์เป็นพื้นฐานเบื้องต้น ด้วยการที่คนมีศรัทธามานำ ทำให้จิตใจมารวมกัน เมื่อใจคนรวมกันในความดีงาม มีความสงบพร้อมกันดี มีสติตั้งหลักได้ ก็พร้อมที่จะเดินทางไปด้วยการใช้ปัญญา

ตอนนี้จะเห็นว่า พอสวดมนต์มีใจสงบ (ไม่ใช่สวดกล่อมใจให้เคลิบเคลิ้ม) จบสวดมนต์ ออกจากสวดมนต์แล้ว ก็มีการฟังธรรม มีการพูดจาบอกเล่าให้ความรู้ให้คิดแนะนำอะไรต่างๆ หรือพร้อมใจกันทำอะไรๆ นี่คือศรัทธาที่ปฏิบัติถูกต้อง ก็มาต่อกับปัญญา

ในระดับปัญญา ก็คือใช้โพชฌงค์ในปฏิบัติการ ที่จะพูดกันต่อไป ตอนนี้นำเรื่องของศรัทธาในระดับจิตใจแทรกเข้ามาให้เข้าใจไว้ก่อน

ในเรื่องของศรัทธา เรื่องของจิตใจนั้น ได้บอกแล้วว่า กำลังใจเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่สำคัญ ควรย้ำเรื่องนี้ไว้ด้วย

มีพุทธพจน์ที่ฟังถือเป็นคติว่า “อาปทาสุ...ธามิ เวทิตัพโพ” มีความหมายว่า เรี่ยวแรงกำลังของคนนั้น ฟังรู้ได้ในคราวมีภัยอันตราย เริ่มแต่กำลังใจ พอมีภัยอันตรายเกิดขึ้น เราจะรู้เลยว่า คนมีกำลังใจใหม่ อย่างที่พูดสั้นๆ ว่า “กำลังใจ รู้ได้เมื่อภัยมา”

เราจะต้องพิสูจน์ว่าเรามีความเข้มแข็ง มีกำลัง ตัวเราเองนี้ มีกำลังใจ และประเทศชาติ สังคมของเรามีกำลังที่จะผจญต่อสู้แก้ไขปัญหานี้ได้

นี่เป็นเวลาที่จะพิสูจน์ตัวเอง ต้องแสดงให้เห็นว่าเรามีกำลังเข้มแข็งพอที่จะเอาชนะ ที่จะทำการให้สำเร็จ อย่างที่ท่านว่า “อาปทาสุ...ธามิ เวทิตัพโพ” เรี่ยวแรงกำลัง รู้ได้เมื่อมีภัยอันตราย

ที่นี้ ในยามมีเรื่องร้าย มีภัยอันตรายเกิดขึ้นนี้ ก็มีคติ สำหรับสถานการณ์ของแต่ละคน ที่ทำนุให้ไว้ดีกว่า คนที่เก่งจริง คนที่ดำเนินชีวิตได้ดีนั้น ถึงที่ได้ประโยชน์สมหมาย ไม่เหลือลอบ ถึงคราวสูญเสียประโยชน์ ก็ไม่หมดกำลังใจ

คนจำนวนมากนั้น สติไม่อยู่ ปัญญาไม่บอกให้ พอทำอะไร สำเร็จดี ได้ลาภโน่นนี้ ก็หลง นี่คือพลาดไปแล้ว เรียกได้ว่า เสียสติ

ที่นี้ พอสูญเสียบ้าง มีเรื่องร้าย เจอภัยพิบัติเข้า ก็หมดกำลังใจอีก อันนี้ก็ใช้ไม่ได้ ก็คือ หมดสติ

ฉะนั้น ต้องเอาสตินี้ไว้ จะได้เป็นเครื่องพิสูจน์ตัวเอง ดัง ที่ว่า ถึงที่ได้ผลสำเร็จสมหมาย ไม่เหลือลอบ ถึงคราวเสีย ประโยชน์ ก็ไม่หมดกำลังใจ อันนี้จะเป็นการพิสูจน์ตัวเราเอง แล้วก็เข้ากับหลักที่ว่า เรี่ยวแรงกำลังที่มี จะรู้ได้เมื่อมีภัยอันตราย

ที่ว่าสวดมนต์จบแล้ว ให้ฟังธรรม อย่างง่ายๆ ก็สามารถ แนะนำธรรมคติอย่างนี้ หรือบอกธรรมบทสั้นๆ พอให้จิตที่สงบ มั่นพร้อมดีแล้วนั้น ได้งานที่จะทำด้วยปัญญาต่อไป

เป็นอันว่า การสวดมนต์ที่เป็นการปฏิบัติเบื้องต้นด้วย ศรัทธา ก็สามารถใช้เป็นเครื่องเตรียมจิตใจ ช่วยให้สงบมั่นคง เกิดมีเรี่ยวแรงกำลัง ตั้งสติได้ดี เป็นจิตที่เหมาะสมที่พร้อมจะ ใช้ทำงาน และนำไปให้เกิดความสามัคคีที่จะให้คนเดินหน้าไปด้วยกัน

ถ้าสังคมเป็นอย่างนี้ได้ ถึงแม้ต้องผจญวิกฤติภัย ก็หวังได้ว่าจะชนะ จะผ่านพ้นไปได้ด้วยดี อย่างน้อยแม้แต่ในระหว่างที่ยังดำเนินงานในการที่ จะแก้ปัญหา คนก็มีจิตใจที่ดี มีสติ มีกำลังใจที่จะก้าวไปข้างหน้า

เอาละ นี่คือการสวดพระปริตร ที่นำธรรมมาใช้ในขั้นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของศรัทธา ว่ากันแค่นี้ก่อน

ชั้นปัญญา: รู้เข้าใจ ใช้โพชฌงค์

โพชฌงค์นี้ คือที่ สติ กับ ปัญญา มาทำหน้าที่เต็มตัว

ต่อไปขั้นที่ ๒ คือระดับปัญญา เป็นขั้นที่รู้ที่ถึงตัวจริงของโพชฌงค์ ที่นี้เราก็มาเรียนโพชฌงค์ที่เป็นหลักธรรมกันหน่อย อาจจะรู้สึกว่ายากบ้าง แต่ถ้าเราเข้าใจจริงแล้วเอาไปใช้ปฏิบัติ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง โพชฌงค์นี้ท่านย้ำไว้ว่าสำคัญนัก

“โพชฌงค์” แปลว่า ธรรมที่เป็นองค์ของการตรัสรู้ พุทธขยายความว่า ธรรมคือข้อปฏิบัติที่เป็นองค์ประกอบของการตื่นรู้ จนถึงตรัสรู้ ทำให้ไม่จึงแปลอย่างนั้น

“โพชฌงค์” นี้มาจากคำว่า “โพธิ” นั่นเอง ในภาษาบาลี มีวิธีทางไวยากรณ์ “โพธิ” คือ การตรัสรู้นี้ เวลาไปรวมกับ “อังคะ” กลายเป็น “โพชฌ” จึงเป็น “โพชฌังคะ” ภาษาไทยเรียกว่า “โพชฌงค์” ที่จริงก็คือ โพธินั่นแหละ แล้วก็ “อังคะ” คือองค์ ได้แก่ องค์ประกอบ จึงเป็นองค์ประกอบของการตรัสรู้

องค์ประกอบของการตรัสรู้ ก็หมายความว่า ธรรมแต่ละข้อ ในจำนวนนี้ เป็นองค์ประกอบที่มารวมกันเข้า ทำให้เกิดการตรัสรู้ ที่ว่าเป็นองค์คือองค์ประกอบนี้ ก็หมายความว่า ต้องพร้อมต้องครบ จึงจะตรัสรู้ เพราะฉะนั้น ธรรมชุดนี้จึงมีคำที่ท่านอธิบายไว้ พิเศษหน่อยว่า องค์ประกอบเหล่านี้ต้องมาครบพร้อมกันเป็น ธรรมสามัคคี ซึ่งจะไม่ค่อยได้ยินที่อื่น

ธรรมชุดโพชฌงค์นี้มีคำว่า “ธรรมสามัคคี” หมายความว่า เป็นการประชุมหรือรวมพร้อมของบรรดาธรรมที่เป็นองค์ประกอบ ก็หมายความว่า โพชฌงค์นี้เป็นระบบองค์รวม โพชฌงค์นี้มี ๗ ข้อ ก็คือต้องพร้อมทั้ง ๗ ข้อ แต่ละข้อเป็นองค์หนึ่งๆ คือเป็นองค์ประกอบอันหนึ่งๆ มาครบพร้อมทั้ง ๗ ข้อก็ตรัสรู้ หรือสำหรับคนที่ปฏิบัติเบื้องต้น ก็เรียกง่ายๆ ว่าตื่นรู้

ฉะนั้น อย่าลืมว่าธรรมชุดนี้พิเศษ จึงมีคำว่า “องค์” แปลว่า องค์ประกอบ และต้องมีสามัคคี คือพร้อมกันครบ เราพูดว่าคนพร้อมเพรียงกัน นี่ธรรมก็ต้องพร้อมเพรียง คือต้องมีสามัคคี

ที่นี้ มีอะไรบ้างละ **โพชฌงค์** คือ โภธิ+องค์ องค์คือธรรมที่เป็นองค์ประกอบของโภธินั้น มี ๗ ข้อ ว่าเป็นฟังผ่านๆ ก่อน ได้แก่ สติ ชัมมวิชัย วิริยะ (ความเพียร) ปิติ ปัสสัทธา (ความผ่อนคลาย) สมาธิ และอุเบกขา นี้ ๗ ข้อนะ

ที่นี้ก็มาเรียนความหมาย ให้รู้ว่า ทำไมธรรม ๗ ข้อนี้จึงสำคัญนัก ใครมีพร้อมก็ทำให้เกิดความตื่นรู้ จนถึงตรัสรู้ สำเร็จถึงจุดหมาย ว่าไปที่ละข้อ ฟังกันแบบผ่านๆ สบายๆ

๑. สติ ธรรมองค์นี้ได้ยินกันเสมอ สติเป็นตัวตั้งต้น ให้สังเกตไว้เลย พอจะเริ่มต้น ต้องมีสติก่อน ถ้าไม่มีสติ ก็เริ่มไม่ได้ สติเป็นตัวสำคัญที่ตั้งหลักให้ ถ้าตั้งตัวตั้งหลักไม่ได้ ก็ทำอะไรไม่ได้ สติแปลว่าอะไร แปลง่ายๆ ว่า ระลึก นึกไว้ จำได้ ไม่หลงลืม ไม่เลือนลอย ไม่ละเลย นี่แปลแบบง่าย ๆ

ที่นี้ ลักษณะของสติเป็นอย่างไร คือ ตื่นตัว ตั้งหลักได้ ใจอยู่กับตัว ไม่ประมาท

ขออธิบายนิดหน่อย **ตื่นตัว** เป็นอย่างไร **ตื่นตัว**คือ **ทัน-พร้อม** มีอะไรเกิดขึ้น ก็ทัน **ทันเหตุ** **ทันการณ์** **ทันข้อมูล** **ทันเรื่องราว** **ทันความรู้** และ**พร้อมที่จะปฏิบัติ** **พร้อมที่จะลงมือทำ** นี่**ละสติ**เป็น**ตัวเริ่มต้น** ถ้าไม่มี**สติ**นี้**อยู่** ก็**ทำอะไร**ไม่ได้

ตรงนี้**ต้องอธิบายประกอบ**นิด**หน่อย** **ตื่นตัว**นี้ **ตรงข้ามกับ** **ตื่นตูม** มี**สติ** คือ**ตื่นตัว** **ไม่ตื่นตูม** **ตื่นตูม**นั้น**ตรงข้าม** **ตื่นตัว**คือ**มีสติ** แต่**ตื่นตูม**คือ**เสียสติ** **ตื่นตูม**คือ**ตกใจหวาดกลัวจนกระทั่งสติ**หายไป **เลยทำอะไรต่ออะไรผิดพลาดหมด** เหมือนอย่าง**กระต่ายตื่นตูม** คือ**มันนอนหลับอยู่** ได้**ยินเสียงลูกตาลตกลงมาบนใบตาล** แห่ง **ดั่งสนั่นหวั่นไหว** **นึกว่าโลกแตก** ก็**เลยกระโจนไป** **ร้องตะโกน** ว่า**โลกแตกๆ** **สัตว์ทั้งหลายที่ไม่รู้เรื่อง** ก็**วิ่งตามกันไปเป็นฝูง** **เอา** **ละ** **เรื่องกระต่ายตื่นตูม**ก็**ไปฟัง**เอา**เอง** ก็**เป็นอันว่าไม่ตื่นตูม** มี**สติ**คือ**ตื่นตัว** **ตื่นตัว**ก็**พร้อม** ก็**ทันอย่างที่ว่าแล้ว**

ที่**นี้**ต่อไป **ตั้งหลักได้** **พอมีสติ** **คนตั้งหลักได้ทันที** **พอตั้งหลักได้** **จึงทำอะไร**ได้ **คนที่ตั้งหลักไม่ได้**นี้**ทำอะไร**ก็**ผิดพลาดหมด** **พอตั้งหลักได้** ก็**ทำได้เต็มที่** **ฉะนั้น** **ตั้งหลักได้**จึง**สำคัญมาก**

ต่อไปก็ **ใจอยู่กับตัว** **คนที่มีสติ** **ใจอยู่กับตัว** ก็**ไม่ใจหาย** **ไม่** **ใจลอย** **ไม่ขวัญหนี** **คนใจลอย** **ใจหาย** **ขวัญหนี** ก็**คือไม่มีสติ** **ต้อง** **เรียกสติกลับมา** **ให้ใจอยู่กับตัว** **ไม่ใจหาย** **ไม่ใจลอย**

ถ้า**ใจอยู่กับตัว** **พอมีอะไร**เกี่ยวข้อง **มีอะไรที่ตัวจะต้องเกี่ยว** **ไม่ว่ามันจะเกี่ยวกับตัว** **หรือตัวควร**จะ**เกี่ยว** **ที่ตัวจะต้อง**เอา**ใจใส่** **ใจก็ไปถึง**เลย **ใจไปถึง**สิ่ง**นั้น**ด้วย**สติ**นี้**ถึง**นั้น**เอง** **สติ**นี้**ถึง**สิ่ง**นั้น** ก็**คือ**ใจ**ถึง**กัน**กับ**สิ่ง**นั้น** **ใจ**นี้**ที่จะ**ไป**ทำ**ไป**จัดการ**กับ**สิ่ง**นั้น **คือ**จะ**เริ่ม**ดำเนินการ **ก็ไปจับ**เอามา **เพื่อ**จะ**ได้**จัดการ

ที่นี้ต่อไป เมื่อใจอยู่กับตัวแล้ว ก็ไม่ประมาท ไม่ประมาท ก็คือมีสติอยู่ คนมีสติอยู่ ไม่ประมาท ก็เหมือนกับคนเฝ้ายาม ยามนั้นมองดูอยู่ พร้อมมออยู่ตลอดเวลา ลองนึกดูสิ คนอยู่ยามนั้นใจต้องตื่นอยู่ตลอดเวลา ไซ้ใหม่ แล้วก็มองดูอยู่ เออ... คนนี้ร้ายนี้ น่าสงสัย กันไว้ก่อน ไม่ให้เข้า ถ้ารู้แน่ว่าร้าย ก็กั้นหรือเอาออกไปเลย แต่ถ้าเป็นคนดี สิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่ต้องการจะใช้ประโยชน์ ก็รับเข้ามา นี่คือหน้าที่ของยาม เป็นหน้าที่ที่มีลักษณะของความไม่ประมาท แต่ไม่ประมาทนั้นยังอีกเยอะ ในความหมายว่าไม่ละเลย ไม่ปล่อยปละละทิ้ง มีอะไรที่ควรจะทำ ก็รีบทำ

ที่ว่ามาเหล่านี้ คือลักษณะของสติ สตินี้สำคัญมาก เอาแค่นี้ก็พอ ถือว่าเข้าใจรู้ความหมายของสติแล้ว

สตินี้ทำงานที่สำคัญ คือนำเสนอหรือส่งเรื่องให้ปัญญา พอสติมาเริ่มต้นเริ่มเรื่องแล้ว ก็เรียกปัญญาให้มาดูมาพิจารณา ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับว่า สตินี้เป็นมือ ปัญญาเป็นตา ตาคือปัญญาจะมองดูอะไร ถ้าสิ่งนั้นไม่มาอยู่ต่อหน้า ไม่อยู่ตรงตา หรือลอยไปลอยมา ตาจะดูอย่างไรก็ไม่ชัด ก็ต้องเอามือคือสติไปจับเอาสิ่งนั้นมาถือไว้ให้ตรงสายตา วางไว้ข้างหน้าหรือในที่ซึ่งเหมาะที่สุดที่ตาคือปัญญาจะเห็นได้ชัด จะตรวจตราพิจารณาได้เต็มที่

นี่ละที่ว่าสติเป็นตัวเริ่มต้นให้ แล้วตัวสำคัญที่จะทำงานกับสติ ก็คือปัญญา ปัญญาในที่นี้มีชื่อพิเศษเรียกว่า ธัมมวิจย

๒. ธัมมวิจย คือ วิจัยธรรม วิจัยเรื่องราวต่างๆ จะเรียกว่า ธรรมวิจยะ หรือธรรมวิจย ก็ได้ “ธรรม” นี้แปลง่ายๆ ว่า สิ่ง ก็ได้ (เช่น ในคำว่า สัพเพ ธมมา อนตตา สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่มีไม่ใช่อัตตา) เมื่อมีเรื่องราว มีข้อมูลอะไรๆ สติก็จับมาส่งให้ปัญญา ปัญญา ก็วิจัย

ปัญญาในที่นี้ เรียกว่า “วิจัย” วิจัย คือ เฝิน โบราณแปลว่า เฝิน หมายความว่า เลือกคัด จัดแยก ตรวจสอบ สืบค้น สืบหาเหตุ ปัจจัย เฝินให้ได้ความจริง เฝินให้ได้ตัวจริง เฝินให้ได้วิธีปฏิบัติที่จะทำการแก้ปัญหาได้สำเร็จ หรือลู่ลวงถึงจุดหมายได้เสร็จสิ้น

ปัญญาชื่อว่าวิจัยนี้สำคัญนัก ต้องเข้าใจไว้นะ วิจัยที่สำคัญนี้ ท่านใช้มาก่อน เดียวนี้เราก็เอามาใช้กันโดยถือว่า งานวิจัยเป็นเรื่องสำคัญ แต่ท่านใช้มาดั้งเดิมในหลักโพชฌงค์นี้ เรียกชื่อเต็มว่า ัมมวิจัย

พอปัญญาทำงานวิจัย ก็ก้าวหน้าไปในการที่จะรู้เข้าใจ เรื่องราว เข้าถึงตัวจริงของเรื่อง ได้ประเด็นที่แท้ มองเห็นช่องทาง วิธีปฏิบัติที่จะเข้าถึงความจริง ตลอดจนได้วิธีแก้ปัญหา วิธีจัดการดำเนินการให้ถึงจุดหมาย ัมมวิจัย คือวิจัยธรรม ทำงานนี้ทั้งหมด

ปัญญาทำงานไป ใจมุ่งหน้า มั่นแน่ว

สดชื่นรื่นสบาย ผ่อนคลาย มองนิ่งได้ ชัดและตรง

ที่นี้ พอวิจัยไปๆ ปัญญาเดินหน้าพัฒนาไป ก็ได้กำลัง เรี่ยวแรงบุกฝ่าเดินหน้ามาขับเคลื่อน ตัวนี้คือความเพียร ได้แก่

๓. **วิริยะ** คือ ความเพียร ตอนนี้ปัญญาทำงาน ก็ต้องการ วิริยะมาหนุน เจอเรื่องยาก ก็ไม่ระย่อ วิริยะ คือความแก่ล้าวก้า พากเพียรบุกฝ่าเดินหน้าไม่ถอย ช่วยให้ปัญญาเดินหน้าไปในการพิจารณา ในการคิดค้นเรื่องต่างๆ คิดสรรวิธีวิธีการต่างๆ ความเพียรมาช่วย เรียกได้ว่าขับเคลื่อน ส่งกำลังให้ปัญญา

๔. ปิติ คือ ความอิมใจ ปลื้มใจ พอมีวิริยะแล้ว ที่นี้ใจมองว่า ปัญญาเห็นสว่างก้าวหน้าไปๆ และความเพียรก็เข้มแข็งขับดันให้กำลังหนุนอย่างดี สติก็จับอยู่ ไม่หลุดไม่พลาด ธรรมวิสัยก็ทำงานได้ดี วิริยะก็เดินหน้าไป ประสานสอดคล้องกันดี ก็สมใจ พอสมใจหมายได้ตั้งใจ ก็ปลื้มใจ อิมใจ นี่คือปิติมา

ในปีตินั้น ไม่มีความขุ่นข้อง ชัดข้อง ขาดตกบกพร่องในใจ ใจจึงอิม เรียกว่าอิมใจ แล้วความอิมใจนั้น *ด้านหนึ่ง* ก็ไปเสริมวิริยะ เมื่อวิริยะไม่มีอะไรติดขัด มีกำลังเต็มที่ ก็เดินหน้าได้เต็มแรง และ *อีกด้านหนึ่ง* ก็ส่งผลต่อเนื่องให้ใจที่อิมแล้วนั้น เกิดความผ่อนคลาย ซึ่งเป็นภาวะของจิตและกาย ที่สำคัญมาก เป็นโพชฌงค์ข้อต่อไป

๕. ปัสสัทธิ คือ ความผ่อนคลาย นี่คือ เมื่อใจอิม ไม่มีอะไรขาดพร่อง ไม่มีอะไรขัดข้อง ไม่มีอะไรมารบกวนใจ ไม่ต้องเกร็ง ไม่ต้องเขม็ง ไม่ต้องเครียดภายใน ใจก็ผ่อนคลาย ดังนั้น พอปิติ คือความอิมใจมาแล้ว ปัสสัทธิก็ตามมา

ปัสสัทธิ แปลว่า ความผ่อนคลาย รื่นสบายกายใจ (ตรงข้ามกับ “สารัทตะ” ที่แปลว่าเครียด) ไม่มีอะไรกดดันรุนเร้า เป็นภาวะจิตสำคัญที่เปิดโอกาสแก่ความสุข และแก่สมาธิ และเป็นภาวะที่บรรจบประสานกายกับจิต คือเมื่อมีปัสสัทธิ ก็จะมีทั้ง กายปัสสัทธิ – กายผ่อนคลายรื่นสบาย และ จิตปัสสัทธิ – ใจผ่อนคลายรื่นสบาย

ปัสสัทธินี้ มีความสุขตามมาด้วย การทำงานด้วยโพชฌงค์ จึงเป็นการพักผ่อนไปในตัว และเป็นความสุขแถมให้อีกด้วย

ปัสสัทธิเข้ากันดีกับความคิดที่สุจริต ไม่มีการเบียดเบียน และเป็นตัวแสดงของสุขภาพจิต ซึ่งส่งผลมาถึงสุขภาพกายด้วย

เมื่อมีปัสสัทธิ ก็เปิดโอกาสให้จิตเป็นสมาธิ เป็นองค์ต่อไป

๖. สมาธิ คือ ภาวะจิตตั้งมั่น ใจมุ่งแน่ว เป็นธรรมชาติตามธรรมชาติที่เดียวว่า เมื่อมีผัสสัทธิ คือความผอนคลายแล้ว ก็จะมีสุขตามมา สุข ก็คือ ไม่มีอะไรบีบคั้นกดดันทิ่มแทงกวนใจ จิตไม่ต้องดิ้นรน ก็อำนวยความสะดวกเป็นสมาธิ ดังนั้น ต่อจากปิติ ก็มีผัสสัทธิ มีผัสสัทธิแล้วก็ผ่านสุขมาเป็นสมาธิ (ความสุข เป็นเวทนาที่เสพเสวย มิใช่เป็นตัวทำงาน จึงไม่เป็นองค์ด้วย)

พอเป็นสมาธิ ใจก็นิ่งแน่ว เมื่อใจมั่นแน่วแล้ว ปัญญาจะพิจารณาสอดส่องตรวจตราเรื่องอะไร ใจนิ่งแน่วอยู่กับเรื่องนั้น ปัญญาก็ทำงานได้เต็มที่ คล่อง ไม่ต้องติดขัดเลย

ตอนนี้จึงยิ่งดีกว่าใช้สติ เมื่อก่อน สติยังต้องคอยจับ คอยพยุง คอยคุม คอยดึงไว้ไม่ให้มันหลุดมันหายไป แต่ตอนนี้ใจอยู่กับเรื่องนั้นแล้ว เมื่อใจอยู่ สติก็ไม่ต้องทำงาน ตอนนี้สติเพียงคลออยู่ คือถ้าหลุดจากสมาธิเมื่อไร สติก็ทำงานทันที แต่พอสมาธิทำงาน สติก็ไม่ต้องแล้ว สติก็วางได้

ท่านเปรียบเหมือนกับว่า คนจับเอาวัวพยศมา แล้วจะให้มันอยู่กับที่ จะทำอย่างไร ก็เอาเชือกมาผูกดึงไว้ วัวจะไป ก็ไปไม่ได้ เพราะเชือกดึงอยู่ เชือกนี้คือสติ เชือกนี้ดึงไว้ ตรึงไว้ ทำให้วัวที่พยศ ไปไหนไม่ได้

แต่ทีนี้ ต่อมาเจ้าวัวพยศตัวนี้ใจมันยอมแล้ว มันก็หมอบนิ่งอยู่กับหลัก พอมันหมอบนิ่งแล้ว เชือกก็ไม่ต้องทำงานละ เชือกคือสติ ไม่ต้องทำงาน ไม่ต้องดึง ไม่ต้องตรึง เพราะมีสมาธิคือเจ้าวัวมันหมอบอยู่กับที่แล้ว ทีนี้ปัญญาก็ทำงานในจิตที่มั่นแน่วอยู่กับที่แล้ว ก็ทำงานได้สะดวกคล่องเต็มที่เลย

พอจิตมั่นแน่วเป็นสมาธิแล้ว ก็เปิดโอกาสให้จิตมีภาวะที่ลงตัวดีที่สุด เป็นองค์สุดท้ายเรียกว่าอุเบกขา ซึ่งเป็นข้อที่คนไทยมากมาย ยังเข้าใจผิดไปไกล ก็มาดูองค์สุดท้ายนี้ว่าเป็นอย่างไร

๗. อุเบกขา คือภาวะที่ใจนิ่งตรงเป็นกลาง แต่บางคนก็ยัง ไม่เข้าใจชัด ใจนิ่งตรงเป็นกลางคืออย่างไร ก็ทำความเข้าใจกัน นิดหนึ่ง ถ้าจะให้เข้าใจง่าย ก็ยกคาถาที่พระพุทธเจ้าที่บึงกรตรัส แก่สุเมธดาบส เอมามาให้ฟังสักครั้งคาถา พระองค์ตรัสว่า

ตุลาภูโต ทฬัโห สมโพธิ ปาปฺณิสฺสตี

แปลว่า: ท่านเป็นดังตุลาหนักแน่นมั่นคง จักถึงซึ่งสัมโพธิญาณ

นี่คือพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าพระนามว่าที่บึงกรตรัสไว้ เป็นลักษณะของอุเบกขา ที่ว่าท่านเป็นดังตุลา หรือมีใจเป็นตุลา ก็หมายความว่า ท่านมีใจเหมือนอย่างตราขู รู้จักไหมตราขู มีใจเหมือนอย่างตราขู ก็อยู่ในดูล อยู่ในภาวะสมดุล คือเที่ยงตรง ไม่เอียงข้างซ้าย ไม่เอียงข้างขวา ไม่เอียงขึ้น ไม่เอียงลง ตรงแน่วพอดีเลย นี่คือภาวะจิตที่ลงตัวอยู่ในดุลยภาพ

เป็นอันว่า ลักษณะสำคัญของอุเบกขา คือ “ตุลาภูโต” เป็นตุลา จำไว้เลยนะ พระพุทธเจ้าทรงใช้คำอธิบายของคำอุเบกขาว่า ตุลาภูโต ใจเหมือนตราขู อยู่ในดูล อยู่ในภาวะสมดุล

ตรงนี้แหละเป็นหลักสำคัญ จิตที่อยู่ในภาวะนี้ได้ เป็นจิตที่สมบูรณ์ มองเห็นอะไรๆ ตรง เต็มพอดี พระอรหันต์มีจิตเป็นปกติอยู่ในภาวะที่เรียกว่าอุเบกขา ที่เป็นภาวะสมดุลนี้

ในเมืองไทย เราก็เอาตุลามานำใช้ แต่เราเรียกว่าตุลาการ ก็เลยแปลตุลาการกันหน่อย

ตุลาการนี้แปลได้ ๒ อย่าง *วิธี* แปลว่า มีอาการเหมือนตุลา
มีอาการเหมือนตราฐ หมายความว่า ผู้พิพากษาต้องมีอาการ
คือมีการประพฤติปฏิบัติเหมือนกับตุลา เหมือนกับตราฐ ซึ่งอยู่
ในภาวะที่สมดุล ก็คือเที่ยงตรงนั่นเอง *อีกอย่างหนึ่ง* ก็แปลตุลาการว่า
ผู้สร้างตุลา หรือผู้ทำตุลา ก็คือผู้สร้างตราฐ หรือสร้าง
ความเที่ยงตรงนั่นเอง อันนี้ออกไปนอกเรื่องนิดหน่อย ก็กลับมาที่ตุลา
ภาโต ซึ่งก็นั่นแหละ คืออันเดียวกัน

ตุลาภาโต แปลแล้วว่า เป็นเหมือนตุลา หรือมีจิตใจเป็นตุลา
คืออยู่ในภาวะสมดุล ก็คือเที่ยงธรรม อย่างที่บอกเมื่อกี้ว่า ไม่เอน
เอียง ไม่ว่าจะซ้ายหรือขวา ไม่ว่าจะขึ้นหรือลง ตรงแนว ก็มองเห็นไม่ว่า
อะไร ตรงไปตรงมาตามเป็นจริง เป็นกลาง ไม่ถูกความรู้สึกอะไร
ทั้งนั้นครอบงำ ไม่ว่าจะชอบ ไม่ว่าจะชัง ถ้าชอบ ก็เอียงไปทางหนึ่ง ถ้า
ชัง ก็เอียงไปอีกทางหนึ่ง เรียกว่าเกิดความไม่เที่ยงตรง การ
พิพากษาตัดสินวินิจฉัยก็เบี่ยงเบนไปหมด เพราะฉะนั้น อันนี้เป็น
ตัวสำคัญ เป็นตัวคุมท้ายให้ถูกต้องสมบูรณ์

ใจสมดุล งานสมบูรณ์

ตอนนี้ครบแล้ว องค์ทั้ง ๗ ของโพชฌงค์ ในชุดนี้ มีตัว
ทำงานสำคัญที่บอกเมื่อกี้ว่า สติเป็นตัวเริ่มต้นจับงานเอาไว้ แล้ว
ปัญญาก็เป็นตัวทำงานเดินหน้าไป

ปัญญานี้ที่เรียกว่าฉัมมวิชัยนี้แหละ เมื่อเข้าสู่ชุดโพชฌงค์
ทำงานไปพัฒนาไปจนสำเร็จผลลุลจุดหมาย ให้คนถึงธรรม เห็น
ความจริงแท้และได้ประโยชน์สูงสุดจากความจริงนั้น ฉัมมวิชัยก็
จะกลายเป็นโพธิ คือ ปัญญานี้แหละจะพัฒนาขึ้นไปเป็น
โพธิญาณ เรียกว่าตรัสรู้

การที่ปัญญานั้นทำงานหาความรู้และคิดการเดินหน้า พัฒนาไปได้ ก็ต้องมีวิริยะมาออกแรงทำการ โดยมีปฏิบัติการ ต่างๆ มากมายมาหนุนมาพาให้ก้าวไป แล้วในที่สุด ความรู้ เข้าใจและคิดเห็นพิจารณาตัดสินวินิจฉัยที่เป็นงานของปัญญานั้น จะถูกต้อง พอดี ตรงตามเป็นจริง ไม่ผิดพลาด ไม่เอนเอียง ก็ต่อเมื่ออยู่ในภาวะจิตที่เป็นอุเบกขา เป็นตุลา อยู่ในดุลยภาพ

แต่การที่จิตเข้าถึงภาวะเป็นอุเบกขานั้นได้ ก็ด้วยการที่จิตเองได้พัฒนาขึ้นมาเป็นจิตที่มีสุขภาวะแล้ว คือเป็นจิตที่เฝ้าอิม สุตขึ้นและผ่อนคลาย ด้วยปีติและปัสสัทธิ จนกระทั่งจิตนั้นอยู่ตัว ตั้งมั่นเป็นสมาธิได้ จึงก้าวมาถึงภาวะแห่งดุลยภาพของอุเบกขา

ที่นี้ก็มีข้อสังเกตว่า หลักรวมทั่วไป โดยมากมีปัญญาเป็นตัวคุมท้าย แต่แปลกว่า ในชุดโพชฌงค์นี้ ปัญญาเป็นองค์ที่ ๒ เป็นตัวเจ้าของงาน ทำงานเต็มที่ แล้วมีอุเบกขาเป็นตัวคุมท้าย

ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะว่า อุเบกขาทำให้ทั้ง ๖ ข้อต้นทำงานได้ถูกต้อง เทียงตรง สมบูรณ์ เฉพาะอย่างยิ่งปัญญาที่เป็นตัวเอก ถ้าจิตไม่อยู่ในดุลยภาพ ไม่สมดุล เอียงซ้าย-เอียงขวา เอนขึ้น-เอนลง ก็จะมีรู้เข้าใจเอนเอียงบกพร่อง มองเห็นไม่ตรงตามเป็นจริง

ดูอย่างสติ ที่บอกเมื่อกี้ว่า สติตั้งหลักได้ เอาละ เราตั้งหลักได้ แต่ที่นี้พื้นกระดานบ้านเอียง พอพื้นกระดานบ้านเอียง เราตั้งหลักบนพื้นกระดานบ้านที่เอียง จะเป็นอย่างไร เราตั้งหลักได้ เราตั้งหลักได้ตรง บนพื้นกระดานบ้านที่เอียง หลักนั้นก็เอียงกับโลก แล้วที่นี้ ถ้าเราตั้งหลักนี้ให้มันตรงกับโลก ตรงขึ้นไปในท้องฟ้า มันก็เอียงขัดกับพื้นกระดานบ้านอีกนั่นแหละ เข้ากันไม่ได้กับพื้นบ้านที่เอียง นี่คือสติก็ยังสมบูรณ์ไม่ได้ ถ้าจิตไม่เป็นอุเบกขา

เพราะฉะนั้น ภาวะลงตัวสมดุขของจิตนี้จึงสำคัญมาก ตั้งแต่สติไปเลย สติแสนจะดี ทำให้ตั้งหลักได้ แต่พอมาเจออุเบกขาไม่มีเข้า สติก็ชักยุง ก็ดีแหละต้องมีสติ แต่สติทำงานได้ผลไม่เต็มที่ เพราะมันมีความไม่สมบูรณ์อย่างที่บอกเมื่อกี้ เหมือนพื้นบ้านพื้นกระดานเอียงนั่นแหละ ไปตั้งหลักบนนั้น มันก็ยุง

ต่อไปก็เหมือนกัน จิตไม่เป็นอุเบกขา ปัญญาก็เห็นเอนเอียง มองลำเอียง ถ้ายังมีความเอนเอียงอยู่ ก็เห็นไม่ตรง ก็ไม่ถูกจริง ไม่ตรงตามความเป็นจริง ยังมีความผิดพลาดได้ เพราะฉะนั้น ในที่สุด แม้จนถึงโพธิญาณ ก็จึงต้องมาในจิตที่เป็นอุเบกขา เมื่อถึงอุเบกขาครบจบโพชฌงค์ ๗ แล้ว ผลที่ปัญญาได้ คือความรู้ ความเข้าใจ ก็จะมีสมบูรณ์ เทียบตรง ถูกต้อง แน่นนอน ไม่ผิดพลาด

เพราะฉะนั้น จึงควรพัฒนาจิตใจให้สามารถมีภาวะจิตเป็นอุเบกขา เมื่อใจเราเข้าถึงภาวะจิตอุเบกขา ใจอุเบกขาก็มาบรรจบกับปัญญาที่รู้เข้าใจมองเห็นชัด-ตรง ปัญญาที่เป็นโพธิมาในจิตที่สมดุขเป็นอุเบกขา

เป็นอันว่า ปัญญาที่สมบูรณ์มาในจิตที่เป็นอุเบกขา และอย่างที่บอกแล้วว่า จิตของพระอรหันต์ เป็นจิตอุเบกขา เป็นจิตที่มีความสมบูรณ์ลงตัวกับโลกนี้ทั้งหมด ก็เลยหมดปัญหา อยู่ด้วยปัญญาที่มองเห็นแจ้งตรงตามเป็นจริง เท่าทันโลกและชีวิต

หลักโพชฌงค์นี้ เราสามารถนำมาใช้ในปฏิบัติการกับเรื่องทั้งหลายในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นงานวิจัยอะไรๆ รวมทั้งปฏิบัติการในการปราบโควิด-19 นี้ ให้ได้ผลอย่างดี

อย่างน้อย คนที่มีโพชฌงค์ ๗ นั้น ใจไม่มีโรค นี่ขั้นที่หนึ่ง ใจไม่มีโรค เป็นใจที่สมบูรณ์แล้ว ก็พร้อมที่จะทำอะไรได้ คนมีใจไร้โรคแล้ว มีสุขภาพจิตดีสมบูรณ์ เมื่อรู้วิชารู้งานชำนาญการ ก็มาแก้ไขปัญหาสุขภาพกาย สุขภาพของสังคมได้ผลดี

โพชฌงค์นี้เป็นหลักการใหญ่ที่เมื่อใช้ครบทุกขั้นตอน งานก็จะสมบูรณ์ ถ้าทำงานไม่ครบโพชฌงค์ ๗ งานและผลสำเร็จของเราจะไม่สมบูรณ์ อย่างเช่นงานพิจารณาตรวจสอบวัดผล ก็ต้องอยู่ในจิตอุเบกขา ปัญญาจึงจะเห็นถูกต้องชัดเจน

เออละ ได้พูดเรื่องโพชฌงค์มาสมควร ขอย้ำอีกที่ว่า โพชฌงค์คือธรรมที่เป็นองค์ประกอบของโพธิ์ คือธรรมที่เป็นองค์ประกอบของการตื่นรู้จนถึงตรัสรู้ ซึ่งรวมมาถึงการที่จะทำงานทั้งหลายให้สำเร็จบรรลุจุดหมายอย่างดั่งงามได้ผลสมบูรณ์

จุดเน้นอันหนึ่งจากโพชฌงค์ก็คือ การแก้ปัญหาและการทำงานสร้างสรรค์ทั้งหลาย เริ่มจากจิตใจที่ดั่งงามสมบูรณ์ คือจิตใจที่ไม่มีโรค เมื่อจิตใจที่ไม่มีโรคแล้ว ก็จะทำงานได้ดีมีผลสมบูรณ์ และจิตใจที่ไม่มีโรคนั้น เอื้อโอกาสให้ปัญญาพัฒนาได้สมบูรณ์ด้วย เมื่อปัญญาทำงานได้สมบูรณ์ ผลสำเร็จก็สมบูรณ์

วันนี้ก็เลยอธิบายเรื่องโพชฌงค์ ตั้งแต่ขั้นที่หนึ่ง ในระดับศรัทธา ที่เอาโพชฌงค์มาใช้เป็นปริตร เอามาสวดมนต์ ซึ่งบางทีหรือมักจะสวดกันไป ฟังกันไป โดยไม่ได้รู้เข้าใจเนื้อความที่เป็นหลักธรรม แต่ด้วยแรงศรัทธา ก็ช่วยให้มีผลดีแก่จิตใจ ทำให้จิตใจตั้งหลักได้ เกิดมีความมั่นคง มั่นใจ มีจิตใจสงบ สดชื่น ผ่องใส และมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันได้

ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ เราเอาโพชฌงค์มาใช้ประโยชน์
ได้ในทั้งสองระดับ ทั้งระดับศรัทธา และระดับปัญญา ช่วยให้
ปฏิบัติการในการแก้ปัญหาของสังคมนี้สำเร็จ ให้คนอยู่กันดี จะ
ได้เป็นฐานที่จะเดินหน้าก้าวไปสู่ความเจริญงอกงาม มีความสุข
โดยพึงมีไพบูลย์ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ทั้ง ๒ อย่าง คือ มีทั้งอามิส
ไพบูลย์ ความพร้อมทางวัตถุ และธรรมไพบูลย์ ความ
พร้อมหลายของธรรมด้วย

คิดว่าพูดไว้เท่านี้ พอสมควรแล้ว ขออนุโมทนา

ปฏิบัติการ: โภชณงค์ ในชีวิตและกิจการ

ถ้าเลือกที่ไม่ได้ ก็ทำที่นั่นให้มันดี

เมื่อก็ได้พูดอธิบายความหมายของโภชณงค์ ๗ แต่ละข้อๆ ไปแล้ว เมื่อเข้าใจธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติเป็นรายชื่อแล้ว ก็มาดูการนำธรรมเหล่านั้นไปปฏิบัติ หรือนำไปใช้งาน อย่างในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ลองยกตัวอย่างมาดูว่าเราจะใช้โภชณงค์อย่างไร

เอาง่ายๆ อย่างที่ทางการประกาศว่า ในระยะเวลาที่มีปัญหาโรคโควิด-19 ระบาดนี้ ให้คนทำงานที่บ้าน อันนี้เป็นเรื่องที่จำเป็น ไม่ต้องมาเถียงกันแล้วว่าจะทำหรือไม่ทำ ที่นี้ บางคนก็ชอบ แต่สำหรับหลายคน เป็นเรื่องใหม่และแปลกไป ก็ไม่ถนัด และไม่สบายใจ บางที่ซัดอกซัดใจ ว่าวุ่นวุ่นเคือง แต่อย่างไรก็ตาม ดังที่ว่าแล้ว ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบ ก็ตกลงว่าต้องทำ

ที่นี้ เมื่อต้องทำงานที่บ้าน จะทำอย่างไร บางคนพอนึกถึงความเปลี่ยนแปลงในเรื่องการทำงาน ก็มองกว้างออกไปทันทีว่า เออ... ในสถานการณ์ร้ายคราวนี้ คนต้องประสบปัญหาเรื่องการทำงานกันทั่วไปหมด คนจำนวนมากมายถูกเลิกงาน หยุดพักงาน ที่ไหนๆ ก็มีแต่เลิกงาน หยุดงาน พักกิจการ งานเก่าเลิกไป งานใหม่หาไม่ได้ เงินหมด ไม่มีปัจจัยยังชีพ เดือดร้อนแสนสาหัส

พอนึกได้ มองไปเห็นอย่างนี้ ก็หันไปสนใจปัญหาใหญ่ของสังคม เรื่องคนไม่มีงานทำ แล้วเด็กร้อนในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ นึกได้อย่างนี้ ก็เลยเอาเวลาและความคิดไปร่วมกับคนอื่นที่หาทางช่วยเหลือคนที่ตกงาน คนที่หมดอาชีพ ร่วมแก้ปัญหาความยากไร้ขาดแคลนในสังคม ส่วนเรื่องของตัวเองที่ต้องย้ายการทำงานมาที่บ้าน กลายเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่เป็นปัญหาเลย เรื่องแค่นี้ เดียวก็จัดให้ลงตัวได้

ถ้าจะคิด เขาก็มองว่า ดูลิ คนมากมายตกงาน หยุดงาน เด็กร้อนแทบไม่มีจะกิน เรายังมีงานทำ โชคดีกว่าเขามากมาย

คนที่นึกได้ แล้วมองกว้างออกไป และคิดแก้ปัญหาความเดือดร้อนของผู้คนอย่างนี้ ก็มาจากการมีสติในขั้นต้นอย่างหนึ่ง

ถึงตอนนี้ การตกลงจัดการในเรื่องที่จะย้ายการทำงานมาทำที่บ้าน ก็ยังค้างรออยู่ แต่เมื่อคนนึกคิดอย่างที่ว่าเมื่อไหร่แล้ว เขาก็คิดแก้ปัญหาจัดการเรื่องของตัวเองนั้นไปตามเหตุผล โดยไม่ต้องมีความงุ่นง่านวุ่นวายเด็กร้อนใจมาแถมซ้ำตัว

ที่นี้ ในเรื่องการย้ายที่ทำงานมาทำที่บ้าน ที่เป็นปัญหาของตัวเองยังค้างอยู่นั้น ตอนนี้ก็อย่างที่ว่าแล้ว เป็นเรื่องที่จะจัดการให้เรียบร้อยลงตัวไปตามเหตุผล ไม่มีความรู้สึกงุ่นวายขุ่นเคืองขัดใจอะไรๆ ที่เรียกว่าเป็นด้านอารมณ์เข้ามาซ้ำเติมตัวเอง

คราวนี้ ก็มาจัดการเรื่องงานการนั้น ตามวิถีทางของสติปัญญา ในหลักโพชฌงค์

เขาก็มานึกว่า เออ... การที่เราต้องอยู่ทำงานที่บ้านนี้ เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่ เราได้จัดการวางแผนแนวทางการทำงานในบ้านให้ได้ผลดีลงตัวหรือยัง

เขานึกด้วยว่า การย้ายที่ทำงานนั้นก็เรื่องข้างเคียงพ่วงมาด้วย ที่สำคัญคือเรื่องคน คราวนี้ คนที่อยู่ร่วมในที่ทำงาน เปลี่ยนจากคนทำงานมาเป็นคนที่อยู่ในบ้าน อาจจะเป็นคุณแม่ คุณพ่อ ลูกๆ หรือคนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมบ้าน แล้วเขาก็ไม่ได้ทำงานอย่างเดียวกับเรา จะทำงานโดยอยู่ด้วยกันอย่างไรให้มีความสุข แล้วถ้าให้ดี ก็ให้มาเกื้อกูลแก่การทำกิจทำหน้าที่การงานของกันและกันด้วย เออ... นี่เรายังไม่ได้จัดการวางแผนระบบงานให้มันเรียบร้อยลงตัว อย่างนี้เรียกว่าสติ นึกขึ้นมาแล้ว

ที่นั่นก็นึก ก็คิดและรู้โดยมองเห็นด้วยว่า นี่ถ้าเราปล่อยไปแล้วจำเป็นต้องทำงาน โดยไม่ได้มานึกมาคิดจัดให้เรียบร้อย ท่านถือว่าประมาท ประมาทก็คือละเลย สิ่งที่เราควรทำให้เรียบร้อยให้เกิดผลดีที่มันควรจะเป็น แต่ไม่ทำ นี่เป็นความประมาท เมื่อเราไม่ประมาท ก็มีสตินึกขึ้นมาว่า เรื่องนี้ต้องคิดหาทางจัดวางให้เรียบร้อย ตรงนี้ก็เข้าสู่ข้อ ๒ ธัมมวิชัย

ถึงตอนนี้ ธัมมวิชัย ก็คือใช้ปัญญาคิดพิจารณาแยกแยะ เชื่อมโยงสืบค้นหาวิธีการที่จะทำให้การทำงานหรือกระบวนการทำงานนั้นเป็นไปด้วยดี ซึ่งรวมไปถึงความสัมพันธ์กับผู้อื่นในบ้านในครอบครัวด้วย เมื่อคิดค้นหาไปๆ ก็อาจจะได้ความคิดดีๆ

ที่นี้ก็มานึกขึ้นได้ว่า เราควรจะฟังความรู้ความคิดเห็นของคนที่อยู่ในบ้านร่วมกันทั้งหมดว่า ทำอย่างนี้ๆ ดีไหม หรือเขาอาจจะมีความคิดเห็นอะไรดีๆ ตรงนี้ก็เข้าสู่วิธีของปัญญาตามหลักเลยที่เดียว คือการใช้ปัจจัยภายนอก หรือปัจจัยทางสังคม มาเสริมปัญญา ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์กับผู้อื่น

หลักที่พูดถึงนั่นคืออย่างไร? ธรรมวิสัยที่ใช้ปัญญาพิจารณาพิจารณาค้นหาวิธีการที่จะให้ทำงานได้ดีนั้น ถ้าพูดสรุปความตามหลักก็คือ การวิจัยหรือธรรมวิสัยนั้น ก็เพื่อให้ได้สัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิ คืออะไร? สัมมาทิฐิ แปลกันว่า ความเห็นชอบ ถ้าแปลแบบชาวบ้านก็คือ “ข้อสรุปความคิดความเข้าใจที่ถูกต้อง” นี่คือนั่นที่เราต้องการ หรือจุดประสงค์ของปัญญา เราวิจัยตอนนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้องดีที่สุดในตอนนั้น คือให้ได้สัมมาทิฐิ (เท่าที่พัฒนามาได้)

ที่นี้ หลักก็มีว่า สัมมาทิฐิมีข้อปฏิบัติหรือธรรมที่หนุนหลายอย่าง อย่างหนึ่งคือ สัจจนา ได้แก่ การสนทนา ถกปัญหา อภิปราย ให้ความรู้ความคิดเห็นแก่กัน มาถึงตอนนี้ เราต้องการได้ข้อสรุปความคิดเห็นที่จะให้ได้สัมมาทิฐิที่ดีที่สุด เราก็พูดคุยปรึกษาหารือกับคนในบ้าน บอกว่า วันนี้มาคุยกันหน่อยนะ ที่เราต้องอยู่บ้านและทำงานกันที่บ้านนี้ แต่ละคนก็ทำงานต่างกัน และบางคนก็ไม่ได้ทำงาน เรามาช่วยกันคิดวางวิธีอยู่ร่วมกัน ให้ทำงานโดยต่างคนต่างทำ แต่อยู่ร่วมกัน ให้ทุกคนอยู่และทำงานได้ดี อะไรทำนองนี้ ก็มาพูดคุยกันดูด้วยใจเที่ยงตรงไม่เอนเอียง จนกระทั่งปัญญามองเห็นเป็นที่สบายใจว่า ทำงานอย่างนี้ จะอยู่กันด้วยดีด้วย และงานของแต่ละคนก็เดินหน้าไปด้วยดีด้วย แถมมาหนุนมาเสริมกันด้วย อย่างนี้ก็ได้ความสบายใจ มั่นใจ

การดำเนินการในเรื่องนี้ ก็สำเร็จด้วยวิธีะ ถ้าได้พบวิธีการที่ดีก็เกิดมีปิติ ได้อิ่มใจ ปลื้มใจ แล้วก็เป็นอย่างนั้นได้ทำงานกัน ในบรรยากาศดีที่ทุกคนมีปัสสัทธิ ผ่อนคลาย ที่คนอยู่อย่างเกื้อกูลกัน งานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข

ที่พูดมาอย่างนี้ก็เป็นตัวอย่าง ซึ่งเห็นได้ว่ากระบวนการของโพชฌงค์ได้ครบ ก็ขอให้ไปพิจารณาเอาเองตลอดทั้ง ๗ ข้อ แต่ในที่นี้ต้องการพูดให้เห็นว่า ธรรมที่เกี่ยวข้องไม่ใช่ว่ามีเฉพาะ ๗ ข้อที่เป็นองค์ในนี้เท่านั้น ธรรมแต่ละข้อโยงไปถึงธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเอง เพราะเป็นธรรมชาติของความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัย จะพูดว่าธรรมทั้งหลายเรียกหากันและกันก็ได้ แต่ธรรมอื่นๆ ที่โยงไปถึงเหล่านั้นมิใช่เป็นองค์

ตรงนี้ก็เป็นอย่างอื่นได้บอกว่า เราใช้ปัญญาที่เป็นธัมมวิจย เพื่อให้ได้สัมมาทิฐิ และสัมมาทิฐินั้นจะเกิดขึ้นโดยมีปัจจัยเกื้อหนุนหลายอย่าง เช่น สกัจฉา เราก็จัดให้มีสกัจฉาเพื่อให้ได้สัมมาทิฐินั้น

คนสู้ปัญหา พัฒนาได้แน่

ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ ไม่ใช่แค่เรื่องไม่มีงานทำ หรือเรื่องย้ายที่ทำงานไปทำที่บ้านเท่านั้น ความขัดข้องต่างๆ มีอีกมากมาย คนจำนวนมากไปไหนๆ ไม่ได้ และไม่มีที่ที่จะไป ต้องอยู่แต่ที่บ้าน บางคนก็มาคิดว่า ตอนนี้เราไม่ต้องไปทำงาน แต่จะไปที่อื่นๆ ที่ไหนๆ ก็แทบไปไม่ได้ ต้องอยู่บ้านอย่างเดียว จะทำอย่างไรดี ก็เลยอึดอัดขัดเคืองกลุ่มใจงุ่นง่านวุ่นวายไปต่างๆ ว่าทำไมเราจะต้องอยู่แต่ที่บ้าน ไม่ได้ทำอะไร จะไปสถานบันเทิง ก็ไปไม่ได้ จะไปเที่ยวที่ไหน ก็ไม่ได้ ไม่เคยเลยกับชีวิตแบบนี้ ไม่เป็นอิสระ ไม่มีเสรีภาพ น่าเบื่อเหลือเกิน

นี่ ถ้ามีสตินี้เกิดขึ้นมา ปัญญาที่มองเห็นได้ว่า เราไม่ปกติแล้ว มาชุ่นข้องหมองใจอะไรอยู่ เกิดปัญหาขึ้นมา แทนที่จะแก้ไข กลับไปคิดวุ่นวายพอกเพิ่มเติมปัญหาให้มันหนักมันหนาขึ้น ไม่ได้อะไร ทุกข์ใจ เสียเวลา ทำร้ายตัวเอง ที่จริงก็ไม่ใช่ปัญหาอะไร สถานการณ์เปลี่ยนไป ก็ถึงเวลาที่เราจะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่นั้น จะว่ามันมาทำทนายก็ได้ นี่คือเราจะได้ทดสอบตัว ได้ฝึกตน

สถานการณ์เปลี่ยนไป เราก็พลิกตัวใหม่ คนในสมัยที่ผ่านมา ขอบพูดว่า “พลิกวิกฤติเป็นโอกาส” นั่นก็ถูก เป็นถ้อยคำสำนวนหนึ่งที่ใช้ได้ รวมความก็คือต้องทำให้เป็นโอกาส แต่โอกาสในที่นี้เป็นโอกาสที่ไม่ปรารถนา เมื่อเป็นโอกาสที่ไม่ปรารถนา เราก็ต้องทำให้มันดี จนกระทั่งมันกลายเป็นโอกาสดีที่มีความสำเร็จเป็นโชคไปเลย เดียวมันก็กลายเป็นโอกาสที่น่าปรารถนาไปเอง มันก็อยู่ที่ความสามารถของเรา โอกาสมาทำทนายเราว่าจะสามารถใช้มันให้เป็นประโยชน์ได้ไหม ถ้าเรามีความสามารถจริง เราก็ทำได้ แล้วนี่ก็คือเราพลิกวิกฤติเป็นโอกาส ให้กลายเป็นได้ประโยชน์ ทำให้เราเป็นคนมีความสุขไปเลย

สติมา ปัญญามองหาหนทาง ก็เข้าสู่กระบวนการของโพชฌงค์ จะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ก็คิดวิธีการไป บางคนมองเห็นว่า ตอนนี้จะ เป็นโอกาสดีมีเวลาที่จะได้ศึกษาหาความรู้ ก็อ่านหนังสือยกใหญ่ ค้นคว้าหาความรู้คิดค้นอะไรต่ออะไรไป จนกลายเป็นประสบความสำเร็จไปในทางหนึ่งก็ได้ อย่างในชีวิตของบางคนที่ถูกเหตุการณ์บังคับ เขาไม่ยอมตัน ก็ใช้เวลานั้นเป็นโอกาสศึกษาค้นคว้า ทำให้เขาได้เป็นนักคิดนักประดิษฐ์ผู้ค้นพบที่ยิ่งใหญ่ กลายเป็นบุคคลสำคัญของโลกไปเลย

เพราะฉะนั้น อย่าไปมัวท้อ มัวทุกข์ มัวกลุ้มใจ ไม่ใช่เวลาที่ จะท้อ แต่เป็นเวลาที่จะต้องทำ สติปัญญาต้องพาใจให้พลิก สถานการณ์กลับ พลิกทุกข์ให้เป็นโชคชัยให้ได้ อย่างที่ว่าคนผู้ ประสบความสำเร็จ ที่เรียกว่าเป็นบุคคลสำคัญของโลก โดดเด่น ขึ้นมาในวิถีทางอย่างนี้กันเป็นจำนวนมาก จะเป็นความล้มเหลว หรือเป็นความสำเร็จ ก็อยู่ที่ตัวเราเองนี่แหละ ถ้าเราคิดไม่เป็น ไป มัวท้อถอยกลุ้มใจอยู่ มันก็ไม่ไปไหน ได้แต่อยู่กับความทุกข์ แต่ พลิกนิดเดียว พอคิดได้คิดเป็น ก็พลิกสถานการณ์ได้ ทุกข์ก็ กลายเป็นต้นทาง เป็นที่มาของความสุขไปเลย

อย่างบางคนมองเห็นตนเองว่า ตอนนี้อยู่ว่างๆ ไม่ได้ทำ อะไร เราลองศึกษาธรรมดูซิ ก็เลยค้นคว้าหาความรู้เรื่องธรรมไป ยกใหญ่ จนแตกฉานกลายเป็นอาจารย์สอนธรรมไปได้ หรือ อย่างบางคนเจ็บไข้ ทำอะไรไม่ได้ เคยแข็งแรงมีสุขภาพดี คิดไม่ ถึงว่าตัวจะเจ็บไข้ คราวนี้พอเจ็บไข้แล้ว กลายเป็นโอกาสให้ได้ ยินได้ฟังและได้คิด ก็เลยมาสนใจธรรมเอาจริงเอาจัง แต่ก่อนไม่ เคยสนใจเลย ได้แต่เที่ยวหาความสนุกสนานบันเทิง กลายเป็น ว่าเพิ่งมามีโชคดีตอนที่เจ็บไข้เอง ทำให้ได้มารู้จักธรรมะ และได้ ศึกษายกใหญ่ นี่แหละสิ่งที่ไม่คาดหมายในทางที่พลิกวิกฤติเป็น โอกาส พลิกทุกข์ให้เป็นสุข เป็นโชคชัย ก็เกิดขึ้นได้อย่างนี้

เป็นอันว่า ที่รู้จักแก้ปัญหา สามารถพลิกสถานการณ์ได้ กลับร้ายกลายเป็นดีอะไรๆ กันนั้น ก็เป็นการปฏิบัติตามหลัก โพชฌงค์นี่แหละ ถึงจะยังไปตลอดกระบวนการครบองค์ไม่ไหว อย่างน้อยก็ตั้งต้นด้วยสติ แล้วก็ปัญญาที่วิจย เดินหน้าบุกฝ่าไป ด้วยวิริยะ เอาละ ว่ามาเท่านั้นเป็นตัวอย่าง ก็เพียงพอแล้ว

ที่ได้พูดไว้ ก็เพื่อให้เห็นว่า ในสถานการณ์อย่างนี้ เราจะมัว
กลุ่มใจ ปล่อยตัวอยู่กับความรู้สึกขัดข้อง หมองมัว ก็มีแต่จะปิด
กั้นความรู้คิดของตัวเอง สติไม่มา ปัญญาไม่มี เรี่ยวแรงกำลังวิริยะที่
ตัวมี ก็ไม่เอาออกมาใช้ เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้สถานการณ์นั้น
เป็นโอกาสให้ได้ ในการที่จะแก้ปัญหามา ทำการสร้างสรรค์ แล้วก็
พัฒนาชีวิตของตนเองให้ก้าวไป

คนเรานี้จะพัฒนาชีวิตของตนได้ดี จากการใช้ปัญหามา
แล้วพยายามแก้ไข คนที่ไม่เจอปัญหา จะพัฒนาตนได้ยาก เมื่อ
ประสบปัญหา จึงอย่าไปมัวท้อมัวทุกข์ แต่พอเจอปัญหา ก็ตั้งตัว
ตื่นทันไว้ จะได้มีสติมาบอกว่าถึงเวลาเราต้องใช้ปัญญาแล้ว
ปัญหานั้นคู่กับปัญญา ก็คิดค้นพิจารณาหาทางแก้ไข ปัญญาก็
จะพัฒนาขึ้นมา พอปัญญามา ปัญหาที่หมดไป เราก็เปลี่ยนทุกข์
เป็นสุขได้ กลายเป็นความเจริญอกงามและความสำเร็จ

เพราะฉะนั้น ตอนนี้เป็นเวลาที่สถานการณ์มันท้าทาย ว่า
เราจะมีสติปัญญา มีศักยภาพในการพัฒนาชีวิตได้แค่ไหน
เราก็เอาโพชฌงค์มาใช้ เอาโพชฌงค์มานำหน้าพาไปถึงธรรม
ทั้งหลายได้ทั่วถึงกันหมด พอสติเริ่มตั้งตัวตั้งต้นได้ ปัญญามา
โดยเฉพาะปัญญาที่ชื่อว่าวิจยมาเฟ้นพันธ์ แล้วจากนั้นธรรมข้อ
ต่างๆ ก็จะโยงต่อกันไปเอง ฉะนั้นจึงบอกได้ว่า จะจับที่จุดไหนก็
ได้ แล้วมันก็โยงไปถึงกัน

ก็เห็นจะพอสมควร พูดมามากมายแล้ว

คนไทยมีคุณภาพแค่ไหน พิสูจน์ได้ด้วยโควิด-19

เวลานี้ ทุกคน อย่าไปคิดแค่ว่า โลกไม่ใช่แค่พวกเราในถิ่นนี้ บ้านนี้ แต่ทั้งประเทศไทย และไม่ใช่แค่ประเทศไทย แต่กว้างออกไปทั้งโลก กำลังเจอวิกฤตการณ์โรคโควิด-19 แพร่ระบาดไปทั่วหมด เป็น “สงครามโรค” เราเคยเจอ “สงครามโลก” ตอนนั้นมาเจอ “สงครามโรค” และในวงการระหว่างประเทศ ก็มองเห็นกันว่า “สงครามโรคโควิด-19” คราวนี้ มีความร้ายแรงแทบจะไม่แพ้สงครามโลก

เมื่อเจอสงครามโรค ที่เราต้องมาอยู่ในวิกฤตการณ์โรคโควิด-19 นี้ มันก็เป็นเรื่องที่จะต้องมาคิดพิจารณาแก้ไขให้จบสิ้นไป การจัดการกับสถานการณ์ครั้งใหญ่นี้ ก็อย่างที่บอกเมื่อกี้ว่า ต้องมีสติกับปัญญาที่ตั้งหลักและส่องทางให้ พอสติมาเริ่มต้นให้ ปัญญาพิจารณาหาทางออกสู่ปฏิบัติการ กระบวนการแก้ปัญหาที่เดินหน้าไปได้

ที่นี้ เหตุการณ์นี้เป็นไปในวงกว้างใหญ่ทั่วโลก ผู้คนล้มตายมากมาย เกิดความสูญเสียตั้งแต่ด้านเศรษฐกิจ ไปจนถึงจิตใจ เหลือหลายแทบจะประมาณมิได้ เมื่อเป็นเหตุการณ์ใหญ่ขนาดนี้ จะให้เป็นเรื่องที่พระเรียกว่าโมฆะ ที่ผ่านไปอย่างเปล่าประโยชน์ เสียได้กระไร ก็ต้องใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ให้มันผ่านไปเปล่า

ประโยชน์อะไรบ้าง ที่ควรจะได้ จากสถานการณ์โรคโควิด-19 นี้ ปัญญาที่เป็นธัมมวิจยก็บอกให้ว่า

๑. มองสืบทอดจากอดีต มันเป็นบททดสอบ
๒. มองปัญหาในปัจจุบัน มันเป็นแบบฝึกหัด
๓. มองถึงผลในอนาคต มันเป็นบทเรียน

ข้อที่ ๑ มองสืบทอดจากอดีต เป็นการมองย้อนอดีต คือดูสภาพปัจจุบันที่เป็นผลสืบทอดมาจากอดีต

วิกฤตการณ์นี้เป็นบททดสอบว่าคนในสังคมนั้นๆ มีสภาพเป็นอย่างไร มีคุณภาพแค่ไหน คือเป็นบททดสอบเชิงอดีต โดยย้อนไปมองจากอดีตสืบมาว่า คนพวกนั้นๆ ในถิ่นต่างๆ ในสังคมต่างๆ ว่า เท่าที่ได้พัฒนาจากอดีตมาถึงบัดนี้ มีสภาพเป็นอย่างไร มีคุณภาพแค่ไหน ตั้งแต่ด้านจิตใจว่า เข้มแข็ง มั่นคง สามัคคี มีวินัย มีน้ำใจ ใช้ปัญญา ฯลฯ หรือไม่ แค่นั้น พอให้เห็นกัน

ในแง่ที่เป็นบททดสอบนี้ เวลานี้ก็ได้มีสถานการณ์จริงเกิดขึ้นแล้ว คือวิกฤตการณ์โควิด-19 ที่รู้กันและพูดกันอยู่นี้ นำพุดถึงข้อสังเกตเกี่ยวกับคนไทยและสังคมไทยไว้ชนิดหน่อยๆ คือในสถานการณ์นี้ เรามามองดูคนไทย ว่าเท่าที่ได้พัฒนามาถึงบัดนี้ มีสภาพเป็นอย่างไร มีคุณภาพแค่ไหน เอาแค่เป็นตัวอย่าง

คนไทยนี้มีชื่อเสียงที่รู้กันดีเป็นที่กล่าวขานไปกว้างไกล ดังที่ได้ยินว่า พวกนักทัศนอาจร คนต่างประเทศ เมื่อมาเที่ยวประเทศไทย พวกกันประทับใจในเรื่องที่คนไทยยิ้มแย้มแจ่มใส มีน้ำใจ ต้อนรับโอบอ้อมอารีเป็นอย่างดี และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล คุณสมบัติเหล่านี้เป็นเสน่ห์ของคนไทย ที่ดึงดูดใจคนเมืองอื่น ให้อยากมาเที่ยวเมืองไทย

กิตติศัพท์ที่ว่าคนไทยมีน้ำใจนี้ ได้ยินกันเรื่อยมาเป็นเวลายาวนาน เมื่อมาถึงปัจจุบันขณะนี้ ที่เกิดมีวิกฤตการณ์โควิด-19 ขึ้นมา ในด้านหนึ่งก็เป็นโอกาสที่จะทดสอบ และแม้แต่จะพิสูจน์ คุณสมบัติสำคัญ คือความมีน้ำใจของคนไทยนั้น ว่ามีจริงเป็นจริงอย่างที่เล่าลือหรือไม่

คราวนี้ มาถึงสถานการณ์โควิด-19 ตัวผู้พูดนี้ แม้จะอยู่ห่างไกล แต่ได้ฟังข่าววิทยุบ้าง มีเสียงคนพูดกันมาถึงบ้าง ก็ได้ยินว่า คนไทยในสถานการณ์ร้ายนี้ น่าใจดี มีเมตตา แสดงออกมาชัดเจน เห็นอกเห็นใจกัน ออกเผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใครติดขัดขาดแคลน มีอะไรจะต้องช่วยเหลือ ก็พร้อมที่จะเข้าไปให้อะไรๆ หรือทำอะไรๆ ให้ แม้แต่เหมือนกับไปช่วยรับใช้อีกด้วย เข้าหลักการปฏิบัติธรรมว่า มีเมตตากรุณา ออกมาสู่ทาน จนถึงไวยาวัจมาย ทำให้คนไทยมีลักษณะที่จะเป็นมิตรแท้ คือ “อาปทาสุ” ถึงคราวเดือดร้อนมีภัย ก็ไม่ทิ้งกัน แถมในคราวคับขันก็มีกำลังคน

ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ ชัดเจนมาก อย่างเช่นคนที่ไม่มีฝีมือทำหน้ากากอนามัย ก็ทำเอามาแจกกัน ถ้าเป็นบริษัท เป็นกิจการใหญ่ๆ ก็ถึงกับจัดหาให้ นอกจากหน้ากากในปริมาณมากมายแล้ว ก็จัดหาอุปกรณ์การแพทย์ ในการรักษาพยาบาล ช่วยชีวิต มามอบมาบริจาคให้แก่ทางการ แก่โรงพยาบาล ตลอดจนเจ้าหน้าที่จัดอาคารให้แพทย์พยาบาลพักอาศัย หรือจะให้ เป็นโรงพยาบาลสนาม เกิดเรื่องอะไรที่จะต้องขอแรง ก็มีจิตอาสาออกมาพร้อมทั่ว แสดงให้เห็นน้ำใจที่พร้อมจะช่วยเหลือกัน ช่วยผู้เจ็บป่วยคนทุกข์ ให้พ้นความเดือดร้อน ให้เขามีความสุข

แต่ใกล้ขีดเรื่องที่สุด ก็คือบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ตั้งแต่ท้องถิ่นที่มี อสม. คูณไปทั่ว มาถึงแกนกลางก็คือคุณหมอและพยาบาล เรื่องนี้ได้ยินอย่างที่ว่าเมื่อกี้ ทั้งทางวิทยุและคนเล่ากล่าวขวัญกันว่า ท่านเหล่านี้มีน้ำใจอย่างสูง นอกจากมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลแล้ว ก็ต้องมีความเสียสละมากด้วย ทั้งสละเรี่ยวแรงกำลัง สละเวลา แล้วยังเสียสละดวงใจ บางทีเหมือนกับทิ้งครอบครัวมา ต้องมาอดหลับอดนอนทำงานกันเต็มที่

สำหรับคุณหมอและพยาบาล บุคลากรทางการแพทย์และ
สาธารณสุขนั้น เรื่องนี้เป็นทั้งความมีน้ำใจและความเสียสละมา
รวมพร้อมกันเต็มที่ โดยที่ความเสียสละมีน้ำใจนั้น เป็นความ
เสียสละอย่างสูง เพราะถึงขั้นที่มีความเสี่ยงภัยเสี่ยงชีวิตจะอยู่
ด้วยเลยทีเดียว ดังนั้น คนทั้งหลายที่กล่าวขวัญอย่างที่ได้ยินมานี้
จึงมีความเห็นใจ และห่วงใย อยากให้ทุกท่านปลอดภัย

คนทำให้งานสำเร็จ งานทำให้คนยิ่งพัฒนา

มาถึงตรงนี้ ก็เลยจะพูดถึงหลักโพชฌงค์ ที่นำมาปฏิบัติ
สำหรับบุคลากรทางการแพทย์

โดยเฉพาะคุณหมอและพยาบาลทั้งหลายนั้น เมื่อทำงาน
กับคนเจ็บไข้ ต่อหน้าโรคร้ายที่น่ากลัวว่าจะติดต่อกัน อีกทั้ง
ดูกลิ่นบ้าง แสบจะซุกมุนบ้าง ก็แน่นอนว่าต้องมีสติตื่นพร้อม ที่
จะทำงานได้อย่างมั่นใจ ทำการได้ฉับไวทันการโดยไม่พลั้งพลอ
ไม่ผิดพลาด พร้อมทั้งไม่ประมาทในการรักษาตัวเองด้วย เพราะว่า
ถ้าพลอสติเมื่อไร พลังพลาดไป ภัยก็อาจมาถึงตัว สติทำให้ใจ
อยู่กับงาน ทันทการที่เป็นไป ไม่พลอไม่พลาด นี่เป็นธรรมสำคัญ

เมื่อสติตั้งต้นจับงานให้แล้ว และตามติดถึงคนถึงงานอยู่
ตลอดเวลา ปัญญา ซึ่งเป็นหัวหน้างาน ก็เข้ามาบริหาร ทั้งส่อง
ทาง เปิดทาง นำทาง สั่งงาน และเดินงานก้าวหน้าไป นี่คือเรื่อง
ของความรู้ความคิด ตั้งแต่มีความรู้ความเข้าใจ นอกจากรู้เข้าใจ
โรค รู้สภาพคนไข้ และรู้เข้าใจวิชาการ ตลอดจนวิธีปฏิบัติใน
วิชาชีพของตนอย่างดีแล้ว ก็คิดการต่างๆ ได้ชัด เห็นทางแก้ไข
ปัญหา และบำบัดรักษาคนไข้ให้หายจากโรค นี่ก็เป็นเรื่องของ
ปัญญา ที่ว่าเป็นธัมมวิจย

ที่นี้ เมื่อปัญญามองเห็นตระหนักรู้ถึงความสำคัญของงานที่ทำ อันโยงไปถึงความสำคัญของชีวิตคน ประกอบด้วยความหวังดีปรารถนาดีต่อคนไข้ กว้างออกไปถึงจุดหมายแห่งความเกษมศานต์มั่นคงของสังคมประเทศชาติ พอปัญญานั้นมองเห็นทางไปของงาน เห็นกระบวนการวิธีที่จะแก้ปัญหา เห็นทางสำเร็จในการบำบัดรักษาได้ชัด ก็เกิดเรี่ยวแรงกำลังกายกำลังใจ มีความเพียรก้าวรุดหน้าไปในการทำงานอย่างเข้มแข็ง ที่จะให้สัมฤทธิ์จุดหมาย นี่คือการเกิดมีวิริยะมาเป็นแรงขับเคลื่อนให้เดินหน้า

นอกจากนี้ เมื่อคุณหมอและพยาบาลเป็นต้นทำงานนี้อยู่ ก็จะมองเห็นด้วยว่า ตนเองนั้นเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นแกนเป็นหลักของการที่จะแก้ไขปัญหาของชีวิตของสังคมของประเทศชาติในเวลานี้ บุคคลกลุ่มนี้ คือบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขนี้แหละ ที่จะพาให้คนไทย สังคมไทย ประเทศชาติไทย พ้นวิกฤตการณ์โรคโควิด-19 นี้ไปได้ เป็นกำลังหลัก เป็นกำลังแกนเลยทีเดียว เมื่อมองเห็นอย่างนี้ ก็ยิ่งมีกำลังความเพียรในการทำงานอย่างเข้มแข็งจริงจังเต็มที่

นอกเหนือจากผลดีและคุณประโยชน์ในการทำงานสร้างสรรค์แก้ปัญหาโดยตรงนี้แล้ว ยังมีข้อควรคำนึงอีกว่าการแพทย์ของไทยนี้มีเกียรติคุณเป็นที่รู้จักกันว่า มีมาตรฐานในวงการระหว่างประเทศหรือในระดับโลกสูงมาก ปฏิบัติการทางการแพทย์ในสถานการณ์นี้ ก็จึงเหมือนเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าการแพทย์และสาธารณสุขของไทยนี้มีมาตรฐานสูงสมดังที่ว่ามันอันนับว่าเป็นการรักษาเกียรติคุณ หรือยิ่งเชิดชูเกียรติคุณนั้นให้เด่นให้น่ายิ่งขึ้น ความข้อนี้อาจจะถือเป็นสำคัญอย่างหนึ่งด้วย

เมื่อปัญญาตระหนักรู้ถึงความสำคัญและคุณค่ายิ่งใหญ่ของงานที่ทำ พร้อมทั้งมองเห็นวิธีการและปฏิบัติการที่จะให้สำเร็จผลในการบำบัดรักษาและแก้ปัญหาทั้งหลายได้อย่างดีแล้ว คุณหมอบและบรรดาผู้ทำงานในวงการแพทย์และสาธารณสุข ก็เกิดมีเรี่ยวแรงกำลังความเพียรพยายาม คือวิริยะที่จะดำเนินงานและทำปฏิบัติการต่างๆ อย่างเต็มที่

จากนั้น เมื่อมองเห็นว่างานเดินหน้าไปด้วยดี ความเพียรพยายามสัมฤทธิ์ผลอย่างปัญญาามองไว้ ก็เกิดความอิมใจได้ปิติ คือปลื้มใจเปรมปรีดี

นอกจากเปรมปรีดีว่าการทำงานการแก้ปัญหาเดินหน้าสู่ความสำเร็จได้แน่แล้ว ก็มีปิติปลื้มใจว่า เราได้ทำบุญกุศลช่วยชีวิตผู้คนและบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติอย่างยอดเยี่ยมแล้ว เป็นปิติคือความอิมใจปลื้มใจที่ชอบธรรม

เมื่อมีปิติอิมใจดังว่านั้นแล้ว ก็จะมีปัสสัทธิคือความผ่อนคลายร่อนสบายกายใจตามมา จิตใจที่เป็นอย่างนี้ ก็ไม่มีความเครียด ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย

คนที่ทำงานโดยมีโพชฌงค์มาถึงปิติและปัสสัทธิ มีความอิมใจและผ่อนคลายอย่างที่ว่านี้ ใจก็รื่นชื่นไปกับงานแนวสู่จุดหมาย ทำงานไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย พร้อมด้วยมีความสุขในการทำงานนั้น เป็นผู้ทำงานที่มีใจไม่มีโรค แล้วในภาวะที่ผ่อนคลายใจเป็นสุขนี้ ใจนั้นก็พร้อมที่จะเป็นสมาธิ อันมันแนวที่จะช่วยให้ทำงานได้สัมฤทธิ์ แล้วเติมเต็มด้วยดุลยภาพของใจที่เป็นอุเบกขา ซึ่งมองเห็นชัดตรง ไม่เอนเอียง ไม่เบี่ยงเบน อยู่กับความพอดีของความเป็นจริง ที่จะให้ปัญญาทำงานได้ผลสมบูรณ์

เมื่อแพทย์และบรรดาผู้ทำงานในวงการบำบัดโรคและรักษาสุขภาพ นำโพชฌงค์มาปฏิบัติ ผู้ทำงานก็ทำให้งานสำเร็จ งานก็ทำให้ผู้ทำงานพัฒนาทั้งกาย ใจ และปัญญา ดังได้ว่ามา

ที่นี้ ทางด้านคนทั่วไป เมื่อได้เห็นแพทย์พยาบาลและผู้ทำงานในวงการแพทย์และสาธารณสุขมีความเสียสละมากมาย อย่างนี้ ก็ซาบซึ้งใจ และเห็นใจ แล้วก็มานึกถึงตัวเองว่า เออ... ท่านเหล่านี้ทำงานหนักมากแล้วยังเสียสละกันนักหนา ส่วนตัวเรานี้ ถ้าบากนืดหน้อย แค่นำเนินชีวิตตามเคยอย่างปกติไม่ได้ ทำอะไรไม่ได้อย่างใจ หาความสนุกสนานบันเทิงไม่ได้ เท่านั้นเอง จะไปทุกข์เศร้าเหงาหงอยหรืองุ่นง่านวุ่นวายอะไร

พอคิดได้ ใจก็พลิกกลับ เลิกงุ่นง่าน หายหงอยเหงา กลายเป็นว่าคิดจะไปหนุนไปช่วยเป็นกำลังให้แก่ผู้ทำงานแก้ไขสถานการณ์ แล้วตัวเองก็เกิดมีกำลังเข้มแข็งขึ้นมา

ชาวพุทธไทยจะได้ตรวจสอบการปฏิบัติธรรมของตัว

เรื่องความมีน้ำใจที่ได้แสดงเมตตาการุณย์ออกมา เป็นการช่วยเหลือดูแลแก้ไขปัญหาทั้งหลาย และเป็นทานคือการให้การแบ่งปันต่างๆ นั้น ก็เป็นอันว่า คนไทยนี่ถนัดมากและพร้อมทุกเมื่อ เรียกว่าปฏิบัติธรรมด้านนี้ ระดับนี้ ได้ดีทีเดียว

ที่ว่ามานั้น เป็นการทดสอบด้านจิตใจ ที่แสดงออกมาต่อคนอื่น ที่นี้ก็น่าจะดูการปฏิบัติธรรมด้านทำหน้าที่ของตัวเองบ้าง

ตั้งแต่ต้นได้อ้างพุทธพจน์ไว้คือ “อาปทาสฺ...ถ้าโม เวทิตฺตพฺโพ” ว่า เรี่ยวแรงกำลังตั้งแต่กำลังใจของคนนั้น ฟังรู้ได้เมื่อมีภัยอันตราย

คำว่า “อาปทาสฺ” นี้สำคัญนะ แปลว่า คราวร้าย ยามคับขัน เดือดร้อน มีภัยมาถึง ก็เหมือนคราวนี้ที่เจอโควิด-19 นี้แหละ

ที่นี้ ก็มีพุทธพจน์อีกว่า “จตุตถญจ นิธายเยย อापทาสุ ภวิสสตี” คือ ทรงสอนว่า คุณให้สัสถ์ชาวบ้านนั้น เมื่อทำงานมีรายได้ ก็ให้จัดสรรทรัพย์เป็น ๔ ส่วน คือ ๑ ส่วน บริโภคใช้จ่ายเลี้ยงตัว เลี้ยงพ่อแม่ ครอบครัว ดูแลผู้คน ทำบุญบำเพ็ญประโยชน์ ๒ ส่วน ใช้ลงทุนทำกิจการงาน และอีก ๑ ส่วน เป็นนิกะปตุนเผื่อไว้โดยหมายใจว่า “อาปทาสุ” ถึงคราวคับขันมีภัย ก็จะมีกินมีใช้มีไว้ที่จะช่วยเหลือกัน

คราวนี้ “อาปทาสุ” มาถึงแล้ว คือสถานการณ์โควิด-19 ก็รู้ได้เลยว่า เราหรือใครคนไหนมีเรื่องเร่งกำลังหรือไม่ แค่นั้นตรงจุดนี้ หมายถึงกำลังทุนทรัพย์หรือกำลังเศรษฐกิจ

แล้วก็ได้ตรวจสอบตัวเองด้วย ว่าเราได้ปฏิบัติธรรมที่ได้ทรงสอนไว้ในเรื่องการจัดสรรเก็บออมทุนทรัพย์หรือไม่

ถ้าได้ปฏิบัติธรรมขั้นนี้ไว้ โควิด-19 มา เราก็มีกินมีใช้ เป็นอยู่ได้ เป็นอยู่ดี ถ้าพลาดไปแล้ว ไม่ได้ปฏิบัติธรรมนี้ ก็จำไว้เตือนใจตัวเองว่า ต่อไปจะไม่ประมาท ไม่ปล่อยตัวให้พลาดไป เราจะวินัยทางเศรษฐกิจอย่างที่ได้ตรัสสอนไว้

ส่วนปัญหาส่วนตัวอื่นๆ เช่นที่ว่า ในสถานการณ์นี้ ชีวิตเต็มไปด้วยข้อติดขัด จะทำอะไรๆ จะไปที่ไหนๆ ก็ไม่ได้ อย่างใจนั้นเมื่อคิดได้ มันก็กลายเป็นแบบฝึกหัด อย่างที่บอกว่าเป็นข้อที่ ๒

ข้อที่ ๒ ก็คือ มองปัญหาในปัจจุบัน เป็นแบบฝึกหัด ปัญหาในที่นี้ ก็ได้แก่สถานการณ์ร้าย ที่ทำให้คนประสบทุกข์ ปัญหาเป็นแบบฝึกหัดที่คนจะได้ฝึกตนเอง

อย่างที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้นว่า ในสถานการณ์โควิด-19 นี้ คนจำนวนมาก ต้องเปลี่ยนจากทำงานที่บริษัท หรือที่ออฟฟิศ มาทำงานที่บ้าน นี่ก็เป็นแบบฝึกหัดให้เราฝึกตัวเองว่า เราจะคิดพิจารณาและปรึกษาหารือกับคนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การทำงานที่บ้านของเรา กลายเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ดี และมีผลดีได้ไหม

การทำความเปลี่ยนแปลงในตัวเอง ให้เป็นไปด้วยดีและเกิดมีผลดีได้ เป็นการปรับตัวอย่างหนึ่ง การปรับตัวได้ ก็เป็นการฝึกตัวอย่างหนึ่ง เป็นความสามารถที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยให้ทำแบบฝึกหัดครั้งนี้สำเร็จ

คนที่คิดจะฝึกตัวนั้น เป็นคนมีสำนึกทางการศึกษา เมื่อเจอสถานการณ์ที่จะต้องฝึกตัวปรับตัว เขาจะไม่มัวมาท้อใจทุกข์ใจ แต่เขามีความพอใจ (มีฉันทะ) และมีความสุขในการที่ได้พัฒนาชีวิต และรู้จักใช้สถานการณ์ร้ายให้เป็นโอกาสด้วย

อย่างน้อยก็ต้องคิดได้ว่า เรื่องนี้ถึงคราวจำเป็นแล้ว เราจะมัวมาท้อแท้อยู่ทำไม จะเก็บทุกข์ไว้อัดอั้นตันใจ ไม่มีประโยชน์เอาเลย เราจะฝึกจะหัดตัวเอง ดูซิว่าเราจะทำให้สถานการณ์นี้เกิดมีความเปลี่ยนแปลงที่เราจะอยู่อย่างใหม่ได้อย่างดีที่สุดได้ไหม เรื่องอาจจะกลายเป็นว่า การอยู่อย่างใหม่นี้ ดีกว่าเก่าด้วยซ้ำไป นี่คือในปัจจุบัน เราทำแบบฝึกหัด ว่ากันแค่นี้ก่อน

ได้บทเรียน เพื่ออนาคต

ข้อที่ ๓ มองอนาคตสืบจากปัจจุบัน ให้ได้บทเรียน คือมองปัจจุบันเป็นบทเรียนสำหรับอนาคต หมายความว่า ภัยอันตรายสิ่งเลวร้ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ แสดงให้เห็นเหตุปัจจัยในด้านต่างๆ คือเมื่อเรามองสภาพปัจจุบัน เราก็จะมองเห็นความเป็นไปของเหตุปัจจัยทั้งหลาย แล้วเราก็ประมวลสภาพความเป็นไปและเหตุปัจจัยเหล่านั้นไว้เป็นบทเรียนต่อไปในอนาคต อันจะทำให้เรามองเห็นทางแก้ปัญหา และเห็นแนวทางการพัฒนาว่าเราควรจะพัฒนาอย่างไรให้เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะป้องกันปัญหาเหล่านี้ไม่ให้เกิดขึ้นได้ต่อไป

การประมวลบทเรียนนี้ เป็นประโยชน์มาก สำหรับการเตรียมการเพื่ออนาคต

ในแง่ของบทเรียนเพื่ออนาคตนี้ ก็อยากจะพูดกว้างๆ สักหน่อย ในเวลายาวนานที่ผ่านมา บทเรียนของโลก บทเรียนของอารยธรรมนี้ เราก็ได้เป็นบทใหญ่ๆ ขึ้นมาเป็นครั้งเป็นคราวอย่าง ๕๐ กว่าปีก่อนนี้ เมื่อ ค.ศ. 1960s ปลายๆ ก็ได้เริ่มเกิดสภาพเลวร้ายที่เรียกว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงขึ้นมาในประเทศที่เรียกว่าพัฒนาแล้ว ทำให้คนเกิดมีสำนึกในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม

แล้วจากนั้น ไม่นานมานี้ ก็ทำให้มนุษย์ถึงกับเปลี่ยนแนวความคิดใหญ่ที่เป็นกระแสหลักของโลกเลยทีเดียว ที่ว่านี่ก็คือ ย้อนหลังไป ๒ - ๓ พันปีมาแล้ว กระแสความคิดของอารยธรรมมนุษย์ในตะวันตกนั้น ถือว่าการพัฒนาความเจริญต่างๆ เกิดขึ้นได้ด้วยการเอาชนะธรรมชาติ มนุษย์ต้องพิชิตธรรมชาติ

แต่แล้ว ๕๐ กว่าปีก่อนนี้ เมื่อเริ่มเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นมาแล้ว ก็ทำให้คนเปลี่ยนแนวคิดจากการพิชิตธรรมชาติ หันมาคิดเป็นมิตรกับธรรมชาติ เวลานี้จะเห็นว่า ในประเทศที่เรียกว่าพัฒนาแล้วทั้งหลาย คนชอบพูดบอกกันว่า ต้องเป็นมิตรกับธรรมชาติ จะทำอะไรๆ ก็ให้ทำอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม จนกระทั่งเวลาผ่านไปเกินกว่า ๕๐ ปีแล้ว เดียวนี้เราก็ยังแก้ปัญหานั้นไม่ได้ ที่จริงก็คือไปไม่ถึงไหนเลย

การเป็นมิตรกับธรรมชาตินี้ กลายเป็นความคิดกระแสหลักขึ้นมาแล้ว แต่ปรากฏว่า ในการที่จะเป็นมิตรกับธรรมชาตินั้น คนกลับมาเป็นศัตรูกันเอง

คนคิดจะเป็นมิตรกับธรรมชาติ แต่คนกลับมาเป็นศัตรูกันเองอย่างไร คือคนนั้นมาขัดแย้งกันเอง ที่เป็นปัญหาใหญ่คือขัดกันในเรื่องผลประโยชน์ มนุษย์พวกที่ไม่ยอมเป็นมิตรกับธรรมชาติ นั่นถือว่า เขาจำเป็นต้องพิชิตธรรมชาติ เขาต้องเอาชนะธรรมชาติ ต้องรุกรานทำลายธรรมชาติ เพราะเขาต้องทำเพื่อเศรษฐกิจ

เพราะฉะนั้น ปัญหาเศรษฐกิจก็ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเรายังประสบกันอยู่ เป็นเรื่องหลักจนกระทั่งทุกวันนี้ และเป็นปัญหาที่จะยืดเยื้อยืนยาวต่อไป

ปัญหาใหญ่ๆ ในปัจจุบัน จะเป็นปัญหาโควิด หรือปัญหาฝุ่นควันพิษที่เรียกว่า PM 2.5 ก็ตาม อะไรพวกนี้ มองตื้นๆ ก็ได้บ้าง ต้องมองลึกลงไปบ้าง เป็นเรื่องความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ แล้วธรรมชาติอันนี้ก็มาอยู่ที่ตัวมนุษย์เองนั่นแหละ

มนุษย์เราเนี่ย ด้านหนึ่งก็อยู่กับสังคม ดังที่เรียกว่าเป็นสัตว์สังคม อีกด้านหนึ่งก็มีชีวิตที่เป็นธรรมชาติ เรียกว่าเป็นสัตว์โลก

ว่าโดยพื้นฐาน มนุษย์เป็นชีวิต เมื่อยังมีชีวิต จึงเป็นมนุษย์ ชีวิตเป็นตัวแท้ของมนุษย์ ตัวแท้ตัวจริงของมนุษย์จึงเป็นธรรมชาติ นี่คือความหมายแท้ที่ว่า มนุษย์โดยพื้นฐานเป็นธรรมชาติ

ส่วนอีกด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นอีกขั้นหนึ่ง ก็คือ บนฐานของชีวิตที่เป็นสัตว์โลกนั้น ก็มีบุคคลเกิดขึ้นมา บุคคลนี้เป็นสัตว์สังคม

อารยธรรมในอดีตยาวนานที่ผ่านมา ที่มนุษย์เป็นศัตรูกับธรรมชาติ มุ่งหน้ารุกรานทำลายธรรมชาติ นั่นเป็นอารยธรรมที่มีเป้าหมายมุ่งจะบำรุงบำเรอมนุษย์ในด้านตัวบุคคล ที่เป็นสัตว์สังคม

เมื่อมนุษย์มุ่งหมายมองอยู่แค่นี้ ก็เลยกลายเป็นว่า เขามองข้ามความสัมพันธ์พื้นฐานกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นเนื้อตัวของชีวิตที่เป็นตัวแท้ตัวจริงของเขาเอง นี่คือเขามองข้ามไป เขาคำนิ่งไม่ค่อยถึงความ เป็นมนุษย์ในด้านของชีวิตที่เป็นธรรมชาติ

แท้จริงนั้น ไม่ว่ามนุษย์ที่เป็นตัวบุคคลจะทำอะไร ก็มีความเป็นเหตุปัจจัยโยงลงไปถึงธรรมชาติ เริ่มจากชีวิตของเขาเองโยงสัมพันธ์กับธรรมชาติทั้งหมด ที่ภาษาชาวบ้านว่าดินน้ำลมไฟ มนุษย์จะทำอะไร จึงต้องมองให้ลึกลงไปถึงธรรมชาติ ไม่ใช่มองอยู่แค่ตัวบุคคลที่เป็นสัตว์สังคม

มนุษย์ด้านบุคคลกินเอร์็ดอร่อย ด้านชีวิตอดอัด สุดทำยากคนเป็นโรคอ้วน อารยธรรมปัจจุบัน วัดกันด้วยสภาพชีวิต (สภาพตัวบุคคล?) และสังคม ของประเทศที่เรียกว่าพัฒนาแล้ว แต่มาบัดนี้ปรากฏว่า ประเทศที่พัฒนาล้ม เต็มไปด้วยคนเป็นโรคอ้วน นี่เป็นสัญญาณเตือนคนให้ระวังความแปลกแยกกับชีวิตของตน

มนุษย์ควรมีสตินึกได้ ไม่ปล่อยตัวให้มีชีวิตที่พึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไป จนกลายเป็นขึ้นต่อเทคโนโลยีถึงขั้นที่ว่าพอเจอสถานการณ์ที่ขาดหายใช้เทคโนโลยีไม่ได้ ชีวิตก็ติดขัดจนแทบเป็นอยู่ไม่ได้ มีความสุขไม่ได้ ไม่สามารถเป็นอยู่ด้วยการดำรงชีพพื้นฐาน ที่เป็นอยู่กับธรรมชาติ หรือไม่ก็อยู่ไม่ได้เพราะธรรมชาติได้ถูกทำลายไปมากมายเสียแล้ว

สังคมที่ดีจึงควรมีระบบชีวิตที่มีการดำรงชีพพื้นฐาน ซึ่งคนมีชีวิตที่ถึงกันกับธรรมชาติ และอยู่ดีไปด้วยกันกับธรรมชาติ เป็นฐานประกันไว้ก่อนขั้นหนึ่ง จะได้ไม่ต้องอยู่ได้บังคับของระบบเศรษฐกิจของสังคม และไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไป ถ้ามองในแง่เศรษฐกิจ นี่ก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียง ที่พึ่งตนได้

ในยามที่เกิดมีภัยพิบัติร้ายแรง เช่นสงคราม หรืออย่าง
วิกฤติโควิด-19 นี้ ถ้าสังคมมีอันเป็นไปถึงกับชวนเซ จะพึ่งพา
เทคโนโลยีสมัยใหม่ก็ไม่ได้ ชาวบ้านต้องพูดได้ว่า เอ้อ... ถ้าปาก
หน้อย แต่ไม่เป็นไร ดินน้ำลมไฟยังดีอยู่ พวกเราเข้าใจอะชีวะที่
จะให้อยู่ได้ด้วยการดำรงชีพพื้นฐาน

เมื่อใดชาวบ้านหมั่นเพียรสามัคคี ทำถิ่นไทยให้เป็นรมณีย์
ที่ต้นไม้งาม มีน้ำดี เป็นที่น่าอยู่ น่าดู น่าเดิน เมื่อนั้นธรรมชาติ
เป็นที่สบายแก่คน สังคมไทยก็จะมั่นคง มีการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

ในชั้นเปลือกนอก บุคคลครอบครองใช้เทคโนโลยี ชีวิตที่
เป็นแก่นในของเขา ต้องเข้าถึงกันดีกับธรรมชาติด้วย

คนต้องทันเทคโนโลยี พร้อมทั้งถึงกันกับธรรมชาติ ต้อง
พัฒนาตัวเอง ให้สามารถทำและใช้เทคโนโลยีมิให้ทำลาย
ธรรมชาติ แต่เอาแค่ควบคุมได้ และคุ้มครอง เกื้อหนุนธรรมชาติ

มนุษย์ที่ห่างเหินธรรมชาติ ก็คือแปลกแยกกับชีวิตของตัวเอง
เขาเองที่เป็นธรรมชาติด้วย เวลานานผ่านไป แม้แต่หลักการ
ต่างๆ ทางสังคมของเขา ก็มีความหมายที่แปลกแยก เพี้ยนไป
จากความจริงของชีวิตและธรรมชาติ ดังเช่นเสรีภาพ แทนที่จะ
หมายถึง การที่ทำได้ตามที่รู้ความจริงรู้เหตุผลความถูกต้อง ก็
กลายเป็นว่า เสรีภาพ คือการทำอะไรได้ตามที่รู้สึกชอบใจไม่ชอบ
ใจ ใจอยากก็ทำไป คือทำได้ตามความรู้สึกและความคิดเห็นที่
เป็นไปตามความรู้สึกนั้น หาได้โยงและอ้างอิงไปถึงความรู้เข้าใจ
ความจริงและความถูกต้องตามเหตุผลไม่

ตอนนี้ ถึงเวลาที่มนุษย์จะต้องมาบูรณาการการพัฒนาของโลก ให้การพัฒนาเพื่อสังคม หรือเพื่อบุคคลที่เป็นสัตว์สังคมนี้ กลมกลืนเข้ากับการพัฒนาเพื่อความมีชีวิตทั้งกายใจที่ดั่งงามมีความเกษมสุขด้วย อันนี้เป็นเรื่องยากที่สุด ซึ่งเป็นปัญหาสำหรับมนุษยยุคปัจจุบันว่า อารยธรรมมนุษย์จะไปไหนหรือไม่

ถึงเวลาบัดนี้ เราพูดได้เลยว่า ยังไม่มีความสำเร็จ แม้แต่จะก้าวให้คืบหน้า ก็ยังไปไม่ถึงไหนเลย

ฉะนั้น อันนี้คือปัญหาที่ทำทลายมนุษย์ทั้งโลก เป็นปัญหาที่ทำทลายอารยธรรมของมนุษยชาติ และมันก็ทำทลายมนุษย์แต่ละคนนี้ด้วย

เพราะฉะนั้น ในที่สุด ปัญหาโควิด-19 ก็มาจบลงที่ปัญหาระยะยาว คือการที่มนุษย์จะต้องการทางพัฒนาอารยธรรมของมนุษยชาตินี้ เพื่อความดีงามความเกษมสุขของชีวิตที่บูรณาการกับพัฒนาการที่เป็นความเจริญก้าวหน้าของสังคมมนุษย์นั้น ให้เป็นสันติสุขที่ยั่งยืนสืบไป

บันทึกประกอบ

ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑

เมื่อกลางเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ นี้ ผู้เขียนเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลเพื่อบำบัดอาการที่นับว่าเป็นคราวใหญ่ครั้งหนึ่ง ในช่วงเวลานั้น สถานการณ์โรคโควิด-19 กำลังเริ่มชัดเจน พ้อออกจาก รพ. ตอนสิ้นเดือน ก.พ. ก็พอดีว่าสถานการณ์โรคโควิด-19 เข้าสู่ระยะเกือบวิกฤติที่ รพ. มุ่งรับหน้าโรคโควิด-19 ผู้ป่วยด้วยโรคอื่นๆ ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ จะได้รับคำแนะนำไม่ให้เข้า รพ. นี่คือการเอาอาหารเข้าอีกชนิด โรคของตนคงวิกฤต

ออกจาก รพ. แล้ว ผู้อาหารไปพักฟื้นยาวอยู่ในชนบทที่ร้อนระอุด้วยไอแดด มีเสียงจากพระและโยมบอกต่อๆ กันไปให้ได้ทราบว่า ในสถานการณ์โรคภัยนี้ หลายคนกังวลใจ อยู่กันไม่เป็นปกติสุข ขอให้พูดธรรมไปแนะนำและปลุกปลอบใจ ผู้อาหารรอพอให้กำลังดีขึ้นสักหน่อยแล้ววันหนึ่ง ก่อนกลางเดือน เม.ย. ๒๕๖๓ ทางค่ายอารยาภิวัตน์ก็ได้จัดเตรียมการ โดย ดร.พุทธชาติ แผนสมบุญ ดำเนินการบันทึกธรรมกถาเรื่อง *โพชฌงค์: สวดก็ได้ แต่ถ้าใช้ จะยิ่งดี* แล้วส่งแจกต่อกันไป

ต่อมา ทางชมรมกัลยาณธรรม มี ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ เป็นประธาน ได้ถอดเสียงพูดธรรมนั้น เพื่อเผยแพร่ในวารสารโพธิยาลัย และได้ส่งผ่านทางพระครูประคุณสรกิจ (การุณย์ กุศลนนโท) ส่งต่อมา เพื่อให้ผู้พูดตรวจทาน จึงได้ตรวจจนเสร็จ นอกจากพิมพ์ในวารสารโพธิยาลัยแล้วก็เห็นควรพิมพ์เป็นเล่มหนังสือด้วย และก็ได้รับความเอื้อเฟื้อจากอาจารย์เถกิง พริ้งพวงแก้ว ออกแบบปกให้ ดังที่ปรากฏในบัดนี้

ขออนุโมทนาทุกท่านทุกนามที่ได้มีน้ำใจเป็นบุญช่วยเกื้อกูลในด้านต่างๆ โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง ทำให้ธรรมกถานี้ปรากฏมี จนเกิดเป็นหนังสือเล่มนี้ ที่สำเร็จเป็นธรรมทานสมหมาย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต)

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓